

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

11 - 17 octombrie 2000
(Anul XXXIII)

LECTURA
40

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

INEDITE

- **Șerban Cioculescu**
despre Tudor Arghezi
(pag. 10-11)
- **Romulus Dianu – pagini**
de jurnal
(pag. 12-13)

Versuri de
ANA BLANDIANA

(pag. 8)

Vladimir TISMĂNEANU:

Post-comunism și post-fascism
(pag. 3)

Fasanenstrasse 23
de Nora Iuga

(pag. 20-21)

Toamna
literară
franceză

(pag. 22-23)

DIAGONALE

de

MONICA
LOVINESCU

(pag. 7)

Deriva spiritului olimpic

S-A ÎNCHEIAT nu de mult ultima olimpiadă a secolului. A curs multă cerneală pe tema ei: organizare excepțională, cazuri de dopaj (din nefericire, destule ne-au privit pe noi, românii), retragerea unor medalii, China, mare putere, succesul câtorva țări mici (printre care și România) etc. Nu despre acestea mi-am propus să scriu în editorialul unei publicații literare, ci despre spiritul olimpic din punct de vedere cultural și despre degradarea lui în deceniile din urmă.

Olimpiadele moderne au stat de la început sub semnul competiției loiale și al victoriei celui mai bun: indiferent de țara de unde provine, de culoarea pielii, de religie, de rasă. Este spiritul introdus de Pierre de Coubertin în 1896. Eticul a prevalat inițial asupra sportivității. Nu recordul conta, și nici cui aparținea el, ci înfrînerea și înfrățirea sportivilor din întreaga lume. Coubertin spunea: "Important este nu să câștigi, ci să participi". Sloganul ar fi putut fi la fel de bine: sportivi din toate țările, uniți-vă! Să nu uităm că, în 1936, la olimpiada de la Berlin, în plin nazism, celebrul Owen, alergător american de culoare, câștiga patru curse și stabilea cel mai longeviv record athletic: paradoxal exemplu de toleranță culturală îngăduit de Germania hitleristă, ai cărei sportivi și artiști emigraseră de ani buni.

După război, împărțirea lumii în zone de influență a tulburat, deseori, acest spirit olimpic preconizat de fondatorul modern al competiției. Politicul și-a pus amprenta asupra sportului creînd crize majore, cum au fost acelea din 1980 și 1984, când participarea a doar jumătate din statele lumii (de fiecare dată, altă jumătate) a compromis olimpiadele de la Moscova și respectiv Los Angeles. Însuși olimpismul s-a văzut amenințat cu acele nefericite prilejuri.

De două decenii, mai ales în condițiile prăbușirii lagărului comunist, un alt criteriu a devenit esențial în organizarea și funcționarea olimpiadelor: acela comercial. După etic și politic, iată, comercialul domină sportul. Acest lucru s-a împlinit o dată cu alegerea lui J.A. Samaranch în fruntea mișcării olimpice. Catalanul s-a dovedit un extraordinar om de afaceri. În definitiv, el a salvat olimpiadele moderne de la derizoriul în care păreau să cadă la un moment dat, pierzându-se printre competițiile de mîna a doua. Profitînd și de scăderea influenței politicii, Samaranch a inventat olimpiada comercială. Edițiile de vară și de iarnă din anii '80 și '90 s-au numărat printre cele mai mari afaceri ale secolului. Sumele cheltuite și încasate s-au multiplicat de cîteva sute de mii de ori. Partea proastă este că sportul, ca și arta, nu se împacă, totdeauna și în mod firesc, cu banul. Există o puternică tensiune între valorile sportive sau artistice și interesele pecuniare. Încăput pe mîna oamenilor cu bani, olimpismul actual s-a supus din ce în ce mai mult regulii unui joc care nu este numai decît sportiv: totul a început a fi gîndit în termeni financiari. Au apărut sau au dispărut din programul olimpic anumite ramuri sportive în funcție de rentabilitatea lor. Organizarea este acordată țărilor care plătesc mai mult. Corupția și-a făcut un loc important la masa tratativelor. Dopajul a devenit o uriașă afacere și nu neapărat în folosul sportului, cum a arătat Traian Ungureanu într-un articol zguduitor din revista 22. Banul influențează astăzi rezultatele la fel ca odinioară politicul. Și primejduiește spiritul olimpic într-o măsură la fel de mare. Pare tot mai important să câștigi cu orice preț, titluri, ca și bani.

Și mai este ceva. Diminuarea puterii eticului, a sportivității, adică, de la care se revendica baronul Pierre de Coubertin, a lăsat loc și pentru o altă degradare profundă a spiritului olimpic: dintr-o confruntare de indivizi, reprezentînd lumea întreagă, olimpiadele au devenit o confruntare de țări și de națiuni. În loc să se afirme valorile umane, se afirmă cele naționale. Naționalismul ucide astăzi sportul, transferînd rivalitățile dintre state în arena olimpică. Partea leului și-o taie țara organizatoare. Presa australiană din săptămînile olimpiadei de la Sydney a făcut proba celui mai dezgustător naționalism. Ca și tribunele stadioanelor. Ca și comentariile televiziunilor naționale. Comențînd finala de handbal masculin pentru TVR-2, doi români vorbeau mai mult despre marea noastră echipă din anii '60-'70 decît despre echipele din teren. Cazurile de dopaj au fost folosite drept ocazii de proteste naționaliste, cu lume scoasă în stradă, ca să ia apărarea sportivului penalizat. Ba chiar cineva cerea României să se retragă din mișcarea olimpică!

În acest spectacol (destul de kitsch, sub raport stilistic) de interese pecuniare și de orgolii naționale, sportul abia dacă se mai vede.

CONTRAFORTde *Morcea Mihaies*

AUR PENTRU CEAUȘESCU

(episod la antipod, din ciclul „Dracula lovește din nou”)

NU mă pricep la sport și nu-mi dau seama cât de mare e performanța românilor la recent încheiată Olimpiadă. Tind să cred, văzând numărul medaliilor, că e un lucru foarte bun. Iar dacă mă gândesc la sărăcia lucie din țara, cred că performanța e de-a dreptul excepțională. În urma noastră s-au situat țări nu doar cu o tradiție sportivă mai îndelungată, dar și mult mai bogate. E și asta o compresă pe moralul terfelit al nației!

Dar Sydney-ul a fost și prilejul dezvoltării aberantului comportament anti-regulament al românilor. Atât Cristian Tudor Popescu, în „Adevărul”, cât și Traian Ungureanu, la „BBC”, au spus propoziții definitive în acest sens. Și e bine că lucrurile s-au petrecut pe un fond de triumf românesc, și nu de înfrângere pe toate flancurile, cum ni s-a mai întâmplat. Încă n-am învățat că Occidentul, dacă respectă ceva, respectă regulile și respectă performanța: sunt chiar esența funcționării acelei părți de lume la care ne uităm din ce în ce mai chiorșă. Dar, obișnuți cum suntem să judecăm numai în termeni de „iubire” și „ură”, de „alb” și „negru”, ne scapă inevitabil nuanțele, jumătățile de pas care, adeseori, decid totul.

Cazul gimnastei Răducan s-a dovedit, cu tot patetismul său explicabil, un prost exemplu de solidarizare. Și asta pentru că accentul a căzut pe sentiment și nu pe rațiune. De la primul-ministru la ultimul comentator sportiv, toată lumea vorbea de „sufletul rănit al Andreei”, de „inima zdrobită” a mării campione. Așa este. Însă a transforma incidentul de la olimpiadă într-un prilej de manifestare a naționalismului fără perdea, a da frâu liber clasicei, bolnăvicioasei tendințe de-a ne victimiza e nu doar inutil, ci și rușinos. Lasă că jurnaliștii aflați în Australia au mai pus de la ei, pentru a învățoșa pasta groasă și respingătoare a auto-compatimirii. L-am auzit pe Cristian Țopescu — un vechi specialist al „mândriei de a fi român” — amestecând cifrele și manipulând emoțiile astfel încât să iasă la fix eternul scenariu mioritic-tembeloid, conform căruia străinătatea fură ca-n codru comorile neprețuite ale neamului!

Cum „durerile sufletului” nu ne lasă nici un centimetru cub pentru judecata limpede, e normal ca un caz încă mai grosolan, cel al Mihaelei Melinte, să fi trecut aproape neobservat. El trebuie discutat la rece, și nu mistificând ca la Maglav. Faptele stau în felul următor: în luna iunie, după un concurs în Italia, multi-campioana mondială e găsită pozitivă la examenul anti-doping. La 18 septembrie, Federația Internațională de Atletism (IAAF) comunică forului de specialitate din România rezultatul testului. Până aici, nimic ieșit din comun. Sportivii se dopează, ori sunt dopați, de când competiția pentru medalii a devenit o afacere foarte lucrativă. Ba, dacă ne amintim de textele antichității, vom observa că nu puțini atleți legendari comit faptele de vitejie după ce în prealabil îngurgitaseră niscaiva întăritoare magice!

Dacă avem impresia că vreunul din capetele încoronate de la Federația Română de Atletism (FRA) s-a sinchisit de această veritabilă bombă, înseamnă că suntem naivi! Au împăturit tacticos hârta și, cu gesturi îndelung exersate, au aruncat-o într-un fund de sertar. Într-o țară normală, conducerea federației era obligată să înștiințeze de urgență Comitetul Olimpic. Cum președintele F.R.A., Iolanda Balas, e și vice-președinte al C.O.R., probabil că fosta săritoare în înălțime a avut o criză de comunicare cu sine! Escamotând acte oficiale — pentru că asta au făcut! —, d-na Balas, secondată de Mărășescu, au adus un afront grav nu doar onoarei sportive, dar și legilor țării!

Convinsă că totul merge strună, Mihaela Melinte a continuat să se antreneze de zor, ba chiar să dea interviuri în care promitea o medalie de aur! Culmea culmilor, ajunge până în faza încălzirii pentru competiția finală! Dar, lovitură de teatru: fără prea multe menajamente, într-un stil neîntâlnit pe Dâmbovița, organizatorii o invită să părăsească stadionul! Urmează obișnuitele bocete, sudalmele la adresa organizatorilor, a Vestului lipsit de suflet (iarăși sufletul!), pumnii ridicăți amenințător spre forurile internaționale, declarațiile patetice. Ion Țiriac, vulpoi bătrân, „miroase șobolanul”, cum se spune, și îndrugă ceva ambiguu despre necomunicarea între țară și Australia, nevoind, în mod clar, să escaladeze scandalul.

Oricât de versat ar fi în astfel de treburi încurcate, dl. Țiriac va fi rămas, ca și noi, cu gura căscată la explicația furnizată, în extremis, de șefii atletismului românesc: pur și simplu, ei n-au sesizat C.O.R. pentru că înștiințarea IAAF este... confidențială! Să rămâi trăznit, nu alta! Mai mult, sub presiunea „umanismului socialist” în care s-au format, au ascuns documentul pentru că n-au vrut „s-o demoralizeze” pe Mihaela Melinte! O nesimțire și o indolență mai mari nu mi-au fost date să aud de pe vremea lui Ceaușescu!

Toate aceste situații îngrozitoare se datorează incompetenței, lașității și minciunii unor funcționari pentru care legile sunt vorbă-n vânt. Întâmplător sau nu, toți cei implicați sunt supraviețuitori ai sistemului bolșevic, categorie obișnuită să rezolve orice problemă șușotind în vestiar cu „organul” sau folosind dacă nu pila, nesimțirea, dacă nu nesimțirea, forța. În loc să fi provocat, în stil de război civil cu coifuri de hârtie, inutilele demonstrații de la Craiova sau Deva, ar fi trebuit să ne punem problema politicii de promovare din România. Grosolaniile de la Olimpiadă nu pot fi despărțite de lejeritatea cu care este privită la noi numirea sau revocarea într-o funcție. Cu-metriile, peșcheșurile, impostura, șantajele sunt cele mai eficiente mijloace de a dobândi un post călduț, o diplomă nemuncită, un grad didactic superior, o funcție de decizie, un fotoliu de ministru sau un loc eligibil pe lista parlamentară. Ca mentalitate, am rămas tot în vremea când suprema realizare socială era obținerea pe sub mână a unei butelii! Competența? O iluzie! Talentul? O aiureală! Cinstea? O prostie! Munca? Pentru negri!

Imaginați-vă că incompetentul, depășitul doctor Oana ar fi trebuit s-o opereze pe una din atlete. Și că, obligat s-o trimită în arenă cât mai repede, i-ar fi rețezat brațul, că oricum nu cu el aleargă! Sau imaginați-vă că pe adresa d-nei Balas și a d-lui Mărășescu ar fi sosit o informare (secretă, firește!) că România urmează să fie atacată de-un teribil inamic. Și mai imaginați-vă că în loc să anunțe Marele Stat Major, distincții, prea obosiți supraviețuitori ai „epocii de aur” ar fi aruncat documentul la coș, „pentru a nu ne demoraliza”! Aici nu mai e vorba de „regretabile scăpări”, „omenești erori”, „explicabilă oboseală”... Aici e vorba de un stil deprins pe vremea lui Ceaușescu și dezvoltat în totală impunitate în farsa democratică de azi. Prin acești trei strigoi ai incompetenței și ciocoismului, Ceaușescu a lovit din nou! Înlăturarea lor imediată ține de minima onoare și de minimul respect față de sportivi și față de lege. Altminteri, cu toate indignările patriotarde ale corifeilor școlii de fascinație naționalist-obscenă, acești supraviețuitori ai relațiilor de cume-trie din alte vremi vor continua să ne batjocorească în voie.

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

AȘ FI bucuroasă să greșesc eu. Dar citind ultima dvs. scrisoare către mine am avut senzația că numai picul cu adresă îmi aparține, în vreme ce textul din interior îi este destinat unui iubit, care și el o fi citit stupefiat un text ce mi se cuvenea. Vă semnez această situație stranie care se datorează neatenției. Dacă totuși pastelul de toamnă presărat cu declarații fulminante de amor trebuia, în intenția dvs., să-l fi parcurs pentru a-l aprecia ca pe un text literar, dincolo de ciudățenia posturii ce mi se impune, vreau să vă asigur că din acest unghi privit, el este nul. (Ioana Scoruș, Ploiești) ☒ Oare cum vine asta: "Zdrobiți oligarhia/ Ce-i gata să se-nfrupte/ Din pântecul cel slobod/ Al țării noastre mute!"? Și, mai departe: "Mănați hăitașii sorții/ Ce astăzi ne conduc/ Zdrobiți-i cât îi vremea/ Calcați-i sub papuci!"? Și încă: "Sportii a voastră ură/ Ce-i gata să răsunet/ Plecați-vă urechea/ Mai face-ți (sic!) o minune!/ Să nu-i lăsăm în voie/ Să ceară-al nostru vot!/ Să plece ca bogatul/ Pupându-se pe bot!/ Lăsați-i ca să piară/ De propria lor arma!/ Să plece, nu să măie! Când țara se destramă!"? Este exact ca-n Caragiale: "Ori toți ca să muriți, ori toți ca să scăpați". Din această dilemă nu puteți ieși, domnule versificator, patriot aflat într-o așa de mare și fierbinte exaltare, că nu mai simțiți valul de ridicol în care vă îneca limba română batjocorită, cultura după ureche, lașitatea profundă a unui demagog. (Florin Mite) ☒ Am inclinat până la urmă să vă mulțumesc pentru acel plin de risc gest ce se dorea materializat într-un exorbitant buchet. Nu pot să vă spun aproape nimic despre uimirea și amărăciunea paralizantă la care m-ați supus, fără să vreți asta, desigur. Am avut de ales dar n-am putut-o face, între Orfeu, Piramidele astăzi, De prin Geneză, Pasărea Phoenix, Sfînxul, Beatrice și divinul surâs călăuzitor și Laocoon (nu Laocon! n.n.) și lumea. Gândind atât de frumos pe marginea acestor pline de lărgime și noblete motive culturale, oricare din aceste poeme ar fi meritat transcrierea aici, în fragment. Vă mulțumesc! (Ioana Cioancă, Bocșa Română) ☒ Semnez o situație care nu trebuie să se repete. Ni se lasă în absență, la redacție, mape cu versuri nesemnate. Unele, cele mai multe, nu merită atenție, altele însă sunt interesante și promițătoare. Nu uitați, deci, să vă semnați manuscrisele! (Anonimi) ☒ Sunteți de ani de zile un model de cumințenie și ascultare, atent cu folos la exercițiile noastre, uneori dure, de lucru pe textele ce ni se prezintă. Ne întrebați dacă știm vreun cenaclu în București, în afară de cel de la Universitate. Sunteți în căutarea unui cenaclu "la care vin să-și expună creațiile condeieri de toate mărimile". Între cenaclurile de elită, care înțelegem că într-un fel sau altul v-ar timora, pretențiile fiind mari, v-am recomanda pe cel care din când în când se adună la Casa scriitorilor, în Sala oglinzilor. A venit toamna, și cred că e timpul când cenaclul de la Uniune își reia activitatea. Întrebați la secretariat. Distinsa poetă Nora Iuga v-ar putea spune mai multe despre programul cenaclului. Și la Muzeul Literaturii există un cenaclu, care și acesta își strânge rândurile în anotimpurile reci. Transcriem aici câteva versuri, cu sentimentul că la capătul incetinelii cu care evoluati, ceea ce scrieți astăzi merită atenție. "Încă nu e noapte, nu e seară, doar trecut de prânz/ în viața care nu e mereu numai a mea./ Încă nu s-minereu, doar frunză trecută prin vară./ O rază de spaime mă aruncă în lumina clipită/ de ochii aceluia Mereu care există și prin care nu există./ Ninge pe viața mea, o rugăciune sub patrafirul Soarelui,/ o scrisoare a Cerului./ O parte din cât sunt trece în cuvânt". (Încă nu e noapte); "Tremur în vânt/ copac mergător pe pământ./ Îmi plâng frunzele. Freamăt prin plânsul lor alb./ Pe buzele nu știu cui/ răsar seminte de scânduri./ scânduri rânduie mereu câte patru./ Ascult cum toate latră./ Mă latru. Mai sunt, / nu mai sunt idolatru?// Stau pe creanga asta de viață/ gata să crape./ Nu disting ce li se arată mugurilor în vis./ În care dintre viitoarele flori/ va zâmbi soarta?" (Tremur în vânt); "...Îngrijesc o glastră până simt că beau/ din aceeași cupă a fericirii cu Dumnezeu./ În care colț să mă așez./.../ Coroana cărui copac s-o ridic./ ca să găsească adăpost toate păsările?" (Dezolare); "Cresc pietrele./ Din singurate cresc pietrele./ Nu mai plutesc pe nici o impresie./ Nu mai sfărâm răbdarea cu dinții./ Dezmiere și eu zăpada, cu zimții./ De la distanță, marea și munții/ îmi citeau pașii./ Îmi primeneau adâncul, înaltul./ Cresc pietrele./ Îmi asfințesc simțurile./ Nu mai aud pasărea cum trece cuibul prin cântec./ Nu mai văd floarea cum (se) scutură..." (Cresc pietrele). Și acum, numai ce am păstrat dintr-un poem care, în varianta lui lungă arată ca un sinucigaș: "Beu vinul./ ud vârsta cu el./ varul cade peste insomniacul ce sunt./ dau la o parte moartea sportivă de clopot./ Beau ceai amar./ Amare îmi sunt vorbele./ Cândva aprindeam cu ele focul" (xxx). În fine, "Numai duminica îmi cert/ căderea din lumină./ fac un popas lângă alergare./ Numai duminica mă slăbesc/ blânde urzicilor/ din zilele lucrătoare./ Privesc în urmă, oftez./ Ce mică ești tu, urmă călătoare" (xxx). (T.I.S., București)

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară”, - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro<http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii,

Fundația pentru o Societate Deschisă România

Centrul Cultural SINDAN

Ambasada SUA, secția cultură-presă

Post-comunism și post-fascism

RECENT anunțata numire a lui Marian Munteanu drept candidat prezidențial al unor formațiuni ce se auto-proclamă apărătoare ale supremelor interese naționale, inclusiv partidul fostului șef al SRI, aruncă o lumină alarmantă asupra peisajului politic și etic al post-comunismului. Simplu spus, este important de detectat elementul comun între cei care, sub diverse forme și cel mai adeseori în chip extrem de strident, au invocat idealuri naționalist-comuniste, și cel care a jucat rolul de orator *en titre* în Piața Universității, figura cîndva promițătoare a societății civile românești pe cale de a se naște în urma năruirii dictaturii leninist-ceaușiste. Firește, destinul ulterior al fostului lider studentesc ar putea oferi anumite chei de interpretare: între altele, îmbrățișarea deschisă a neo-protocronismului, cultul mai mult sau mai puțin asumat al tradiției extremei drepte, apropierea de cercurile ideologice și politice ale unui radicalism anti-vestic care combina teme castro-guevariste cu nedisimulate propensiuni corporatist-autoritare.

Mă gîndeam la aceste alianțe ciudate citind un articol recent din *New York Times* despre Partidul Național Democrat, formațiune clar extremistă (ca idei, dacă nu ca metode) din Germania contemporană. Autorul este ziaristul Roger Cohen, corespondentul cotidianului american în Germania, autor al unei memorabile cărți despre tragedia din Bosnia. Ce face articolul lui Cohen în special interesant este observarea noii sinteze, post-Război Rece, undeva poate și post-ideologică, deci post-modernă, între extrema dreaptă și cea stîngă în practica acestui încă minuscul, dar vociferant partid. Liderii PND sînt de fapt adepții revoluției anti-capitaliste, deci adversari ai establishment-ului așa cum funcționează acesta în Republica Federală: unul este Udo Voigt, fost căpitan în Bundeswehr, educat nu doar în Germania, dar și în școli militare din SUA. El este campionul ultranaționalismului și al respingerii a ceea ce a devenit una din obsesiile extremei drepte: ideea unui complot internațional menit să culpabilizeze Germania, să-i ponegrească trecutul și, firește, să ofere compensații victimelor trecutelor atrocități. Interesant e faptul că ideologul PND, Michael Nier, a fost membru activ în PSUG (deci partidul comunist est german), lector de socialism științific, propagandist cîndva înfocat (și probabil chiar convins) al socialismului ulbrichtian și honeckerian.

Notăm așadar configurarea unei alianțe între nostalgicii colectivismului pseudo-egalitarist al RDG cu exponenții revizionismului șovin și hipernaționalist din partea occidentală a Germaniei. Platforma ideologică se adresează înainte de toate celor care detestă globalizarea, ideologia liberalismului universalist, principiile drepturilor omului ca doctrina esențială a modernității politice. Înainte de toate, asemeni lui Haider în Austria, liderii PND insistă asupra nevoii de a proteja forța de muncă autohtonă împotriva valurilor de imigranți. Este vorba de un fenomen ideologic pe care, nu fără motiv, filosoful politic maghiar G.M.Tamas îl definea recent, într-un incitant eseu publicat în *Boston Review*, drept post-fascism. Ceea ce se manifestă acum cu crescîndă vehemență și chiar agresivitate este prezența ideologică și politică a noului rasism în lumea plină de incertitudini care a luat locul bipolarismului Războiului Rece. Teoretic cel puțin, cîtă vreme economia germană este prosperă, PND nu are șanse să depășească marginalitatea actuală (să nu uităm însă situația din cele cinci state apărute din cenușa RDG, unde șomajul este mult mai puternic decît în Vest). Oricum, deși nu sînt motive de panică, remarcăm faptul că în ultimii trei ani PND

și-a dublat numărul de membri (are acum 6600 de militanți activi).

Tema ideologică predilectă a acestei formațiuni (deopotrivă mișcări și partid) este legată de frustrările și anxietățile muncitorului german mediu. PND pedalează pe xenofobie, denunțînd social democrația pentru capitulare în raport cu exigențele spiritului universalist denunțat drept excesiv de tolerant. Evident, se vorbește despre decadentă, despre pierderea identității, dar și despre prezența copleșitoare și corupătoare a străinilor. Voigt consideră că s-a mers mult prea departe în cultivarea unui sentiment de vinovăție și rușine istorică în rîndurile germanilor pentru ororile celui de-al doilea război mondial. Revizionismul istoric nu este însă subiectul central al retoricii acestui partid. "Străinii sînt principala problemă a Germaniei" afirma Voigt, care vehiculează viziuni de coșmar despre statul multiethnic și multicultural.

La rîndul său, Nier, fostul profesor de "comunism științific" de la Politehnica din Chemnitz (Karl Marx Stadt, cum s-a numit în perioada comunistă), accentuează temele justiției sociale pe care le-a învățat pe de rost încă din anii formării sale dogmatic-leniniste. Avem într-adevăr de-a face, cred eu, cu o resurrecție a tematicii național-bolșevismului german din anii '20-'30, deci cu o unificare, sub semnul resentimentului populist radical, a unor opțiuni, tendințe și viziuni aparent opuse. Nier a rămas fidel stîngii radicale și după prăbușirea RDG, fiind pînă acum doi ani membru al PDS (Partidul Socialismului Democrat, formațiunea succesoare a PSUG). Treptat însă el a acumulat nemulțumiri și anxietăți care au dus la pasul decisiv al adeziunii la PND. "Priviți, spune el, Voigt este fost ofițer, iar eu sînt fost comunist, însă avem amîndoi o percepție comună. Este vorba de faptul că social democrații și creștin democrații au abandonat omul simplu. Singurul partid al oamenilor simpli din Germania de azi este al nostru. De aceea am adoptat lozinca 'socialism în Germania'". El pretinde că se opune pozițiilor neo-naziste, promovînd propria sa linie, anume aceea a unei "mișcări naționale populare progresiste". Imigranților, afirma Nier, trebuie să le fie clar că "aceasta este țara noastră" iar soldații germani trebuie să înceteze să fie "marionetele" americanilor în locuri precum Kosovo. Conștient că pozițiile extreme ale PND pot duce la interzicerea acestei formațiuni pe baza prevederilor constituționale, Nier salută o asemenea situație. Ar fi vorba, crede el, de o oportunitate propagandistică și se grăbește să adauge zîmbind încrezător: "Chiar Lenin a început cu puțini membri". Recunosc că aceste cuvinte, ca și replierile amintite la începutul acestui eseu, sînt destul de îngrijorătoare pentru oricine a studiat experiențele revoluționare, anti-liberale și antidemocratice ale secolului douăzeci. Iar atunci cînd PUNR și PNR își numesc un candidat care nu își camuflează nicidecum simpatiile naționaliste (ca să nu spun direct de extrema dreaptă) lucrurile se complică. Nu cred că fascismul tradițional are șanse de resuscitare în Europa. Dar un discurs al intoleranței, opus ideologiei Luminilor și înainte de toate principiilor legate de universalitatea drepturilor omului și cetățeanului, poate deveni popular atunci cînd clasa politică, deci *establishment*-ul, se complăce în tranzacții lipsite de moralitate și acceptă, ori chiar participă la spolierea resurselor economice ale statului. Combinații între radicalismul de dreapta și cel de stînga, deci un peronism *sui generis*, sînt așadar posibile în numele faptului că ambele extreme detestă același inamic, mult execrata și calomniată democrație parlamentară.

Vladimir Tismăneanu

Miron KIROPOL

Din nou despre ziua de azi

I. O spun din nou, această zi are forma nocturnă,
Grădina cheamă veșnică din umă.
Ceva din umbra cu romane
Mișcă spre cel care a fost.
Taina labirintului mă supune.
Izvorul își mai are neînțelesul rost
Ca scrierea din rune,
Acolo pe unde la căderea luminii în cupe
Total alcătuirea corpului se rupe
Și mă desface
În sorbituri din acea băutură
Prin care aștri se îmbată.
Iubita a trecut pe altă cale,
Către nemuritori se curmă.
Umblă peste mine strălucirile fetale
Din cel de pe urmă.

II. Dacă ai văzut ceea ce numai năluca știe,
Omule, aruncă-te la pămînt.
Tîrăște-ți genunchii peste crupa sa.
Tu care ești lapislazuli,
Solz de coral, membrană
De înlăuntru, blînd răzvrătește-te
Și cu mîini de copil netezind vremea,
Amintește-ți de alte vieți
Din primordiala groază fericită.
Ai în carne mereu un războinic
Prin focul căruia te dăru
Cu bătălie valurilor
Înspre ocean cîștigate.
Pe carul de luptă te-a lovit triumful
Și lîngă tatăl celest
Bate acum pieptul tău
De o mie de ori găurit de sunete
leșind din trompete, aceleași, în flăcări.

III. Cînd toate s-au încheiat, chiar trupul rege,
Și ceea ce rămîne, gisant se înțelege,
Mormînt pe care vîntul suflă în scări,
De nevăzut ale anticilor mirări,
Atunci mă vede matricea dinfii,
Mă strîng în ea cu Dumnezeu ca fetus.
Plantele-mi ling rana din călcîi,
Iar luna străbăfind luminișul vorbește
Înnegurată frumosului nor.
E toamnă din nou iarnă,
Frunzele se îneacă în albul otrăvitor.
Chipul aburește după cristale,
Se frămîntă în ape și zboară
În tăietura cerului la frumusețea ta moale,
Iubito mereu larvă
Și pază a angelicelor stări.

IV. Auzi ploaia cum naște herculeana zarvă
A ramurilor pregătindu-și vatra.
Din orice lucru se aruncă piatra
Dar săgețind ascuns și fără a da moarte.
Voci izgonite cîntă de sub pămînt ori
Din oseminte de carte
Flautistă. Ucis de paradis mă încarc
Și totul se scufundă în urcus
Deszăvorît din orice lucru,
Înălțînd un arc.

DEBUT ȘOCANT

Un poet în pijama

EXISTĂ la New York un român care a făcut avere vânzând supă. Și afacerea îi merge bine în continuare, nu pentru că supă ar fi gustoasă sau ieftină, ci pentru că el se poartă ... nepoliticos cu clienții. Îi insultă sau chiar îi amenință că le dă cu polonicul în cap, în timp ce ei stau cuminti la coadă, în fața tejghelei soioase. Obişnuți cu politețea ireproșabilă a tuturor vânzătorilor din toate magazinele - sau poate chiar plictisiți de ea -, new-yorkezii vin cu sutele să încerce o nouă senzație. După ce-și iau porția de bruftuluială, râd din toată inima și părăsesc reconfortați magazinul, abandonând de multe ori paharul cu supă pe o masă.

Într-un mod asemănător procedează Marius Ianuș cu cititorii lui. Îi desconsideră sincer și nu ține deloc ca întâlnirea cu ei să aibă caracterul unui eveniment. Spune tot ce-i trece prin minte, fără să selecteze ideile, fără să caute formulări expresive, fără să se pună măcar de acord cu gramatica limbii române. Este mereu de o impolitețe flagrantă, făcându-te să te gândești la acei indivizi prost-crescuți care ies duminică în fața blocului îmbrăcați în pijama, nerași și târșându-și papucii.

Așa stând lucrurile, îți trebuie o anumită doză de masochism ca să citești versurile din volumul recent apărut, *Manifest anarhist și alte fracturi*. Imediat după ce deschizi cartea te trezești împroșcat cu expresii dintre cele mai vulgare, unele de o nerușinare rar întâlnită:

“guvernul e o adunătură de cretini”, “m-am pisat pe stradă”, “ți se vedeau chiloții, Românie, îți introduc penisul meu lung și negru în gură, Românie” etc.

Culmea este că, folosind acest limbaj insultător, autorul nu urmărește să te epateze ca teribilistii de altădată (ce bine-crescuți erau, în fond, teribilistii de altădată!). Dacă ar urmări asta, încă ar însemna că-ți dă importanță. Dar nu, el se exprimă mizerabil pentru că pur și simplu așa are chef, făcând abstracție de tine ca de un copac de pe stradă.

O altă formă de impolitețe o constituie referirile frecvente la persoane de care n-ai auzit și în legătură cu care, nu ți se dă nici o explicație:

“l-am așteptat pe Gabi două ore/ în stație pentru că n-aveam țigări”; “am chemat-o pe Magda la cofetărie”, “s-a întors Cristina ca să mergem la film”, “am stat pe scări cu Anamaria”, “Cucu dansa beat”, “George începuse să mă imite”, “l-am întâlnit pe Angelo și/ am intrat într-o braserie” etc.

Textul este, în general, dezlănat sau plin de repetiții, ca monologul cuiva care s-a trezit mahmur, după o noapte de chef, și încearcă să îngaiame ceva, de unul singur. Poetul (să-i spunem, totuși, astfel) se dezinteresează de impresia pe care o face asupra unui eventual cititor. El se complace în postura de târâie-brâu și de lasă-mă-să-telas la scrisului, așa cum colegii săi de

generație, nepoeți, nu se sfiesc să râgâie sonor pe stradă sau să păstreze guma de mestecat în gură în timp ce se sărută. Limba română este folosită neglijent. În unele cazuri este vorba de o încălcare voită a normelor ortografice (“plovăr” în loc de “pulovăr”, “sânt” în loc de “sunt”). Alteori, însă, abaterile de la regulile gramaticale reprezintă simple agramatismes (“scârțâiai paturi” în loc de “faceai paturi să scârțâie”, “s-a reîntors” în loc de “s-a întors”, “vroia” în loc de “voia”).

Trebuie spus totuși că din aceste deșuri literare se constituie până la urmă ceva care seamănă cu literatura. Fie din plăcerea perversă de a te simți disprețuit ca cititor, fie din curiozitate (curiozitatea doctorului Minda din romanul *Îngerul de gips* al lui Nicolae Breban de a vedea până la ce abisuri de promiscuitate îl va duce Mia Fabian), parcurgi totuși cartea de la prima până la ultima pagină. Și descoperi o lume a trivialității nevrotice, o lume dizgrațioasă, dar autentică. Nu e puțin, în condițiile în care inițial credeai că nu vei descoperi nimic.

Lamentații pe tema insuccesului în amor

MARIUS IANUȘ (născut la 24 decembrie 1975 la Brașov, în prezent student în anul III la Facultatea de Litere din București) a figurat printre tinerii poeți prezentați publicului de Mircea Cărtărescu prin intermediul antologiei *Ferestre*, 1998 (era singurul din sumar care atrăgea atenția, ceilalți făcând figuri mai șterse). Tot el este autorul unui mic volum, *Hârtie igienică*, realizat artizanal de un prieten al său, Cristian Cosma. Adevăratul debut îl constituie însă apariția culegerii de care ne ocupăm, *Manifest anarhist și alte fracturi*, la una din cele mai bune edituri de poezie din România, Editura Vinea.

Dacă suntem malițioși, putem citi cartea și ca pe un document psihiatric.

Personajul liric configurat în poeme (personaj care uneori își spune chiar Marius Ianuș) vorbește despre multe, dar cel mai des se plânge că n-are succes (și nici măcar acces) la femei. El este un frustrat, exasperat de faptul că aproape toate încercările lui de a face dragoste rămân infructuoase.

Așa cum unii au coșmarul imposibilității de a fugi de un pericol, simțind că înaintează printr-o materie vâscoasă, vorbitorul la persoana întâi din *Manifest anarhist și alte fracturi* are coșmarul incapacității de a ajunge la actul sexual. Mereu apar piedici, mereu se întâmplă ca partenera - capricioasă - să lipsească la întâlnire și să se culce cu altul:

“te-am visat de-atâtea ofi desfăcându-ți genunchii/ la care nu ajungeam”; “eu am citit în cenaclu/ joi seara și nici o colegă de-a/ mea n-a venit”; “am scris poemul ăsta (...) după ce am condus-o pe Michelle, care m-a părăsit”; “am scris pentru că n-a vrut să se culce cu mine ca/ mai demult”; “n-o să vorbesc cu niște fete care mă ignoră”; “le-am spus/ luați-mă cu voi și nu m-au luat”; “te-am auzit atât scârțâind paturi cu alții/ și cu mine nu cu mine nu”; “vă dau orice dacă mi-o dați pe Cecilia”; “eu nu iubesc singurătatea dar nimeni nu m-a scos/ din pustiul ei/ nimeni nu m-a iubit”.

Un psihanalist ar avea ce să interpreteze citind asemenea mărturisiri! La un moment dat, de altfel, poetul scâncește ca un copil neajutorat, dându-i lui Freud - acolo, în ceruri, unde se află - satisfacția de a-și vedea confirmată teoria:

“nimeni nu mă iubește nimeni/ nu m-a iubit în afară de mama”

În sfârșit, există și poeme care frizează nebunia. Iată ca exemplu poemul *În hol cu Alexandru Matei*, poem delirant, în care referirea la Godot reprezintă singura sclipire a lucidității:

“Fii atent, i-am spus, vine un soarece/ se desface și din el iese o flacăra/ care sparge câteva sticle goale/ Pline cu sânge, mi-a răspuns/ și m-am învățat năuc până/ n-am mai știut

Cărți primite la redacție

- Ioan Slavici, *Primele și ultimele*, postfață de Cornel Ungureanu (*Slavici și arta autodistrugerii la români*), București, Ed. Curtea Veche, 2000 (cuprinde *Soll și Haben* și *Inchisorile mele*). 318 pag.
- Emil Manu, *Generația literară a războiului*, București, Ed. Curtea Veche, 2000. 480 pag.
- Mircea Damaschin, *Ceva proză*, Bistrița-Neamț, Ed. Universitas XXI, col. “Amfion” (literatură română contemporană), 2000. 110 pag.
- Nicolae Neagu, *Nouă luni cu Lelia*, roman, București, Ed. România Press, 2000. 112 pag.
- Olga Greceanu, *Ura care ucide*, roman, București, Ed. Curtea Veche, 2000. 296 pag.
- Andrei Stoiciu, *Énigmes de la séduction politique. Les élites roumaines entre 1989 et 1999*. Essai. Montréal, Ed. Humanitas - București - Ed. Libra, 2000. 360 pag.
- Ilie Sălceanu, *Cămașa morții. Theodor Vladimirescu*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1999. 218 pag.
- Eugen Dorcescu, *Scrisori de la un prieten*, Timișoara, Ed. Excelsior, 2000. 132 pag.
- Teodor Meleşcanu, *Pentru o altfel de politică*, interviuri, articole, intervenții parlamentare, București, editură nementionată, 2000. 344 pag.
- Anca Mihaela Păslaru, *Sinuciderea umbrei*, Iași, Ed. Cronica, 2000 (versuri). 88 pag.

Marius Ianuș, *Manifest anarhist și alte fracturi*, București, Ed. Vinea, col. “Debut”, 2000. 144 pag.

unde/ eram în holul facultății și-l așteptam pe Godot/ până ne-am întins degetele mijlocii/ ca să semnalizăm/ spre cine?! unde?”

Versuri pentru o posibilă antologie

CA PRIN miracol, poetul cu stil șleampăt și deșuheat are și momente în care se mobilizează intelectual. Puține, dar greu de uitat.

Un asemenea moment întâlnim într-un poem fără titlu, care începe prozaic:

“...pe plajă în Venus Ianuș a scăpat de cele/ doispe ore de lucru la piscină de mătura și/ minciog și se gândește la cea mai frumoasă/ femeie pe care a văzut-o în viața/ lui o tanti cazată la *Cocorul* cu un plod/ după ea și un bărbat în lesă (...) administratorul Sandu chiar spusese când a văzut-o *Mamă/ ce bună e! S-o fut în gură!*”

Apoi, pe neașteptate, sentimentul de frustrare sublimază într-o imagine superbă:

“Văzând-o dinții lui Ianuș îi cio-pârtesc buzele/ sexul lui este o libelulă albastră care fecundează/ găurile de aer deasupra piscinei albastre în/ răceala și sclipiciul careia se va omorî”

Imagini expresive, memorabile apar și în alte câteva poeme:

“un concurs de înot undé/ se fluiera se sbiera de parcă erai înăuntrul sirenei/ unui tren”

“poezia - iapa asta mulsă în gurița cenaclului”

“doi câini se-nvârt spate-n spate/ ca doi pistolari neopriți”

În sfârșit, într-o eventuală antologie a poeziei lui Marius Ianuș, ar merita să fie inclusă și o secvență din poemul *Hamei Sutra*, lapidară comedie grotescă a actului sexual:

“totul devine o/ fleoșcaială un fre-cuș o îndopare sacadată de cavitați/ o vomă a dominării și supunerii un lanț de batjocură și/ înstrăinare un rânjet orgasmic în plasa unor strigăte/ ascuțite”

Comedia se încheie, surprinzător, cu o ridicare bruscă a “camerei de luat vederi” spre cerul pe care se profilează hameiul agățat pe țaruși “de-a lungul soselei Sighișoara-Brașov”.

Marius Ianuș este un poet pe măsura timpului lipsit de glorie pe care îl trăim. Poezia sa este maximum de poezie pe care îl poate produce stilul nostru de viață.

Analiză lirică

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

IOAN MOLDOVAN aparține liricii *Echinoxului* "median", cel al anilor '70, alături de Ion Cristofor, Aurel Pantea, Mircea Petean, Augustin Pop etc. Această producție reprezintă un reflux al acelei năvalnice porniri spre cosmos, spre "metafizică" și spre neguroasa abisitate colectivă care s-a intrupat în scrisul șaizeceștilor de origine rurală, transilvani și ei, Ion Alexandru și Gheorghe Pituț. E ca o dezumflare a unui balon uriaș. Irealității retorizate îi ia locul o apropiere umilă, dar mai profund emoțională de realii, "filosofia" trece în fulgurațiile metaforei ne(pre)meditate. Dacă precursorii menționați încercau a reconstitui schelăriile haosului și a puncta o cosmogonie indigenă, Ioan Moldovan săvârșește operația contrară, a de-construcției. El demontează analitic universul dat. Pune sub lupă detaliile. Elanul dionisiac e înlocuit de lehamite (o stare "minoră"), incandescența e anulată de reziduul său, care e cenușa: "Cuțitul pe masa de bucătărie/ În marea de melamină plină de zgîrieturi -/ Lumină sleită în cerul de-afară/ Și-un avion ghețos/ Și mult mai cald ciripitul capiu al vrăbiilor/ Le îndepărtez de pe manșeta - uitări/ Sfiiciuni, remedii// Ce vrei, ce vrei, băltoacă de singe/ Pe care presară cenușa Domnului?" (*Tumul*). O existență lincedă își boltește asupra poetului cerul derizoriu. Pomposul ritual poetic e dat la o parte pentru a face loc ritualului neliniștitor al lucrurilor inșeși. Inocența se rezumă la o floare ivită din mlaștina degradării unanime: "În clipa când ieșeam să cumpăr/ ceva piine ceva unt ceva detergent/ am vrut să opresc radioul/ dar mi-am zis lasă și lucrurile/ în absența noastră au plăceri estetice/ și pe drum mi s-a confirmat: într-o băltoacă/ stătea fericită/ lăsându-se voluptuos contemplată de apa gălbuie/ de pământul întunecat/ o brîndușă/ am ridicat-o am mestecat-o puțin și am pus-o la loc/ cerul suridea mohorit" (*În clipa*).

În fond, e o atitudine înrudită cu "tristetea metafizică" blagiană. Pe urmele tot mai incerte ale unui "paradis

în destrămare" se dezvoltă o poetică migăloasă a micilor simboluri intime, într-o tristă lumină a epuiării sufletești ce ne trimite gândul la Umberto Saba sau la Eugenio Montale, cel al ultimei perioade: "Lumea-i culcușul unui iepure alb ninge ca-n codru/ ca-n pragul unui secol iluminat/ unu-nțelege/ alții se uită urit/ la jocul cu margele de sticlă/ soarele se turtește la orice eroare de limbă/ dar spre seară eu nu șterg nimic/ spun propoziții enorme/ mai complicate decât filigranul pardoselii spre paradis" (*Vizionarea unui poem*). În privirea meditativă a poetului nostru apar gesturi incredibile, comparații sufocate parcă de propria lor cutezanță, retracții ale visului. Realul e redus la o stenogramă senzorială, dovadă a pudorii, dar și a unui scepticism congenital: "Miroase a mere curățate cu un cuțit inox/ Liber să deschizi încet porțile grădinii/ E toamnă plină de gesturi// Șters dintre noi/ Aerul povestește mai bine decât Șeherezada/ Cine acum se tulbură, acum se ascunde// Uimirea unui ciine/ Privind rimele -/ Ajungă-i zilei atîta poezie!" (*Colaj*). Din adînc străbate năzuința increatului al cărei echivalent acustic e tăcerea. Pe fundalul tăcerii, elementele peisajului își divulgă artificul: "Cel mai curat lucru de aici e tăcerea/ adevărata, marea paiață -/ un bătrîn arbore de camfor exilat/ o linie verde sobind mereu și prăbușindu-se lângă mine/ ca sunetul dintr-un atelier de șlefuit concepte" (*Început*). Instanță a devalorizării, a trădării originarului, acest "atelier de șlefuit concepte" e, implicit, și o primejdie pentru poezie, după cum știm, se dorește unei "conceptuală".

S PRE a evita căderea în capcana conceptului, Ioan Moldovan își alcătuiește discursul din frînturile unui real malaxat de rutină, însă care-și recîștigă prospețimea tocmai datorită pierderii coerenței sale realiste, a fiabilității sale. Încețind a fi utilitar, se deschide de la sine poeziei. Gratuitatea îi acordă șansa senzationalului. E un epos static al "micilor invenții" ce se înregistrează spontan prin juxtapunerea particulelor realului sfărîmat, pulverizat pînă la putînta recompoziției sale întru mister, aidoma unei "tristetei nucleare": "Am ieșit din

camera încălzită/ prin pereții ei șoareci decalcificați de iarnă/ omătul pe tufe un cîrd de rechini/ sub dud se-auzea geamătul/ unei bătrîne rapida alterare și aburire/ a cuvintelor/ Picioarele în sandalele tatălui nostru măcinate de două veri/ anterioare oasele de sîdef scoteau mici chicote voluptuși/ pentru care timpul nu are dimensiuni// ninge «cum illo tempore»/ printr-un labirint imaculat cu chipul necuprins în încruntările/ zilei ce începea/ un vers medieval dezvînovățindu-se: «n-am nici o vină n-am»/ expediția mea pe cei zece metri de ogradă la marginea orașului/ prin noaptea zăpezii nu trebuia să aibă nici o victimă/ ca mult mai tîrziu în trei ore de santinelă să-mi împing/ pîslarii prin toate cercurile vîrstelor mele în timp ce/ prin dormitoare soldații demontau visul ca pe o mitralieră și/ își frecau mîinile de oțelul cotropit de frig/ piinea în gură se-amestecă în umezeala cuvintelor/ nu-i așa, Lucrețiu/ uscatul și umedul, caldul și recele într-o iubire activă/ pentru a anihila obiceiul barbar al zeului" (*Am ieșit din cameră*).

Interesant e faptul că această deconstrucție nu duce la haos, adică la un arbitrar în ordinea lirică. Refuzînd formal "sinteza" universală, războindu-se cu ea prin mijloacele discrete ale miefienței și ironiei, Ioan Moldovan se află, totuși, în cîmpul său de iradiere, cu caracter fatal. În pofida tuturor strategiilor analitice, imaginarii său dizolvant îi restituie coeziunea, în perspectiva bucolismului transilvan, ale cărui sucru izvorăsc de mai departe de Blaga, din Coșbuc, Iosif, Goga. Obîrșiile nu sînt abandonate, ci reformulate. Sătul primordial tresaltă în asprimile sale îmblinzite, în culorile și miresmele sale cuprinse de combustia propriei lor naturi, învecinîndu-se cu utopia: "Ai grijă cum apropii degetele de struguri/ cerul e chiar în dosul frunzelor viu ca trupul/ fetei pe care cuvintele au amîțit-o și s-a urcat în/ podul grajdului să fie mai aproape de semnele vuitoare/ ale norilor/ visa și cerea struguri/ visa și cerșea alte poame/ mîinile mele buimace i-au cuprins oasele/ pata albă a frunții// am cîștigat pentru tine un mîunchi de vegetație/ cuvinte incurcate moalele capului - ca o curte/ umezită de ploaie/ ca o fereastră brună// te-ai trezit și ți-am arătat palmile mînjite cu cerneluri/ și pe foaie călcîiul unui zeu îndepărtîndu-se/ aerul se curăța iar/ respirația noastră era o Utopie" (*Se înnoarează*).

ANALIZA ambientului implică și o analiză a subiectului. Astfel e dezvăluită o psihologie *sui generis*, capabilă a se răsfrînge asupra lumii obiectuale și a recepta răsfrîngerile acesteia, într-un joc cu realul în beneficiul evocării ambelor entități. Aidoma unor baterii, obiectele se încarcă de viață, iar eul poetului reflectă viața obiectelor, într-un circuit baroc al existenței diversificate: "Cea mai nervoasă era mașina de lux/ țipa cînd se-apropia vreun nuntas/ îi venea stăpinul/ o făcea să tacă/ Tenebroasă, nunta nuntea înainte// Instrumentiștii instrumentau o horă de cantină/ Era un duh de rezona/ o duhoare de dărîma borna// Și nici nu m-am mai dus acasă/ nici de scris nu mi s-a dat// Eram plin de Plictis/ Eram gata/ De groază eram// Doar că vedeam bine, auzeam mult/ Poate trebuia să adorm/ Poate ar fi trebuit să simt enorm/ Poate

ar fi trebuit să văd monstruos// Dar cea mai nervoasă era mașina de lux/ Fără zeu în ea/ Fără nici un Dumnezeu" (*Nervi de nuntă*). Între lucruri și ființă se statornicesc tainice raporturi, mergînd pînă la o simbioză, în cadrul căreia lucrurile par a dobîndi o conștiință panicată, iar ființa pare a se înzestra cu o stare vegetativă consolatoare: "unde sînt cărțile cocoșii histerici dacă dimineața/ se anunță parcurile sînt ude și anonime într-unul/ absolv liceul și mă îmbib de cognac doamnele pro-/ fesoare bătrîne ale tinereții mele după un sărut casa/ de paianța își domolește surparea somnul sub lumina/ maternă și fără întrebări cînd revii în oraș lumea/ s-a reasezat o manualele de sticlă apoi ninge și în Teatru/ singur printre catifele stinse primind prin fereastră/ toată viața ta greșită și timidă și foarte tîrziu de plîns" (*Locutor*). Delăsarea se scutură ca o miță, un monument dezafectat e puțin isteric, bătrîna bicicletă produce invidii, arătîndu-se dispusă la birfă, viața înconjurată de aparate este ea însăși un aparat prevăzut cu frunzișuri proaspete și clătîndu-se cu o prostească părere de rău. Impresionează "nu fișitul de mătase al despîcării/ ci ruperea meschină și atroce a substanței vii" (*Înceieri*).

EVIDENT, dispoziția analitică nu putea ocoli aici tema textului. Obsedantă, aceasta se instituie precum o oglindă vorbitoare, în care lumea retrăiește în esența sa, potențîndu-și strigătul și îngăduindu-i cuvîntului o comportare de arlechin: "scria perfect senin un poem senin/ despre reflectarea apei în aer/ nota lumina de pe obrazul iubitei/ clătîndu-se încolo și-ncoace/ era în timpul serviciului printre colacii de sîrmă/ călcînd prin troscolul ars de motorină/ cerul vinat îi împingea gîtul spre/ vilceaua cu miluri răchite și resturi organice// «ai terminat?»/ dar el îi auzea nervii înfocoliți în singe/ și un mic strigăt subteran/ s-a lipit de scoarța cenușie a unei răchite/ în timp ce o săruta privea peste umărul ei/ un cuvînt se scălimbăia prin pietrișul de la mal/ și furnicile îi dădeau tircoale? (*Scria perfect senin*). A nimeri fraza potrivită constituie pentru poet o dublă performanță, întrucît implică a nimeri, în inima-i metaforică, și fenomenalul: "să nimeresc cu o frază fereastră ce da/ spre curtea din spate cu găini cîrînd îndelung/ un leșin al luminii de după-amiază/ pervazul albastru era o intrare în lichide" (*Să nimeresc*). Textul e adaptat firesc al lucrurilor, care, invers percepției comune, se nasc în Logos, evadînd din matricea lui într-o zonă fără apărare și aspirînd a se întoarce într-insul: "Începe ziua cu o trosnitură grozavă/ O să plouă și vrăbiilor le va veni o veste mediocră/ Laptele și mărarul vor reintra în texte? (*Tumul*). Ioan Moldovan analizează Textul universal cu ajutorul propriului său text, instrument de investigație precum un microscop sub lentilele căruia se ivesc mirabilele "ideograme ale mainimicului" (*Plăcuța de uraniu*). E o confruntare pe viață și pe moarte între texte, agravată de circumstanța că o parte a lumii rămîne, orice am face, ilizibilă: "Cum să mai fii liniștit/ sub timpul stufos/ necitit-necitibil, ca tigrii și cărbușii" (*O parafrază*).

Ioan Moldovan: *O uitare de texte*, Ed. Axa, Botoșani, 1999, 146 pag., preț: 10.000 lei.

INSTITUTUL EUROPEAN
NOUTĂȚI

Ion Dafinoiu, Minel Marcu, Tiberiu Rudică
Psihologie, manual pentru clasa a X-a

Teodor Dima,
Logică și argumentare, manual pentru clasa a IX-a

Carmen Jumară, Elena Mușetescu,
Limba latină, manual pentru clasa a X-a

Luca Pitu,
Fragmente dintr-un discurs in(?)comod
ediția a II-a, revizuită

În pregătire: Gabriela Adameșteanu, *Cele două Români*; Alexandru Călinescu, *Caragiale*; Marian Petcu, *Tipologia presei românești*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P. 161 • cod 6600
Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731
e.mail: euroedit@hotmail.com • http://www.nordest.ro/home.htm

Dimensiunea „tonică” a culturii

NOUA carte a criticului și istoricului literar sibian Mircea Braga urmează o modă dominantă în eseistica română contemporană: aceea de a strânge articole și alte tipuri de texte sub umbrela unei obsesii culturale. Este o armă cu două tăișuri: autorul încearcă să abolească eterogenitatea unor panseuri scrise într-un anumit interval de timp, aducându-le la un numitor comun, dar și uniformizându-le, transformându-le în elemente ale unei demonstrații. *Cultura – o utopie asumată?* cuprinde o obsesie pe cât de generală, pe atât de direct tratată. Care este soarta culturii, a vechilor valori, în epoca postindustrială sau postculturală, cum îi place lui Mircea Braga s-o numească, urmându-l pe George Steiner. Cum se poate adapta cultura noului context creat de revoluția informațională? etc. Iată doar câteva întrebări devenite deja locuri comune în discursul oricărui intelectual. Foarte interesantă este maniera în care răspunde Mircea Braga unor astfel de vagi provocări, tocite de retorica modernă. Fiecare mic eseu este o scurtă lecție de înțelegere tradițională a culturii, „tradițional” în cel mai bun sens al cuvântului. Nimic strident, nici urmă de militantism, de profetism. Stilul elegant al lui Mircea Braga seamănă destul de mult cu cel al lui Livius Ciocârlie – demonstrațiile sînt coerente, bogate în referințe culturale, convingătoare.

De fapt, autorul sibian profită de generalitatea întrebărilor asupra mersului culturii pentru a aduce discuția în puncte unori sensibile. Așa se întâmplă atunci cînd sînt analizate răspunsurile unor Constantin Noica sau Mircea Eliade, ale căror destine interbelice seamănă, după cum știm, destul de bine. Mircea Braga inventariază o serie de sugestive locuri comune din discursurile despre „criza Occidentului”, despre lipsa de perspectivă culturală a acestei părți a Europei etc. „Concretizările” nu se opresc însă aici. Intră în joc nume dintre cele mai mari și mai diverse: Goethe, Sabato sau Jung. Calitatea eseistului constă în faptul că nu se lasă copleșit de toate aceste personalități culturale, ci analizează cu sînge rece diferite situații din destinul lor spiritual care îi ajută demonstrația.

Vorbeam de un stil aparte în cazul lui Mircea Braga. Iată o mostră din care putem desprinde calitățile și defectele unei astfel de scriituri: „Adevărul este că, pînă azi lumea nu a trăit niciodată, în integralitatea ei (sau măcar aproape...), în orizontul culturii. Creatorul a fost

Mircea Braga, *Cultura – o utopie asumată?*, Editura Imago, Sibiu, 2000, 152p., f.p.

și este o insulă. Dar dintr-un război despre care, astăzi, poate, nu am mai ști absolut nimic, a rămas *Iliada*. Și ne întoarcem la Mircea Eliade: „*Misiunea istorică a unui popor se judecă după creațiunile lui spirituale. Singure valorile culturale justifică existența și misiunea unui popor. Istoria nu ține seamă de popoarele sterile din fire*”. Gînd tonic: dacă Freud nu s-a lăsat niciodată psihanalizat, va trebui ca omul să accepte culturalizarea. Alternativă nu există.” etc. În numai cîteva rînduri autorul „aruncă” idei interesante (lumea fundametal non-culturală) pe care le părăsește imediat pentru „gîndurile tonice”, mai puțin grave, la fel de incitante. O metodă des utilizată de acest autor este demonstrația prin aglutinare. El își permite salturi imposibile prin istoria culturii, însoțite de discrete schimbări ale registrelor stilistice (discurs sobru vs. gînd tonic). O astfel de manieră mizează mult pe o anumită categorie de cititori (și nu e vorba de o ierarhizare valorică a lor) – este vorba de aceia care pot gusta jocul eseistic bine controlat (cu redundanțe pe care unii le-ar găsi supărătoare) și, mai ales, care pot aprecia caracterul „tonic” al acestor rînduri în care referința culturală în exces joacă un alt rol decît într-un tratat academic obișnuit.

C. Rogozanu

Din nou despre Revoluția Franceză

„**C**E REPREZINTĂ ei: senilitatea, mediocritatea cea mai filistină, cea mai ticăloasă incapacitate, o egalitate plină de invidii, egalitate fără simțul propriei demnități, egalitate așa cum o concepe un lacheu sau cum o concepea francezul din anul nouăzeci și trei...” (F. M. Dostoievski, *Demonii*).

În cunoștință de cauză, Ivan Șatov vorbește despre socialiști, nucleul „progresiv” din generația părinților lui Lenin (*Demonii* e scris în 1871-1872, Vladimir Ilici se născuse în 1870), de la maleficul Verhovenski la naivul, dar atît de onestul Andrei Semionovici Lebeziatnikov din *Crimă și pedeapsă*. Iar francezul de la 1793 era cel care-și ghilotinase regele, cel care, un an mai tîrziu, la 9 termidor (27 iulie 1794), îl condamna și pe călău.

Din nefericire, romanul lui Dostoievski a încetat de la o vreme să mai fie simplă ficțiune. Crimele tovarășilor lui Stavroghin nu sînt altceva decît o înfiorătoare profeție a *iacobinismului bolșevic*, după 1917, după Stalin, procesele de la Moscova, „cultul personalității” și toată trena lor de grozăvii, el e deja istorie.

Exact istoria celor două revoluții, din 1789 și 1917, face

obiectul de cercetare a unui mare specialist, din păcate dispărut în 1997 - François Furet. Cea mai recentă carte a sa tradusă în românește, *Revoluția în dezbatere*, e în realitate o culegere de articole publicate în prestigioasa revistă *Le Débat*, care, de altfel, tocmai a împlinit 20 de ani. Cuvîntul înainte, intitulat *Inteligența politicului*, a văzut lumina tiparului chiar în primul număr al publicației, în mai 1980, iar capitolul cel mai interesant din punctul meu de vedere, *1789-1917: Dus-întors*, a apărut, fapt semnificativ, în noiembrie-decembrie 1989.

Nu se poate vorbi despre o lucrare a lui François Furet fără să vorbești întîi despre el însuși, o personalitate remarcabilă a lumii științelor istorice din Franța și de aiurea, autor a numeroase volume despre Revoluția din 1789 (*Penser la Révolution française*, tradusă la Editura Humanitas de Mona Antohi sub titlul *Reflecții asupra Revoluției franceze, La Révolution française* etc.) și de analiză a fenomenului comunist (*Fascisme et communisme, Le Passé d'une illusion. Essai sur l'idée communiste au XXe siècle*, tradusă la Humanitas în 1995 - *Trecutul unei iluzii. Eseu asupra ideii comuniste în secolul XX*). De altfel, Furet este părintele unei teorii foarte disputate astăzi, cea care aseamănă crimele fascismului cu cele ale comunismului; în *Originile totalitarismului*, cartea sa fundamentală din 1949, revizuită de mai multe ori pînă în 1973, care tratează cele două extremismisme ca fenomen global, Hannah Arendt nu se aventurează încă să traga o asemenea concluzie (poate și din

Bronislaw Baczo, mărturisește că evită să deschidă o discuție interminabilă: „cui, dintre Franța, coloniile americane și Anglia, îi revine prioritatea de a fi inventat revoluția democratică”. Pentru Furet însă, această întrebare nici măcar nu-și mai are locul; „ideea franceză de revoluție” este cea care se impune în mod decisiv ca imagine emblematică a mișcărilor democratice apărute din secolul XIX. Și aceasta pentru că, spune istoricul francez, războiul civil din Marea Britanie, încheiat printr-o Restaurație, nu a marcat o ruptură, ci o împăcare cu trecutul, iar coloniile engleze de peste ocean, în absența unui trecut de care să se rupă, și-au construit viitorul fără să privească înapoi.

Ceea ce se pune în discuție în acest volum este atitudinea avută de istoricii francezi de-a lungul ultimelor două secole față de momentul 1789 și Terorarea iacobină. Benjamin Constant, istoricii lui iulie 1830, socialiștii, Edgar Quinet, Jules Michelet și, în sfîrșit, aproape necunoscutul Edmund Burke. Analizînd pe rînd fiecare argument pro sau contra preluării revoluției de către Robespierre și acoliții săi, *Revoluția în dezbatere* este încă o carte fundamentală semnată François Furet, esențială prin originalitatea punctelor de vedere, ceea ce însă nu exclude nici pe departe înalta ținută intelectuală și finețea raționalităților.

Mai mult de-atît e rolul istoricilor să spună și să sperăm că o vor face.

Iulia Popovici

Resuscitarea romantismului

OCARTE foarte plăcută la vedere, îți zici, atunci când iei în mână *Prizonier în deșert* de Grigore Scarlat, cu un desen de Gabriela Melinescu pe copertă. Aceeași impresie este susținută de tonul poemelor, care pun accent mai mult pe sensibilitate și evită, programatic, coliziunea cu realitatea. Această direcție este dată chiar prin alegerea drept motto a unui citat din Cioran: „Timpul e ros pe dinăuntru, întocmai ca un organism, ca tot ce-i atacat de viață. Când spui timp, spui vătămare, și ce vătămare!” în capul volumului. Grigore Scarlat nu privește timpul sub latura lui constructivă, ca testare și împlinire, ci îl vede aducînd numai decrepitudine, rarefiere, diluare.

Astfel, tentația abstracției este alăturată ideii perechii platoniciene: „Și chipul Femeii/ Se luminează când/ Frînturi de cuvinte, silabe,/ Ne adună, cîntînd un snop,/ Să fim aceiași/ Pentru totdeauna.” (p. 12) Tocmai de aceea, poetul aspiră să găsească formele imuabile. Își visează mereu Cartea, editarea

Grigore Scarlat

Prizonier în deșert

Grigore Scarlat, *Prizonier în deșert*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 2000, f.p.

mai multor volume de poezie pînă în momentul de față trădînd o cursă continuă, neabandonată, a căutării ei.

În aceste condiții, atașamentul său profund pentru Eminescu devine plauzibil. Și totuși decretarea lui drept „ambasadorul nostru/ Cu Divinitatea” („și chiar dacă/ Încerci să-l convingi pe Domnul/ Că nu suntem atît de răi/ precum ne arată” (p. 54) amintește de acel cântat „De avem sau nu dreptate,/ Eminescu să ne judece”.

În ordinea demonstrației, mărturisiri precum „Mi-ar fi plăcut să trăiesc în alt timp - Regret sincer să mă acomodez/ Unei lumi imposibile/ cu toane și orgolii, cu micimi, ce vîntură și munții cei mai semeți[...] Azi, totul s-a epuizat, s-a consumat,/ O undă de romantism nu mai găsești? (s.m.) (p.61) nu mai șochează deloc.

Poetul se plînge în aerul mercant al vremurilor sale, de lipsa de idealuri (preluarea aptitudinii eminesciene din *Epigonii* ?!) fixându-se într-o poză a omului egal cu sine. Dar el este, de fapt, „prizonierul” propriei incapațanări de a nu se schimba. Poezia, în accepțiunea sa, este o evaziune, dar o asemenea escapadă este astăzi practic imposibilă, pentru că totul devine o hologramă, copie după o Matrix și „deșertul (invocat în titlu) poate fi de fapt fertilizat.

Există, totuși, în acest volum, și partituri lipsite de zorzoanele metaforizante, care respiră firesc și sincer și nu mai au pretenția unor profeții. Se simte, cu adevărat, un „Salt” (p. 56) cînd despre ochii iubitei „se spune că întorceau jivinele în viziuni” față de „două fulgere ce aprind/ În plină zi mirștea, toată”.

Reveria, și nu realitatea este singura prejudecată a lui Grigore Scarlat. Citim o poezie care deși face câteva trimiteri la realitate (citarea Clujului, moartea unui prieten în adolescență), în definitiv, se ambiționează să ignore datele timpului. O suficiență?! Dreptul la singularitate?! Răspunsul îi aparține cititorului.

Dorina Bohanțov

François Furet

Revoluția în dezbatere

François Furet, *Revoluția în dezbatere*, prefață de Mona Ozouf, traducere de Gabriela Scurtu Ilovan, Ed. Polirom, Iași, 2000, 192 pag., f. p.

lipsa multor date, poate și pentru că socialismul era de-abia în plin avînt). Nu e astfel de mirare că și în acest ultim volum al său, *Revoluția în dezbatere*, ideile istoricului francez sînt nu numai foarte bine argumentate, ci și deosebit de incitante.

Într-o altă carte apărută de curînd la Editura Polirom, *Omul romantic* (coordonată de același François Furet), autorul capitolului *Revoluționarul*,

DIAGONALEde Monica
Lovinescu

Intelectualii

AM CONSACRAT în mai multe rânduri această rubrică disputelor intelectuale de la Paris deoarece orașul acesta mi se părea a fi rămas o capitală de prim plan tocmai prin nivelul discuțiilor de idei. Avea dreptate cel care spusese - nu neapărat în glumă - că Germania lansează câte un gânditor-doi pe secol, iar francezii îi comentează încă pe atât. Prin Paris trebuia neapărat să treci pentru a te situa în centrul lumii literare și artistice. De aici s-a descoperit, de pildă, un nou continent literar: America de sud. Și s-au preluat toate curente de care se mai dezbate încă în America de nord.

Am sosit după al doilea război mondial într-o Franța în care confirmarea îți stătea la îndemână. Marea concentrare de scriitori, artiști, compozitori, interpreți străini în acest oraș crea un climat de febrilitate aparte și asigura dominația cafenelei pariziene asupra universului artistic. Nu tot ce era mai interesant se producea în Franța, și nu neapărat de către francezi, dar de aici își lua sau nu zborul spre celelalte capitale noul mesaj artistic. Nu știu data exactă când creația la Paris a părut a secătui. Mi-ar plăcea să situez momentul după mai '68 într-atât am impresia că data ține de impostura malefică.

Probabil că nici n-a existat un moment precis. În timp ce ultimele mari figuri ne pășeau, noile apariții n-aveau proporțiile înaintașilor, nu aflai printre ei alergători de cursă înaltă ca și cum li s-ar fi tăiat munților piscurile. O geografie plată, câteva coline, nu mai aveai cu ce te mândri. De aproape un secol, limba franceză nu se mai vorbea în saloanele diplomatice. Va trebui să aștept 1990 și să merg la Varșovia ca să constat că nu mai este înțeleasă nici în marile hoteluri din străinătate.

Dar în timp ce filmele păleau (revăzute azi peliculele "noului val" datează iremediabil) iar curente literare se resemnau să-și celebreze aniversările, discuțiile de idei nu numai că-și păstraseră vivacitatea dar se vădeau și creatoare de mode salutare: în anii '70 Paris-ul, îndeosebi prin "noii filozofi" s-a demarxizat fulgerat. Credeam că definitiv, însă după căderea zidului de la Berlin s-a arătat, paradoxal, că nostalgia utopică n-a pierit cu totul și caută cu și fără rușine o portiță de scăpare.

Toate acestea se știu prea bine și s-au scris în mai multe rânduri, (și eu am făcut-o repetitiv). Mi se pare însă simptomatic că anul acesta a văzut revenind în primul plan problema intelectualului. Nu e anormal. Invenția este franceză. Data de naștere: afacerea Dreyfus. Cea a decesului, nesemnaltă încă, dar previzibilă.

Într-un număr din vară al revistei de la Galli-

Sărbătorire

MIERCURI, 4 oct a.c., a avut loc la Uniunea Scriitorilor sărbătorirea Eugeniei Tudor Anton, a lui Petre Sălcudeanu și Z. Ornea, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani, și a istoricului literar D. Vatamaniuc, la împlinirea vârstei de 80 de ani. Despre scriitorii sărbătoriți au vorbit Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Alexandru Condeescu.

mard, *Le Débat*, istoricul Pierre Nora ne propune un bilanț al celor 20 de ani de la apariția publicației sale și nu se poate împiedica să constate încă din introducere că Occidentul se află în fața unei situații fără precedent: democrația nu mai are dușmani care să-și exprime opoziția pe față. Or, această noutate radicală ce s-ar cere resimțită ca un triumf, este trăită cel puțin cu perplexitate. Deoarece intelectualul s-a definit exclusiv în funcție de totalitarismele veacului și cum scrie Nora:

"Pentru sau contra (totalitarismelor) au luptat în rușine sau glorie, în lașitate ca și în eroism, ziua și noaptea."

Or, cei rămași în "rușinea" colaborării cu gădele n-au, firește, nici un interes ca să fie indus și comunismul în categoria totalitarismului vinovat de crime împotriva umanității. De unde scandalul produs la Paris de *Cartea neagră a comunismului* unde victimele comunismului se numără între 80 și 100 de milioane.

Intelectualii incriminați care-și caută acum noi radicalisme de stânga primesc un ajutor inconștient dar masiv din fostele țări satelite, ca atunci de pildă când foști comuniști revin la putere prin alegeri libere sau prea mulți români se declară nostalgici ai lui Ceaușescu ori admit că nu teoria comunistă a fost culpabilă ci felul cum a fost aplicată.

Pentru toți intelectualii cu spiritul sartrian și "măinile murdare" s-a vădit salutară reactualizarea lui Sartre, cel "angajat" de-a-ndoaselea, luptând cot la cot cu rușinea, fără s-o recunoască.

Alain Finkielkraut, în ultima sa carte *Une voix vient de l'autre rive*, are dreptate să-i opună lui Sartre pe Camus și pe René Char, amândoi impecabil de angajați în timpul războiului de partea "gloriei" - cum ar fi spus Pierre Nora. Camus a continuat și după război, ducându-și în izolare cvasi-generală, lupta antitotalitară și împotriva comunismului după ce o făcuse contra nazismului.

Conștiința încărcată propune în posteritate parcursuri cu totul deosebite revoltatului Camus și "revoluționarului" Sartre pe care, ostentativ, Soljenițin a refuzat să-l vadă la Moscova.

Nu voi reface două biografii cunoscute de tot omul. Încerc doar să reconstitui ce-a putut însemna prezența în epocă a unui scriitor de puritate morală a lui Camus, care, alături de alte câteva excepții, îndrăznește să spună că "Regele este gol".

Spre a redesena această deosebire între "rușinea" lui Sartre și "gloria" lui Camus mă voi mulțumi cu un citat. În timp ce Sartre vedea în orice anticomunist mai întâi un "câine" și apoi un "șobolan", Camus scria încă din iulie 1956, după revolta muncitorească de la Poznan:

"Azi, mitul (naturii revoluționare a regiunilor din Est, n.n.) se naruie sub ochii noștri. Adevărul, teribilul adevăr, a izbucnit, mitul a explodat. Știm însă prea bine că el a pervertit ani de-a rândul conștiințele și inteligențele. Chiar și în plină zi, acești orbi vor spune că e noapte. Azi, după străfulgerarea de la Poznan, nu mai au acest drept. Nu mai există orbi, există doar complici".

Din 1990 încoace tocmai această "complicitate" s-ar vrea ascunsă. Intelectualul preferă, la rigoare, să iasă din scenă decât s-o recunoască. Cel puțin până acum.

PĂCATELE LIMBIde Rodica
Zafiu

"Fane" și "fănițe"

SUBSTANTIVUL masculin *fan* e înregistrat în DEX (cu definiția "admirator entuziast, pasionat, al unei vedete, al unei mișcări artistice; simpatizant"); cuvântul provine din engl. *fan* (abreviere din *fanatic*) și a intrat și în alte limbi (franceză, italiană ș.a.), o dată cu răspândirea anumitor manifestări ale culturii de masă moderne. În româna actuală, mai ales în limbajul publicistic, îl găsim în mod curent, folosit pentru a-i desemna pe admiratorii vedetelor muzicale, dar și pe cei ai sportivilor și chiar ai politicienilor (tendința de largire a uzului substantivului *fan*, deja observată de Adriana Stoichițoiu într-un articol asupra anglicismelor din limbajul publicistic actual, nu contrazice de fapt sensul său de bază): "un singur *fan* fiind trimis la urgență" (*Cotidianul* 17, 1991, 1); "Eminem pregătește o altă surpriză *fanilor* săi" (atomic.ro/stiri); "R. N. s-a fotografiat cu câțiva *fani*, printre care și-un împătimit al fotbalului într-un scaun cu rotile" (expres.ro/archive/sport); "cu calmul și cu amabilitatea dintotdeauna, președintele PDSR și-a părăsit, pentru câteva minute, miile de *fani* care îi cântau, pe scările și în curtea noului sediu al partidului, «La mulți ani cu sănătate»..." (*Dimineața* 50, 1997, arhiva Internet). Ca și altor englezisme recente, cuvântului i s-a creat cu ușurință un plural regulat; de altfel, adaptarea sa morfologică e dublată de o adaptare fonetică. Mai nouă și chiar supărătoare mi se pare însă folosirea cuvântului într-o construcție sintactică anormală pentru română, în care se manifestă renunțarea la flexiune și copierea parțială a unui tipar de simplă juxtapunere: "polițistul *fan* Schwarzenegger" (*România liberă* = RL 2147, 1997, 20). În citatul dintr-un interviu recent (presupus a reflecta limba vorbită) "frate, eu sînt *fan* astea..." (VIP 26, 2000, 9), tiparul distonează și mai mult cu contextul (impresia de nefiresc e accentuată și de o extindere semantică, cuvântul referindu-se, în cazul respectiv, la preferința vorbitorului pentru o marcă de țigări).

Uzul actual, tot mai intens, a impus și crearea unui feminin, neînregistrat de dicționare: *fană*, cu pluralul *fane*: "invitat de mai multe *fane*" (*Evenimentul zilei* = EZ 2403, 2000, 16); "ea printre *fanele* înfocate din primul rînd" (EZ 2398, 2000, 2). În ultima vreme a apărut și un derivat format cu un alt sufix moțional, *-iță*: "este o «*făniță*» a echipei Rapid" (EZ Magazin, 8, 2000, 1); "Am slăbit 14 kilograme, așa că sper să-mi crească cota printre *fănițe*" (EZ 2481, 2000, 12).

Concurența celor două sufixe moționale se manifestă în derivarea de la diferite împrumuturi mai mult sau mai puțin recente. În genere, *-ă* corespunde unui registru stilistic neutru, standard, în vreme ce *-iță* e mai marcat de familiaritatea orală. Uzul a impus preferința pentru combinarea anumitor cuvinte cu unul sau altul dintre sufixe. Adesea, chiar derivatele feminine cu *-ă* șochează în primul moment, pîrînd să indice o adaptare "forțată"; astfel, au fost mult ironizate, la început, compusele englezești cu *man*, care primeau în română terminația *-ă*. Între timp unele dintre formele criticate s-au impus: *recordmană* a fost acceptat încă de prima ediție a DEX (1975), *tenismană* de cea de-a doua (1996). De la *lider*, s-a format mai de mult femininul *lideră*, neînregistrat în DEX, dar foarte des întîlnit în presa actuală: "*Lidera* păcăliților de la «Caritas»" (RL 1288, 1994, 1), "*lidera* protestatarilor anti-«Caritas»" (EZ 666, 1994, 1), "Dan Petrescu îngenunchează *lidera* primei ligi engleze de fotbal" (*Cotidianul*, 289, 1995, 7); "România este *lidera* incontestabilă a topului consumatorilor de energie" (RL 2092, 1997, 8) etc. Destul de șocant e substantivul feminin format de la *bodyguard*: "*bodyguarda* (sic) dlui N. a fost tăiată de pe listă" (RL 2082, 1997, 3). Dintre formațiile cu *-iță*, s-au impus deja unele precum *spicheriță* (DEX 1975) sau *barmaniță* (DEX 1996); ultima e doar accidental substituită de un mult mai solemn anglicism ("lucrează ca *bar-woman*" - RL 848, 1993). În alte cazuri, concurența sufixelor se manifestă în existența a două derivate diferite de la aceeași bază: în acest caz, tendința derivatului în *-iță* este de a acumula conotații afective, ironice sau chiar ușor depreciative. Deocamdată, în cazul lui *făniță*, cred că predomină nota glumeată și de simpatie: impresia generală e produsă de percepția derivatului ca nou și neobișnuit, ca și de posibilitatea de confuzie cu valoarea diminutivală a sufixului.

Ana

BLANDIANA

LAMENTO

Mi-e greu cu mine,
Cu ceilalți amar,
Se scorojesc pe frunze
Culorile mai noi
Și de sub straturi râncede de var
les rânjete de dinainte de război.

Mai răul lasă-n dinți nisip,
Mai binele dospește acru rime,
Singur mi-e greu,
Și mai greu mulțime,
Mi-e greu să tac,
Și mai greu să țip
Un adevăr făcut fărăme.

Dar, mai ales, mi-e frică și mi-e greu
Să-l car 'napoi în cer
Pe Dumnezeu

TANGAJ

Uneori aproape urâtă,
Alteori minunat de frumoasă.
Ce-aș putea să-i cer
Oglinzii din ușa dulapului
Ștearsă de datină,
Când eu mie nu îmi pot fi cântar
Și toate punctele de reper
Ale lumii se clatină
Rar, tot mai rar?

Nu oglinda,
Răstrângând când iarba, când norii
In nehotărâțul tangaj
Hotărăște,
Nici timpul tors pe fusul aurorii
Bătrânește,
Uituc,
Nici mirosul de frunze de nuc
Din dulapul copilăriei, uriaș;

Doar legănarea
Între viață și moarte
Acasă,
Întoarcerea și plecarea
Pe același loc,
Precum marea:
Mai aproape,
Mai departe,
Uneori urâtă, alteori frumoasă.

ALUNEC, ALUNEC

Sunt primul om care îmbătrânește
Sub soare.
Singură descopăr,
Și fără să mă poată ajuta cineva,
Această enormă mirare
A trupului încă al meu
Dar rămas

Ca pe un țarm părăsit în prăpăd,
În timp ce eu
Alunec, alunec pe mare
Până nu mă mai văd.

CORABIA CU POETI

Poeții cred că e o corabie
Și se imbarcă.

Lăsați-mă să mă urc pe corabia cu poeți
Înaintând pe valurile timpului
Și fără să-și clatine catargul
Și fără să aibă nevoie să se miște din loc
(Pentru că timpul se mișcă
În jurul ei tot mai repede).

Poeții așteaptă, și refuză să doarmă,
Refuză să moară,
Ca să nu piardă clipa din urmă
Când corabia se va desprinde de țarm -

Dar ce e nemuirea dacă nu
Chiar această corabie de piatră,
Așteptând cu încăpățănare ceva
Ce nu se va întâmpla niciodată?

SFÂRȘITUL LUMII

Sfârșitul lumii dac-ar fi să fie
Ce-ar fi mai mult decât explozia-n vânt
A unui glob de păpădie
Care dispare semănând?

Pe sine însăși lumea încă vie
Se înmulțește dispărând:
Sfârșitul lumii care întârzie
Amână alte lumi, la rând.

Trecutul care urcă în prezent,
Viitorul care îl înlocuiește
Precum pe-un rege mort un biet regent,

Totul dispare după ce iubește
Și fără judecată curge lent
Sub zodia dublă-a cozilor de pește.

DE LA CAPĂT

Să mă nasc
Ca în ritmurile inițiatice
Din numele meu,
După ce decenii întregi
Tot ce eram
Ș-a concentrat, s-a chircit
În sâmburii câtorva litere oarecare?
Și acum să o iau de la capăt,
Să caut un alt grind
Roditor
Să îngrop semintele
Și să mă aștept apoi răbdătoare
Pe mine însămi răsărind?

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

CÎNTEC NAIV

Motto: *Les nuages coulaient
comme un flux menstruel
Apollinaire*

lubita mea azi are menstruație,
Și-i fragedă și este indispusă
Iar talia-i se tînguie c-o grație
De balerină în exil, oh!, bielorusă.

Căci în parfumul ei e-o-nsingurare
Ce-mi face sufletul trist baltă dulce
De lintiță. Crini albi cu gura mare
Aerul zilei crud or să-l apuce,

Să-l dumice, să-i zdrențuiască-amurgul
Și zorii să-i prelingă-n moi rășine.
Iubita mea topește azi tot burgul
În menstruații tragice și fine.

Dar cine mai știe
Cum eram
Ca să mă identifice ca pe-un cadavru
Privit cu repulsie de-aproape?
Și, dacă nu, la ce bun
Să mă tot nasc,
Să mă tot scriu
Și citesc
Din mereu aceleași silabe?

APOLLO

Vino, tras de delfini,
Cu cithera în mâini,
Printre valuri mereu călătoare
Venind să contemple,
Zeul unor altare
Cu statui și stăpâni
Și cu oase, uscate la soare, de temple.

Vino lin, lunecând printre morții de piatră
Ferecați în muzee, fără milă-admirați,
Pe când greul pământului de sub marmure latră
Hexametreei uitate.

Vino, Doamne, să vezi poezia săracă
Și poeții căzuți sub istorie blestem,
Vino, gol și frumos, și, de ție frig, îmbracă
Haina strămtă-a acestui poem.

CEAS DE NISIP

Nici bine, nici rău,
Numai alge și pești,
Numai scoici fericite
Ferecate în sine,
Și ca o dovadă
Că nimic nu se pierde,
Triumfale nisi puri
Curgând din ruine.

Și bine, și rău,
Și mare, și timp,
Și versuri înscrise
Pe plaje aride,
Când tot universul
E-o clepsidră întoarsă
Prin care se scurg
Înspre cer atlantide.

**CRONICA
EDIȚIILOR**de
Z. Ornea

Jurnal de politician

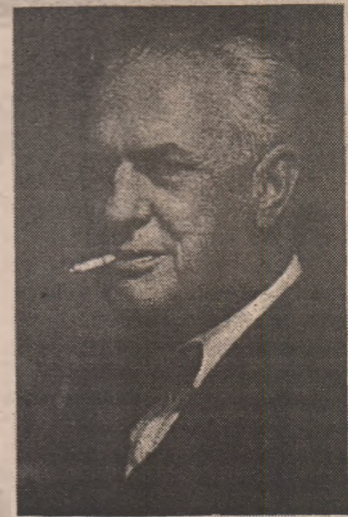
CONSTANTIN ARGETOIANU a fost, probabil, cea mai fidelă întrupare a politicianismului fără principii. A început prin a fi înainte de primul război conservator în gruparea radicală conservatoare a lui N. Filipescu. Încă în timpul războiului, la Iași și Odessa, se aliază cu generalul Averescu, închipuind, firește și cu alții, o Ligă a Poporului, o nouă grupare politică. În ianuarie-martie 1918 se formează chiar un guvern Averescu, Argetoianu ocupând portofoliul Justiției, guvern ce avea misiunea ingrătă să pregătească pacea cu inamicul care, va fi însă repede înlocuit cu un guvern Al. Marghiloman. Și în tot acest timp Argetoianu era de un antiliberalism exacerbat, acuzându-l pe Ion I.C. Brătianu drept cauză a infringerilor militare. A mai fost odată ministru în guvernul Averescu (martie 1920 - decembrie 1921) deținând deopotrivă departamentul Justiției, Finanțelor și Internelor. În al doilea guvern Averescu (1926-1927) nu a mai fost cooptat, Argetoianu abandonându-l pe general și improvizatul său partid. Apoi, cine ar fi crezut-o?, vajnicul antibrătienist intră în P.N.L. și, în iunie 1927, devine ministru în guvernul Ion I.C. Brătianu, de astă dată la Agricultură și Domenii. Cum la sfârșitul lui noiembrie 1927 marele bărbat de stat Ion I.C. Brătianu moare, Argetoianu rămâne în guvern, bun în post, și sub președinția lui Vintilă Brătianu până când, în noiembrie 1928, guvernarea revine P.N.Ț. Mai era, oarecum, membru în P.N.L., când, în aprilie 1931, la propunerea regelui Carol al II-lea, intră în guvernul de tehnicieni de sub conducerea lui N. Iorga, un guvern deasupra partidelor și împotriva lor. Și a ocupat, aici, portofoliul Finanțelor, al Externelor și al Internelor. Era criză economică și Argetoianu pretindea specialitatea de finanțist, având proiecte de scoatere a țării din criză. Evident, n-a izbutit în intențiile sale, mărturisind, în memoriile sale - supremă incompetență - că n-a bănuț ca fenomenul crizei va fi atât de acut în S.U.A., deși de acolo au pornit ravagiile ei. Guvernul Iorga a căzut, la demisia excedată a premierului, Argetoianu trecând în opoziție. La liberali nu se mai putea întoarce cât îi porcăise. Și-a creat o grupare minusculă a sa, Uniunea Agrară, rebotezată în 1936 Partidul Agrar. Lipsit de principii de orice fel, era gata să formeze un guvern cu oricine s-ar fi aliat cu proiectele dictatoriale ale regelui Carol al II-lea, al cărui "om" devenise Argetoianu.

În anii trecuți au apărut *Memoriile* lui Argetoianu, acide și vitriolante, relevând în autor un mare, fin portretist și, prin aceasta și alte calități, efectiv un prozator cu har în despărțământul memorialisticii, altfel zicând în domeniul

literaturii subiective. Aceste memorii au fost redactate în 1932-1934, pe baza materialului adunat în agendele sale de jurnal. În 1935 reîncepe să țină un jurnal, botezat maioreșcian, *Însemnări zilnice*, pe care intenționa, mai târziu, să le dea forma unei noi serii de memorii. N-a mai apucat s-o facă pentru că, în 1948-1949, e arestat și o sfârșește umilitor și tragic în teribila închisoare din Sighet. Și ca să se contureze, cu încă o tușă lămuritoare, destinul acestui poate cel mai cinic om politic român interbelic e cazul să menționez că Argetoianu a avut prezența de spirit ca imediat după război să se stabilească în străinătate. A urmărit, de-acolo, din Franța (unde își făcuse și studiile), fenomenul politic românesc și era ros de invidie că vechiul său adversar Gh. Tătărescu era ministru de Externe și vicepremier. Dar asta, și-a spus, poate s-o facă și el. O versiune acreditează ideea că și-a oferit serviciile chiar lui Vișinski, recomandându-se ca vechi ministru și chiar premier. Acesta, și mai cinic decât Argetoianu, i-a recomandat să se întoarcă în țară și va fi întrebuițat. Argetoianu a făcut gafa impardonabilă de a se înapoia în țară unde, după o scurtă aferare cu un grupuscule politic, a căpătat domiciliu obligatoriu și, apoi, a fost întemnițat. Șerban Voinea, în memoriile sale, menționează că Argetoianu i-a mărturisit că se întoarce în țară pentru că vrea să moară la Breasta lui (moșia lui din județul Dolj). Dar cum când exproprierea moșiilor s-a făcut încă în 1945 și Breasta lui era luată. Oricare din versiunile acestea e valabilă (poate amândouă deopotrivă) rămâne faptul că, de astă dată, cinismul său funciar i-a jucat festa, ucigându-l în mari chinuri și lipsuri. Ar fi putut s-o sfârșească mai târziu, în străinătate, în liniște și confort.

Din acest jurnal al lui Argetoianu (pe care l-a păstrat fiica sa) au rămas multe caiete proiectate de editor (dl Stelian Neagu) să apară în zece volume. Deocamdată, în 1998 și 1999 au apărut primele două volume, conținând însemnările din februarie 1935 până în iunie 1937. Aceste însemnări nu au, desigur, calitățile scriitoricești ale memoriilor, deși, uneori, unele portrete ale unor personaje minore sînt la locul lor bine creionate. Negreșit însă că jurnalul lui Argetoianu e o contribuție de prim ordin la cunoașterea, și din perspectiva sa profund subiectivă, a epocii cu toate ale ei alcătuirii și înfruntări politice de interes. Cum spuneam, Argetoianu, deși avea o minusculă grupare politică a sa, conta exclusiv pe promisiunea suveranului care intenționa să formeze un guvern de personalități din afara partidelor și împotriva lor, un guvern de autoritate personală al regelui, în care, firește, va fi cooptat Argetoianu, ca om al lui Carol al II-lea, bun la Finanțe sau, mai bine, la Interne. La 2 și 8 februarie 1935 i se transmite de către emisari ai regelui (unul era Richard Fransovici, membru al Camarilei regale) că se va forma curînd un guvern care "nu va mai fi un guvern de partid" și că acest nou guvern "va începe prin modificarea Constituției făcînd strigările necesare după care îndată alegeri pentru Constituanta". Dar atît el, Argetoianu, cît și Fransovici știau că de rege depinde totul. Și regele, din păcate pentru Argetoianu, era încă nehotărît, tergiversînd mult lucrurile. La 15 februarie 1935 convine cu Octavian

Goga, alt preferat al suveranului, că în cazul formării unui alt guvern liberal, care să decreteze alegeri pentru Constituanta, să fuzioneze ca partid pentru a lupta împreună în alegeri și, apoi, să devină miniștri cu mari responsabilități. De fapt, dezideratul lui Argetoianu, totuși om politic, era ca modificarea Constituției să fie atît de radicală încît, practic, să desființeze partidele, regele avînd deplina libertate de a-și alcătui guverne lui obediente. Dar, repet, regele era, ca fire, un nehotărît, consumîndu-și energia pentru imaginarea unor noi uniforme și decorații (de care Argetoianu rîde mult în jurnal) și în clasarea timbrilor în albume. Între timp, Goga primește sugestia lui Alfred Rosenberg, ideologul partidului nazist, de a fuziona cu gruparea antisemită a lui A.C. Cuza, formînd Partidul Național Creștin. Această decizie modifică lucrurile, scoțînd un competitor (Goga) din cursa pentru alcătuirea unui guvern dictatorial. Și asta pentru că puterile democratice occidentale, al căror exponent în țară era N. Titulescu ca ministru de Externe, incriminat, în jurnalul pe care îl comentez, pînă la izgonire din funcțiune, cu cele mai murdare invective, nu agreau partidele de extremă dreaptă, iar regele ținea încă seama de opinia lor, spre dezamăgirea deznădăjduită a lui Argetoianu. Pînă la alcătuirea guvernului de dictatură, Argetoianu aștepta măcar schimbarea guvernului Tătărescu și crearea unui guvern de destindere format din personalități (printre care, firește, se prenumăra) peste partide prin modificarea radicală a Constituției. Majoritatea însemnărilor sale pe anul 1935 sînt obsesii ale acestei speranțe, pe care suveranul, indecis, o amîna mereu deși o anunța. Argetoianu care detesta guvernul Tătărescu l-a numit, la 15 decembrie 1935, "cel mai rușinos guvern din cîte a avut România de la 1866 încoace". Iar, la încheierea anului, nota "Sărăcie, lipsuri, dezorientare și, mai ales, demoralizare iată, în patru cuvinte, bilanțul anului 1935... Singurul lucru organizat în România Mare e jaful și șperțul". Deși, în perioada guvernului Tătărescu s-a petrecut un real reviriment economic pentru că atunci s-a produs calmarea crizei economice mondiale, Argetoianu nu pregetă, subiectiv, să o incrimineze neiertător. Și asta pentru că, nota el în 16 februarie 1936, "socotesc că numai un guvern de reforme radicale, un guvern dictatorial poate scăpa țara". Pînă una alta, aduna date și cifre despre panamale și acte de corupție ale guvernului, regelui și ale Camarilei sale. Din acest jurnal reiese că fenomenul corupției e generalizat, calcula cît primește suveranul și familia regală de la B.N.R., era virulent cu matrapazlicurile lui Mițuță Constantinescu, guvernator al B.N.R. (mai înainte Dorel Dumitrescu), colecta știri despre actele de scandaloasă corupție ale lui Malaxa, Auschinit și Blank, socotind cu cît se alege Malaxa (membru marcant al Camarilei) de pe urma contractelor cu C.F.R. și industria de armament. Pînă la urmă, ajungea să-l apere, chiar el necruțătorul, pe beneficiarul corupției Malaxa, pentru că, finalmente, cu acest preț exorbitant, se constituie, totuși, o industrie de armament în țară. Nu era, firește, mai conciliant cu P.N.Ț., ca partid de masă care solicita, pe drept, succesiunea Mihalache, ajuns președinte al partidu-

**CONSTANTIN ARGETOIANU
ÎNSEMĂRI ZILNICE**Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. I 1998, vol 2, 1999. Ediție și indice de Stelian Neagoe. Editura Machiavelli.

lui în 1934, și care se mai bucura de agrementul regelui pentru o posibilă guvernare fără Maniu (consecvent critic al Lupeascăi și, de aceea, taxat ca potrivnic al regelui). Dar acuzațiile constante ale lui Maniu împotriva Elenei Lupească îi creau o situație imposibilă și lui Mihalache, ca pretendent la succesiune. Argetoianu detesta, deopotrivă, aceste personalități ale P.N.Ț., tocmai pentru democratismul lor consecvent. Pe Mihalache îl încondeia amarnic în jurnal, denumindu-l cînd "Cămășarul", cînd "condamnat la cămașă pe viață" (pentru că președintele P.N.Ț. se purta în costum țărănesc, cu cămașa peste pantaloni), cînd Jean Mihalăș (pentru că n-ar fi știut franțuzește). Paraponul e, tot timpul, îndreptat înspre gruparea liberală a lui Tătărescu și a P.N.Ț., din acest din urmă partid agreindu-l numai pe Vaida Voevod, care, totuși, în 1935, datorită lozincii de el arborată a lui "numerus valahicus" a fost exclus din P.N.Ț., alcătuiindu-și propria grupare politică "Frontul Românesc". Dar Argetoianu știa că regele îl simpatizează, ceea ce s-a verificat în noiembrie 1937, cînd suveranul l-a anunțat pe Mihalache că îi încredințează formarea guvernului cu condiția - știa că imposibil de realizat - de a-l alcătui împreună cu gruparea lui Vaida Voevod. Argetoianu s-a plictisit atîta cu așteptarea deciziei regale (un informator al său din cercurile palatine îl vizita periodic, ținîndu-l la curent cu intențiile suveranului care vorbea, invariabil, la superlativ despre fostul și viitorul ministru) încît îl încondeia, batjocoritor, în jurnal, și pe acesta, și pe Dușuța lui. În 19 aprilie 1936 e primit în audiență la rege. Consecvent cu opiniile sale, îl sfătuiește pe suveran să dea la o parte partidele pe care să le desființeze și să renunțe la alegeri. Ceea ce regele a făcut abia în februarie 1938, dar apelînd la serviciile lui Argetoianu prima oară ca ministru în februarie 1938 în primul guvern Miron Cristea și, apoi, ca prim-ministru în 28 septembrie 1938 pînă în 23 noiembrie 1939. În cele două guverne ale lui Gh. Tătărescu și cel al lui Ion Gigurtu nu s-a mai apelat la competențele lui Argetoianu. A tot așteptat zadarnic dictatura regală, fără a fi și un beneficiar al grației suveranului. Antidemocratismul său consecvent a fost, totuși, înșelat chiar de dictator.

Dl. Stelian Neagoe, după ce a editat memoriile, acum se îngrijește, la propria editură, de publicarea jurnalului. Face, prin aceasta, un serviciu util cunoașterii epocii deși acum a renunțat pînă și la indicele analitic de nume, mulțumindu-se cu editarea, probabil corectă, a textului

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

va ofera cel mai avantajos sistem de plată pentru achiziția Enciclopaediei Britannica - 32de volume, cea mai cunoscuta enciclopedie generală de limba engleza tiparita pâna în prezent.
Tel./fax: 210.89.08; 211.89.57;
212.35.61
E-mail: {HYPERLINK mailto:prior@dial.kappa.ro}
http://www.prior-books.ro

Șerban Cioculescu despre Tudor

MANUSCRISUL amplului studiu, de 50 de pagini dictando, de format mare, intitulat Tudor Arghezi a fost redactat de Șerban Cioculescu, cum precizează el însuși pe ultima filă, în iunie 1946, la Breaza de Sus. Așadar la exact un an distanță de cunoscuta Introducere în poezia lui Tudor Arghezi, scrisă în iulie-august 1945, la Telegra. Amândouă studiile fuseseră redactate, dacă nu chiar concepute de critic, pe atunci profesor la Universitatea din Iași, în timpul vacanțelor de vară. Cel la care ne referim n-a mai apucat, după câte știm, să apară, autorul încetându-și în 1947 activitatea publicistică timp de aproape nouă ani.

Diferențele dintre cele două exegeze sunt importante. Introducerea este o analiză amplă, care încearcă să răspundă întrebării de actualitate în epocă: "Este Arghezi un poet obscur?". În acest scop, criticul trece în revistă piedicile existente în calea receptării poetului prin intermediul analizei simbolurilor vieții interioare, a filonului tradiționalist, a eroticii, a ethosului, a creației și tăgădei ș.a.m.d.

Structurat în cinci capitole: Caleidoscop biografic, Poetul, Prozatorul, Perspectivă și Bibliografie, studiul din 1946 este o analiză cuprinzătoare, dar mai lineară a universului arghezian. Reconstituirea biografică de exemplu, se oprește în linii mari în jurul anului 1920. Criticul credea că în acel moment "odiseea poetului" putea fi considerată încheiată, o dată cu ieșirea din temniță (1919) și cu stabilirea la Mărtișor, unde își regăsise în cămin și în gospodărie, climatul de împăciuire, prielnic creației".

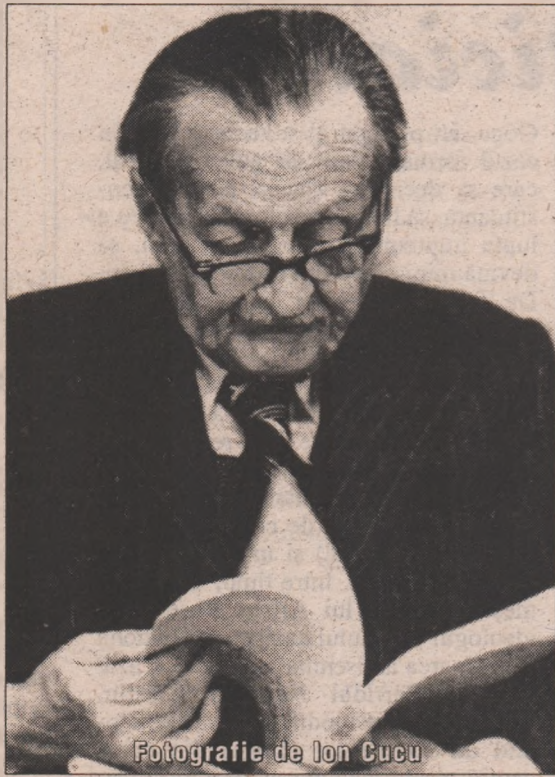
În 1946, Tudor Arghezi era o vedetă literară controversată. Opera lui, alcătuită în principal din *Agate negre* (superlativ admirat de Macedonski și de Al. Bogdan-Pitești, care le avea transcrise pe un sul de pergament păstrat cu mare grijă) din *Cuvinte potrivite*, *Cärticica de seară*, din *Icoane de lemn* și *Poarta neagră*, din *Flori de mucigai* și din mai multe pamflete vitriolante, stârnise vâlvă. O aură sulfuroasă, de controversă și scandal îi înconjură numele. Bătălia în jurul numelui Arghezi delimitase definitiv două tabere: cea a "culturilor" pe de o parte, și cea a "moderniștilor" în serviciul autonomiei frumosului, pe de alta. Trei erau acuzațiile de care trebuia apărat poetul: eremitismul, stricarea limbii și pornografia.

Cititorul de astăzi poate zâmbi condescendent sau înduioșat în fața acestor enormități. Dar mulți dintre contemporanii poetului vedeau astfel lucrurile.

Rolul lui Șerban Cioculescu a fost decisiv în procesul de decantare și impunere a imaginii de marcă a marelui scriitor. Polemist redutabil el însuși, temut și admirat, criticul a apărat în "bătălia pentru Arghezi" dincolo de opera acestuia, propria lui credință în supremația valorii estetice și în necesitatea afirmării ei depline.

Studiul lui Șerban Cioculescu, din care vă oferim spre lectură un fragment, se află în curs de apariție (prin reproducere anastatică) în colecția bibliofilică a Muzeului Literaturii Române.

Simona Cioculescu

Fotografie de Ion Cucu

PERSPECTIVĂ

CINCI decenii de activitate literară, în cursul căreia și popasurile au fost fructificate artistic, conferă autorului un prestigiu imens, iar cercetătorului acea perspectivă care-i îngăduie să încerce stabilirea unui bilanț.

Scriitorul nu este popular, dacă prin noțiunea de popularitate se înțelege răspândirea lui în toate cătunele unde a pătruns cartea și limpezirea chipului său în mințile tuturor cunoscătorilor de carte. Nu este popular, pentru că imaginea argheziană proteică, se refuză, cum spuneam, închiderii într-o comodă formulă portativă; și nu este popular, pentru că receptarea scrisului său cere o conștiință estetică, de care nu dispun mulți chiar dintre cei ce se măgulesc cu calitatea atirată de cărturar. Nu s-ar putea însă afirma despre cărțile sale că n-ar fi răspândite. *Cuvinte potrivite* au fost trase în trei ediții, între anii 1927 și 1929. În intervalul unui deceniu, ediția definitivă de *Versuri*, alcătuită de poet în Fundația Regală pentru Literatură și Artă și mereu adăugită, s-a bucurat de trei tiraje și este astăzi epuizată. Dintre romane, *Ochii Maicii Domnului*, epuizat în câteva săptămâni, a fost îndată reeditat. O ediție nouă s-a tras din *Cartea*

cu jucării și din *Ce-ai cu mine vântule?* Este desigur un prilej de îndoială asupra nivelului cultural de la noi, constatarea că deși epuizate, atâtea alte dintre volumele de proză, semnate Tudor Arghezi, n-au fost retipărite. Suntem însă mereu în stadiul primitiv în care cartea cea proastă, răzbind cu ușurință, este chemată a pregăti încet, gustul pentru lectură. Arghezi s-a ivit prea curând pentru cultura națională, ca să beneficieze de roadele activității sale. Literatura lui a înfăptuit o revoluție în domeniul limbii, dar care n-a trecut de cercul filologilor (al acelora pentru care cuvântul expresiv trăiește printr-o viață proprie și constituie eveniment cultural).

Literatura noastră este încă tânără, în criză de creștere, sub raportul profesional. Scriitorul, când se socotește ajuns, scrie de mântuială sau spânzura condeiului în cui. Ca și semenul său unanim râvnește după pensionare și trăiește din amintirea vigoșilor stinse. Exemplul lui Arghezi ne situează european, prin izbânda voinței asupra vanității scriitoricești.

Unul din locurile comune ale criticii, de peste douăzeci de ani, este alăturarea lui Arghezi de celălalt pisc al liricii naționale, Eminescu. Comparația a stârnit la început indignarea culturalilor, cutremurați ca de un blasfem și de o mănjire. Mult zgomot pentru nimic! În cuprînsul unei conferințe, rostite mai acum trei sau patru ani, s-a putut vedea cât respectă Arghezi însuși, unicitatea marelui înaintaș. S-a afirmat că poetul cel nou, în tinerețea lui, n-ar fi rămas străin de anumite vibrații ale lirei eminesciene. Eroare! Nota muzicală din *Agate negre*, cu excepția unei singure poeme, precum și din momentul imediat următor, înainte de pregnanța aspră a *Belsugului*, își afirmase un sunet propriu. Ulterior mesajul arghezian s-a diferențiat categoric de cel eminescian, prin caracterul abrupt, prin ritmul frânt, care nu mai viza să atingă suflutele, pe coarda sensibilității muzicale. Rămâne însă ca un bun stabilit, constatarea că Arghezi înfăptuind o mare revoluție lingvistică, a reluat pe cont propriu, unul din procesele deschise ale literaturii noastre posteminesciene.

Cuceririle lexicale argheziene, pe o arie mai întinsă decât acelea ale autorului *Luceafărului* urmează a constitui unul din obiectele de studiu ale tinerelor generații studioase. Este prea

curând să se încerce de pe acum ridicarea unui bilanț. A reduce însă talentul covârșitor al lui Arghezi, la explicația "geniului verbal", este o eroare, care nu ține seama de raportul cauzal de la percepție la expresie. Cu imperceptibil surâs mistificator, poetul s-a prefăcut uneori a-și destăinui lucrarea materială asupra cuvintelor, ca un joc mecanic sau manufacturier. Dincolo de procedeele conștiente ale frământării limbajului, intervine însă lucrarea subconștientului creator, prin care se revelă legile ascunse ale structurării poetului. De ele vor avea mai ales să țină seama exegeții viitori. Prin complexitatea și contradicțiile launtrice ale acestei structurări, Arghezi constituie un continent sufletesc mai bogat decât Eminescu. O raportare la cultură nu are nici un rost, în lumina considerentului că Arghezi atinge problemele metafizice neștrătorat de condițiile pregătirii filosofice. Poetul contemporan este un genial primitiv, cu un propriu cerc de viziune transcendentă, care va ispiti cândva pe unul dintre filosofii noștri, așa cum gândirea lui Victor Hugo și-a găsit interpretul ideal în neokantianul Renouvier, deși majoritatea criticilor profesionali îi tăgăduiesc marelui poet francez orice aptitudine de gândire, definindu-i-o fie haotică, fie neexistentă. Arghezi aduce, peste preocupările lui Eminescu, acel fior religios, care lipsea aproape cu desăvârșire liricele noastre. Din nevoia explicabilă a culturii noastre de a-și dilata conștiința de sine, s-a vorbit despre Eminescu, poet universal. Prin farmecul insidios muzical netraductibil, versul eminescian rămâne un bun strict național. Neaducând nici o sporire sensibilității romantice continentale, Eminescu este un foarte mare poet român, dar nu și un poet universal. Dacă Eminescu ar fi contribuit cu o categorie nouă de simțire la istoria romantismului, de bună seamă ne-am fi putut nutri cu mai mult decât o iluzie, în ritualurile religiei eminesciene întreținută de mai multe generații de învățăcei ai simțirii lui lirice și ai gândirii sale politice.

Să privim însă și poziția lui Arghezi în fața simbolismului european. Poetul a debutat ca un adept al instrumentalismului lui Ghil, prin intermediul lui Macedonski, iar apoi, ca discipol; al lui Baudelaire în *Agate negre*. Influența baudelaireană, în aparență mai tenace, se reduce după data de 1916, când Arghezi începe a se afirma pe deplin personal, la o afinitate temperamentală de tipul aceleia care a legat și pe Baudelaire, poetul original, de imaginea lui Edgar Poe. Prin structurarea bipolară, prin pendularea între demonismul individual și religiozitatea smertită, prin manicheismul său spiritual, Arghezi poate fi încadrat unei familii de suflete scriitoricești, care s-a ilustrat prin Baudelaire. Prin atâtea alte antene de sensibilitate, poetul român rupe această încadrare invederându-se ca o structură sufletească de complexitate superioară. Dacă ar fi numai vitalitatea extraordinară a climatului său moral, tradusă prin prospețimea cu care a pus în circulație tipurile delincvente din *Flori de mucigai*, prin ingenuitatea bicolismului său, din *Cärticica de seară* și prin vigoarea afabuloasă din *Hore*, Arghezi ar apărea ca unul din cei mai nesecați

La Mărtișor, T. Arghezi și Șerban Cioculescu

Arghezi

poeti ai ultimei generații simboliste.

Să-l privim alături de impunătorii reprezentanți ai seriei Claudel, Jammes și Valéry. Să ni-l închipuim, fără să modificăm vreuna din datele cronologiei, poet de origine franceză, cel mai tânăr prin naștere. Să presupunem că ar fi tipărit tot în 1927, dar în limba franceză, *Cuvinte potrivite*, iar apoi, în aceeași ordine cronologică, celelalte culegeri. Să admitem chiar că notele baudelairiene n-ar fi rămas neobservate de critica literară franceză care ar fi fost însă sensibilă și la depășirile climatului bipolar respectiv. De bună seamă, *mutatis mutandis*, admitând că Arghezi ar fi putut fecunda cu aceeași putere, o limbă constituită ca aceea franceză, că i-ar fi putut injecta o vigoare materială nouă, alături de transparențele inefabile în care excelează!

Oare n-ar fi fost salutat, în interiorul literaturii franceze, ca un foarte mare poet? Și n-ar fi beneficiat, ca poet francez, de audiența universală, care l-a făcut pe rafinatul mallarméan, Valéry, să se bucure de traducerea "congenială" a lui Rainer Maria Rilke? Arghezi întruște, pentru scriitorii acestor rânduiri, calitățile de universalitate care i-au lipsit lui Eminescu. Este ultimul mare simbolist pe care l-a produs literatura europeană. Mesajul arghezian configurează în chipul cel mai divers, sensibilitatea primitivă, dublată cu registrul cel mai fin, de expresivitate. Un fost detractor arghezian, d. Eugen Ionescu, a încercat de la Vichy, în anii trecuți, să transpună câteva din marile poeme ale lui Arghezi, în limba franceză. Literal corecte, tălmăcirile tânărului poet și eseist n-au fost ajutate de mijloacele lirice personale, care condiționează o traducere bună. În tălmăcirea unui mare poet, ca Rainer Maria Rilke, versurile argheziene ar fi constituit desigur o revelație.

De bună seamă, imaginea poetului, completată cu aceea a prozatorului, tot atât de multiplu, ne îngăduie temeul ambiției universaliste, la care aspiră literele noastre. Este mai mult decât o ipoteză, o certitudine interioară, un titlu de mândrie națională. Piatra noastră de încercare, cu care vom răzbată cercul de indiferență, rămâne a fi verificată. Un singur scriitor de origine română, dar de expresie franceză, cum a fost Panait Istrati, s-a putut răspândi, mulțumită generoasei recunoașteri a lui Romajn Rolland, dar și conținutului generos al operei sale, care vântura aspirațiile de prietenie frățească, ale înzestratului vagabond de tip gorkian. Minoră sub raportul artistic, literatura lui Istrati reprezenta însă o vibrație de omenie și un talent neobișnuit de povestitor. Literatura lui Tudor Arghezi este expresia cea mai proaspătă a simbolismului european, devitalizat prin covârșirea estetismului asupra conținutului emotiv. Marele poet român a găsit în temperamentul său bogat și clocotitor, secretul întâlnirii laolaltă a preocupărilor estetice cu o substanță emotivă necalculabilă. Opera sa propune contemporanilor, contemplarea unui echilibru, al unei sinteze, al unui univers poetic nou.

Cu Tudor Arghezi, literatura noastră națională își încheie ciclul secular de formație istorică și se poate înfățișa senină înaintea conștiinței estetice universale.

Între NU și DA

PENTRU cei familiarizați cu mișcarea ideilor privind relațiile românității cu civilizația occidentală, tema integrării în Europa este una familiară pentru că ea agită conștiințele oamenilor de cultură de aproape două secole, *polarizându-i*, cum numai la noi se poate întâmpla (de aceea, am impresia că așa-zisul "consens" referitor la necesitatea și probabilitatea integrării politice și militare - de aceea economică încă nu poate fi vorba - e doar coaja sub care se ascunde un miez destul de amar). Unii au spus NU și au găsit argumente, după vremuri, după port, în tot felul de elemente ale "specificului național", începând cu venerabilul boier Costache Conachi (cu al cărui nume Mircea Iorgulescu numea un "complex"), în secolul XIX și continuând, departe de a încheia, cu protagoniștii de azi ai retoricii lui NU. Motivații? Cultură mică, fixată într-o limbă de circulație restrânsă, complexul provinciei (câtă dreptate are, aici, Adrian Marino!), întârzieri cauzate de istorie (când s-a înființat, la noi, prima universitate, de pildă, și când s-a întâmplat asta în Franța?), situarea pe harta continentului, cu vecinătățile știute ("o insulă de latinătate într-o mare slavă"), adversitatea (cu aceeași obsedantă trimitere

istorică: secolul IV) dintre ortodoxie și catolicism, felul "balcanic" de a percepe lumea și poziția individului acolo, mentalitățile mereu în "defazaj" cu cele "standard", lenea, șmechereala, cite și mai cite... Alții au spus DA și, la rîndul lor, au găsit argumente, mai cu seamă prin ceea ce s-a numit "protocronism"; cei veseli sint, aproape în totalitate, contemporani cu noi și încercau să lamurească lumea întreagă, prin anii '80, că modelul piramidei egiptene trebuie căutat pe lângă Tirgoviște, că religiile din vechime au purces din cutare peșteră din Munții Carpați, că Eminescu îi anticipă pe Einstein și Heisenberg iarăși, cite și mai cite... (o singură dată am avut șansa de a privi în față aceste realități, de a le defini și, în acest fel, de a le modifica: aceea șansa s-a irosit în deceniul patru al secolului trecut, cînd gruparea "Criterion" n-a fost lăsată de istorie - al doilea război mondial, intrarea țării noastre în sfera de influență a sovieticilor, instalarea regimului totalitar comunist - să-și încheie menirea: cu Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Vulcanescu, Noica, Țuțea, M. Sebastian, Emil Cioran și cu *paradigma culturală* pe care au construit-o în acei ani, cîmpul cultural românesc putea ieși definitiv din provincialism;

e drept, "în spate" se afla o monecă încă puternică și o economie "întegrată" în sistemul european).

Între NU și DA nu e, în fond, nici diferență; poate, doar una de utilizare a figurilor retorice. Și unii și alții costată faptul că *nu se face*, iar vina căutată mereu aiurea: americanii, rușii, turcii, Vaticanul, lobby-ul maghiar, francmasonii, "opacitatea" Occidentului ("putred", între 1948 și 1999 "incult", azi), inabilitatea traducătorilor din marea noastră literatură Europa Liberă, Deutsche Welle, Voice of America, Discovery, "arbitrii", cuta Jean, John, Johann care au ceva cu noi (și, dacă n-au, sint pedofili, proxene homosexuali, vînduți cuiva): eterne scenarii atît de eficiente de la Cioran încoace. Șanse? Părăsirea paguboase/veselei retorici "NU - DA" capacitatea nu doar prin vorbe și manifestări de circumstanță a uriașei diapozitive și a exilului românesc (circa milioane de vorbitori ai limbii române), puterea de a *finaliza* un act cultural performant, indiferent unde, Mircești și Craiova, la Radauți, Satu Mare și București, Onești, Piatra Neamț și Iași..., într-un cuvînt (vechi de la începutul secolului trecut), *idee europeană*. Se poate, pe cuvînt.

Ioan Holba

CALENDAR

3.10.1801 - a murit <i>Matei Milu</i> (n. 1725)	5.10.1950 - s-a născut <i>Doina Uricariu</i>	8.10.1938 - s-a născut <i>Constantin Abăluță</i>	11.10.1914 - s-a născut <i>Leonida Secrețeanu</i> (m. 1978)
3.10.1829 - s-a născut <i>George Crețeanu</i> (m. 1887)	5.10.1971 - a murit <i>Vania Gherghinescu</i> (n. 1900)	8.10.1939 - a murit <i>George Mihail Zamfirescu</i> (n. 1898)	11.10.1921 - a murit <i>Tudor Pamfile</i> (n. 1883)
3.10.1839 - s-a născut <i>Teodor Burada</i> (m. 1923)	5.10.1993 - a murit <i>Dumitru Stăniloae</i> (n. 1903)	8.10.1954 - s-a născut <i>Costin Tuchila</i>	11.10.1949 - s-a născut <i>To Roman</i>
3.10.1922 - s-a născut <i>Vornic Basarabeanu</i>	6.10.1872 - s-a născut <i>Alexandru Cazaban</i> (m. 1966)	8.10.1980 - a murit <i>Orest Maschievici</i> (n. 1911)	12.10.1860 - s-a născut <i>Constanța Hodoș</i> (m. 1934)
3.10.1928 - s-a născut <i>Abbdala Kalanga</i>	6.10.1876 - s-a născut <i>Barbu Marian</i> (m. 1942)	8.10.1983 - a murit <i>Paul Daniel</i> (n. 1910)	12.10.1934 - s-a născut <i>Alexandru Zub</i>
3.10.1943 - s-a născut <i>Matei Gavril-Albastru</i>	6.10.1881 - s-a născut <i>Vasile Bogrea</i> (m. 1926)	9.10.1827 - s-a născut <i>Al. Papiu-Iliarian</i> (m. 1877)	12.10.1937 - s-a născut <i>Geo Coandă</i>
3.10.1952 - s-a născut <i>Gabriela Hurezean</i>	6.10.1895 - s-a născut <i>Ion Pas</i> (m. 1974)	9.10.1897 - s-a născut <i>Bazil Munteanu</i> (m. 1972)	12.10.1946 - s-a născut <i>Aurelian Munteanu</i>
3.10.1975 - a murit <i>Leopold Voita</i> (n. 1913)	6.10.1902 - s-a născut <i>Petre Țuțea</i> (m. 1991)	9.10.1917 - s-a născut <i>Iosif Moruțan</i> (m. 1974)	12.10.1981 - a murit <i>Agă Grigorescu-Bacovia</i> (n. 1895)
3.10.1980 - a murit <i>Gh. Ionescu-Gion</i> (n. 1922)	6.10.1907 - s-a născut <i>Teodor Scarlat</i> (m. 1977)	9.10.1922 - s-a născut <i>Emil Manu</i>	13.10.1843 - s-a născut <i>Ște. G. Virgolic</i> (m. 1897)
4.10.1863 - s-a născut <i>Aurel C. Popovici</i> (m. 1917)	6.10.1912 - s-a născut <i>Dimitrie Danciu</i>	9.10.1927 - s-a născut <i>Valentin Deșliu</i> (m. 1993)	13.10.1884 - s-a născut <i>Va. Voiculescu</i> (m. 1963)
4.10.1904 - a murit <i>Ioniță Scipione-Bădescu</i> (n. 1847)	6.10.1912 - s-a născut <i>Constantin Velichi</i>	9.10.1976 - a murit <i>Lascăr Sebastian</i> (n. 1908)	13.10.1898 - s-a născut <i>Geo Mihail Zamfirescu</i> (m. 1939)
4.10.1910 - s-a născut <i>Mihail Iloviți</i> (m. 1982)	6.10.1920 - s-a născut <i>Ion Coteanu</i> (m. 1995)	10.10.1907 - s-a născut <i>Constantin Nisipeanu</i> (m. 1998)	13.10.1911 - s-a născut <i>Theodor Al. Munteanu</i>
4.10.1921 - s-a născut <i>Valeriu Munteanu</i>	6.10.1930 - s-a născut <i>Paul Ioachim</i>	10.10.1910 - s-a născut <i>A. Ebion-Boiangiu</i>	13.10.1944 - s-a născut <i>Va. Petre Fati</i> (m. 1996)
4.10.1933 - s-a născut <i>George Astalos</i>	6.10.1942 - s-a născut <i>Magyari Lajos</i>	10.10.1923 - s-a născut <i>Nicolae Crișan</i> (m. 1999)	13.10.1977 - a murit <i>Ion Sto Udrea</i> (n. 1901)
4.10.1933 - s-a născut <i>Florea Firan</i>	6.10.1942 - a murit <i>Dumitru Olariu</i> (n. 1910)	10.10.1935 - s-a născut <i>Manole Auneanu</i> (m. 1993)	14.10.1872 - s-a născut <i>P.P. Negulescu</i> (m. 1951)
4.10.1944 - s-a născut <i>Ion Vartic</i>	6.10.1943 - s-a născut <i>Constantin Coroiu</i>	10.10.1936 - s-a născut <i>Vasile Andronache</i>	14.10.1893 - s-a născut <i>Ti. T. Stoika</i> (m. 1983)
4.10.1996 - a murit <i>Aurel Leon</i> (n. 1911)	7.10.1910 - s-a născut <i>Eusebiu Camilar</i> (m. 1965)	10.10.1942 - s-a născut <i>Mariana Costescu</i>	14.10.1908 - s-a născut <i>Nico. Rădulescu-Lemnar</i>
5.10.1830 - a murit <i>Dinicu Goleșcu</i> (n. 1777)	7.10.1923 - s-a născut <i>Al. Jebeleanu</i> (m. 1996)	10.10.1943 - s-a născut <i>Radu Nițu</i>	14.10.1908 - s-a născut <i>Las. Sebastian</i> (m. 1976)
5.10.1881 - s-a născut <i>Barbu Lazăreanu</i> (m. 1957)	7.10.1935 - s-a născut <i>Livius Ciocârlie</i>	10.10.1964 - a murit <i>Jacques Byck</i> (n. 1897)	14.10.1917 - s-a născut <i>Vic. Alecu</i> (m. 2000)
5.10.1884 - s-a născut <i>D. V. Bamoschi</i> (m. 1954)	7.10.1946 - a murit <i>Emanoil Bucuța</i> (n. 1887)	10.10.1979 - a murit <i>Ernest Stere</i> (n. 1907)	14.10.1919 - s-a născut <i>Mir. Șerbănescu</i>
5.10.1902 - s-a născut <i>Zaharia Stancu</i> (m. 1974)	7.10.1958 - s-a născut <i>Simona Grazia Dima</i>	10.10.1987 - a murit <i>Dana Dumitriu</i> (n. 1943)	14.10.1920 - s-a născut <i>Sân. Salamon Sombori</i>
5.10.1917 - s-a născut <i>Ernest Verzea</i>	7.10.1994 - a murit <i>Alex. Protopopescu</i> (n. 1942)	11.10.1875 - s-a născut <i>Șt. O. Iosif</i> (m. 1913)	14.10.1923 - s-a născut <i>Vic. Kernbach</i> (m. 1995)
5.10.1928 - s-a născut <i>Ion Rakoveanu</i> (m. 1994)	7.10.1995 - a murit <i>Bazil Gruia</i> (n. 1909)	11.10.1897 - s-a născut <i>Marcel Romanescu</i> (m. 1956)	14.10.1929 - s-a născut <i>Nicu Gheran</i>
5.10.1929 - s-a născut <i>Ion Dodu-Bălan</i>	8.10.1872 - s-a născut <i>D.D. Pătrășcanu</i> (m. 1937)	11.10.1904 - s-a născut <i>Ecaterina Săndulescu</i> (m. 1988)	14.10.1948 - s-a născut <i>Mar. Papahagi</i> (m. 1999)
5.10.1937 - s-a născut <i>Ioanid Romanescu</i> (m. 1996)	8.10.1897 - s-a născut <i>Ștefan Nenitescu</i> (m. 1979)	11.10.1908 - s-a născut <i>Alexandru Sahia</i> (m. 1937)	14.10.1983 - a murit <i>Hc. Stancu</i> (n. 1926)
5.10.1945 - s-a născut <i>Al. Călinescu</i>	8.10.1929 - s-a născut <i>Alexandru Andrițoiu</i> (m. 1996)	11.10.1911 - s-a născut <i>Korda István</i>	14.10.1994 - a murit <i>Aurel</i> (n. 1915)

PAGINI DE

11 octombrie 1955

Eri, la orele 7 de dimineață, mă aflu, cu ața la perete, în infirmeria dela Gherla, împreună cu încă vreo zece bolnavi. Până să-mi vină rândul la injecție aud:

- Care ești Romulus Dianu?
- Eu sint!
- Vino după mine...

În sală gardianul mi-a spus: - Te duc acum în camera comună. Îți e tot ce ai. Nu vorbești cu nimeni, și nu saluți. Eu te aștept la ușă...

N-aveam mult bagaj, și de altfel totul aparținea administrației. M-a condus în curtea întoarsă, unde douăzeci-treizeci de oameni se înnebuniseră, din priviri, ce-i mai așteaptă.

- Vezi că asta e nebarbierit...

A sosit un bărbier, care m-a și tuns. Ai un sentiment plăcut să-ți simți capul nițel mai mic!

La magazie, mi s-a predat valiza. În ea puzău, de peste zece ani, niște pantaloni, o cămășă, un raglan ("Loden"), și niște ciorapi. I-am îmbrăcat.

- Să-i calce pantalonii și sacoul, la croitorie.

În timp ce mă reîmbrăcam, regretând că voi fi mutat în cine știe ce altă localitate, un locotenent s-a apropiat de mine:

- Mă cunoști?
- Desigur. Vă știu de la mină.
- Sint bucuos să-ți spun că, începând de azi, ești liber...
- Domnule locotenent, viața mea e destul de necăjită. Vă rog să nu glumiți...
- N-am glumit...

Am fost invitat la casierie. Avusesem mulți ani, dar la Poarta Albă, unde am stat din februarie 1955 până în iulie, cheltuisem ca un mintit, pentru ispite irezistibile; frunțe, brânză, țigări. Biletul până la București mi s-a dat ratuit. Și un rest de vreo opt lei și fracție.

Adunarea în curte. Un căpitan, tânăr, despletit, nervos, mi se adresează direct:

- Spune cu glas tare ce ai învățat în acești ani?

Mi s-a părut periculos să răspund, și din cauza asta, ceea ce am spus suna destul de epotrivit:

- Ce să fi învățat? Eu am fost gata-învățat, aici, și-mi pare rău...
- Și n-ai învățat nimic?
- Desigur, învățăm mereu. Am învățat o lecție: sint miner de neferoase. Am învățat să nu răbdător, să înțeleg pe oricine, și să nu mă mpru de supărare, ca să pot judeca drept. Cine-și pierde mintea, pierde tot.

- Vorbește-mi despre greselile dumitale.
- Ar fi o poveste cam lungă. Greșeala mea capitală este de a fi respectat legi nelegiuite, cu superstițioasă orbețenie a legalității.

- Așadar, ai greșit...
- În cadrul legilor de atunci, nu!... De-abia după!

- Vezi, că te trimit înapoi în celulă!
- Regret că v-am supărat. V-am spus adevărul.

Discuția a durat o oră, după care, spiritele fiind iritate, am pus concluziile mele slabe:

- Nu mă bănuieți. Ar fi urt din partea mea, să vă vorbesc ca în 1945. De atunci, toate sint mai bune, și dovada este că trăiesc o zi fericit, prima... Poate, am ispășit, poate s-a ierurat, iar timpul putregăit nu mi-l imputați, după cum nici eu nu vi-l imput. Nu se putea face decât așa. Dar să credeți că un om norocos n-am fost niciodată. Vina mea cea adevărată este că n-am știut mai nimic despre socialism.

Am fost dus la gară cu un automobil. O discuție egală cu a mea am citit-o pe fața santilelor de la poartă.

Așa am aflat eu că Stalin murise încă din 1953, și că ideea social-comunistă o reprezenta un european uman și generos care era Nikita Sergheevici Hrusciiov, căruia nimic din ce se vorbea nu-i este străin, și căruia, cu grațiuține, îi pot mulțumi, de zile și pace.

- Oameni

În gara Gherla, odată cu căderea serii, mi s-a făcut frig. Am pus pe mine lodenul meu, care era mototolit de zece ani, ca o basma

popescă. Slab, cu o bonetă pe cap à la dracul să mă ia, și cu pardesiul acesta, anulasem toată decența toaletei mele. Văzui de vânzare niște mere. Țineam minte, din 1944, că merele sint niște fructe gustoase, așa încît mi-am cumpărat mere de toți banii, sau aproape. La Apahida, trebuia să schimb trenul, pentru București. Dar legătura asta utilă fusese suprimată, de câteva zile. Am continuat deci drumul până la Cluj. Bine, și nu prea bine. Pentru trenul care avea să mă ducă acasă, aveam nevoie de un tichet. Mere mai aveam, dar cu banii terminasem chiar de la Gherla.

Am vîndut unei țărănci un vas de apă și mi-am cumpărat tichet. De vreo cinci ani, nu știu cum, dorisem să beau o bere. E momentul să o beau. Într-un restaurant din Cluj, unde aflu cu durere că berea costă trei lei. N-aveam decît doi.

Bagajul meu îl lăsasem la portarul gării. Cînd mă întorc, mi se pare că ruksacul meu avea o înfățișare oarecum schimbată.

- Țezi colea, pe scaun, îmi spune portarul. Nu te teme, că nu-ți pun întrebări. Am aici niște salam, piine, muștar și țigări... Pînă la orele două noaptea, cînd vine trenul spre București avem timp...

Portarul era unul dintre milioanele de oameni de cere lumea e plină. Mi-a spus că se numește Turcu, sau că locuiește pe Curmătura Turcului, memoria mea înregistra prea puțin, la ora aceea. M-a ajutat să-mi găsesc un loc în compartiment. De atunci, nu l-am mai văzut niciodată.

M-am instalat la fereastră, și am început să cînt feerie de noapte. Nu mă mai săturam de ceea ce vedeam; gările, fetele, cartofii roșii...

În compartiment, un călător mi-a oferit o țigară. Cum să primesc și să nu-i pot oferi și eu ceva?

- Mulțumesc, nu fumez!
- El îmi oferi ziare și reviste. Nu puteam să-i spun că nu știu carte. Dar scopul său el și l-a atins. Voia să stea de vorbă cu un individ atît de mototolit.

- De unde veniți?
- De la Gherla.
- Cunoașteți pe cineva, la Gherla?
- Da, o pictură, o "Pieta", de Rubens.
- Sinteti pictor?
- Nu!
- Profesor?
- Nu!...

Am fost nevoit să-i vorbesc despre toată pictura Renașterii, despre Capela Sixtină, unde mîna Papei Sixt, din tabloul Madonei, de Rafael, are șase degete, și nici un critic n-a observat... Despre Botticelli, care vedea frumusețea femeilor exact ca noi, cei de azi... Despre Andreea del Sarto... despre Giotto... despre masaccio... pînă l-am adormit. Îmi era frică să tac, ca să nu-mi pună el întrebări, așa că i-am istorisit tot ce știam dela Burckhardt, dela Monnier, și din ce văzusem eu însumi. Mă privea ca pe un idiot enciclopedic!

Dar înainte de a ajunge la Brașov, mi s-a făcut foame, și am alergat la rucsacul meu, în care mai aveam mere. Cînd l-am desfăcut din legături, mi-am adus aminte de portarul gării Cluj: am găsit, lingă merele mele, un pachetel cu salam, cu piine, cu țigări, de la el...

Așa am aflat eu că lumea se schimbase și că socialismul era pretutîndeni, în lumea celor mici. Am mîncat cu ochii în lacrimi. Actul de iubire e mai captivant decît orice idee.

În Gara de Nord, neînștiințată de nimeni, mă aștepta pe peron sora mea, Cornelia. Am lăsat să-mi cadă bagajul. Și cînd am îmbrățișat-o, lumea s-a făcut roată, în jurul nostru, ca la urs, ca și cum toți ar fi știut de unde vin.

În drum spre locuința ei, am înștiințat pe sora mea mai mică, Gina, că nu mai am nici o pretenție!... Ea a obținut învoirea de a-și părăsi locul de muncă, și a venit să se ocupe de mine. M-am spălat. Aș fi sărutat tot ce era curat, chiar și farfuriile, - cum am scris, mai tîrziu, într-un poem.

Nu știu cine a telefonat. Țin minte că Gina a răspuns:

- Acum mîncăm împreună cu fratele nostru.

Apoi am fost așezat în pat. Cînd m-am redesteptat, mi s-a părut că cerurile cîntau pentru mine, un cîntec de lume:

- Noapte bună, tuturor noapte bună...

Am zăcut două luni de zile. Cînd am dat de căldura patului și de dulceața căminului, toate forțele m-au părăsit, n-am mai putut mișca picioarele, o sciatică mă trîntise ca pe o vită în mijlocul camerei, o hernie de disc mă împiedica să mă plimb, iar o boală mai perfidă, saturnismul, avea să-mi dea ameteți, ani de zile...

Toate se fac bune, numai vremea ce s-a dus nu se mai întoarce, - cum scrie Anton Pann. Doctorul Brukner mi-a prescris medicamente și răbdare.

16 aprilie 1956

Intellectualii

Un savant spaniol, G. Marañon, la un congres de intelectuali, la Madrid, în 1933, a spus: "Intellectualii care sintem noi, care conduc cultura, cu toate că nu o creează ei, sint vinovați de un păcat comun tuturor aristocrațiilor, pe care trebuie să-l recunoaștem, în orele solemne de spovedanie: VANITATEA. Această vanitate a diminuat eficiența oamenilor inteligenți, mai ales în ultimii ani ai istoriei. Astfel, e de folos, ca din cînd în cînd, acești oameni inteligenți să primească lecția fecundă de a se simți umiliți, din partea celor mai puțin "deștepti".

Întreg pămîntul apare azi acoperit de peticele progresului, geograficește fără continuitate, dar istoricește ele au tendința de a se uni în ideea progresului social. Oamenii se află azi, ca să zic așa în luna de miere a reformelor. În luna de miere, orice om e mai egoist, - să fim înțelegători, dacă sintem ceea ce pretindem a fi.

Îmi dau bine seama că cei mai mulți intelectuali au o origine atît de modestă, atît de populară, încît putem afirma că nu se află atît intelectualul în popor, în măsura în care poporul se află în intelectual. Dar rezervele mintale ale intelectualilor sunt, pur și simplu, sau trădări nerușinate, sau torsiuni ale unui amor-propriu umilit.

Un om care a pierdut totul, ca mine, poate vorbi cu această libertate.

Întreb: amorul-propriu individual merită să fie sacrificat, pentru o mai bună întocmire a probelor colective?

Eu cred că merită. Lumea este chemată la o misiune care depășește viziunea contemporanilor. Emanciparea rațională a omului modern reprezintă un ideal tot atît de prețios și de dificil, ca și trecerea omului, din primitivitatea peșterilor, în sala de concert.

Am scris lui Cezar Petrescu, la Bușteni, o scrisoare cu aceste idei.

Mi-a răspuns, inteligent, așa cum mă așteptam, dar el este devastat de scepticism. El îmi scria așa: "Crede-mă, că în acești zece sau unsprezece ani, mai precis, de cînd viața ne-a despărțit, nu o dată m-am gîndit la dumneata. Ei crede-mă că știu să citesc și printre rînduri. Așa că scrisoarea m-a înfășurat într-o ceață de amintiri, de gînduri de tristeți, de cite și cite!.. Dar ca omul mai stenahorisit pînă la sațietate de atîtea decenii de scris, - de scrisul care te fură și te minte, și nu te exprimă -, mă simt incapabil să te introduc și pe dumneata în labirintul meu interior, cu atîtea întortoachieri și tenebre. De altfel nici n-ar fi o prea reconfortantă explorare! Poate că ne vom întîlni, așa cum îmi doresc, ca să ne pipăim cu vorba, care e mai maleabilă și mai dactilă decît scrisul..."

(...) În rezumat, sper totuși, că după o întîlnire cu mine, vei avea o imagine mai... realistă a realității scriitorului, în această epocă, fiindcă oricum, fac parte din cei puțini care au trăit cu capul în nori, dar cu picioarele pe pămînt. Telefonul meu este 18054 și orele cînd nu-l scot din priză, între 11 și 1 pm. De prisos să repet cu cît drag aș vrea să te văd. Cu prietenie din totdeauna, Cezar Petrescu."

24 aprilie 1956

L-am revăzut pe Cezar, în București, la el acasă. Am stat de vorbă, de la orele 16 pînă la orele 24. Are aceeași agerime în gîndire, nu e

dogmatic, e uman pînă dincolo de confine admise de contemporaneitatea atentă la caritate. El crede că științismul socialist va face să fie diminuat rolul artei, al literaturii inclusiv.

I-am răspuns că altfel vîd eu lucrurile: vîd nic se va face artă, și nici o idee nu o va crea, trona, pentru că natura eternă va produce marmură necioplită, cîntece de izvoare necioplite, Adami neciopliti, și Adamii n-ar avea nici o valoare, dacă ei nu se vor depăși prin spirit, prin știință, prin artă. Inteligența umană nu creează decît critică. Recunosc, critica e necesară, e un stimulent. Dar nu e bine, nici sănătos, să abuzăm de stimulente. Inteligența e mare lucr dar cînd e singură, nu valorează atît cît pretinde. Grecia Antică s-a ridicat prin Apollon și-a decăzut prin Minerva. Sportul acesta critic este piinea profesorilor, dar nu a creat nimic. Am în sticluta asta un coroziv capabil să distruge, în șapte minute, o operă pe care natura distruge-o în șapte ani! Ei bine, prefer natur Marile epopei, marile romane, marile statu marile picturi s-au produs atunci cînd artistul nu avea în cîrcă pe dracul critic! Știința e mai provizorie decît arta. Pînă și Euclid a fost corectat. Phidas a rămas artistul fără greșal Prin ce au fost ei mari? Prin faptul că au exprimat realitatea secolului lor. Eu cred că socialismul este un neo-clasicism.

Cezar asculta cu plăcere, dar a clătinat din cap cu indoială. Moartea morală precede mult moartea fizică. El nu mai crede în nimic.

Am plecat ca de la un mormînt. Cînd rîmă mai crezi, cînd nu mai ai nici indoiele, cînd numai certitudini, ești sfințit ca 1+1=2, ești sfințit ca știința de ea însăși. Certitudinile nu fac parte din artă. Cred în eternitatea artei fiindcă natura însăși e inertă, ea scrie încet... A rămas să ne mai vedem.

(Notă: Nu l-am mai văzut niciodată. Cu vorbirea cu el am notat-o în câteva foi volante pe care le voi adăuna aici).

Iunie 1956

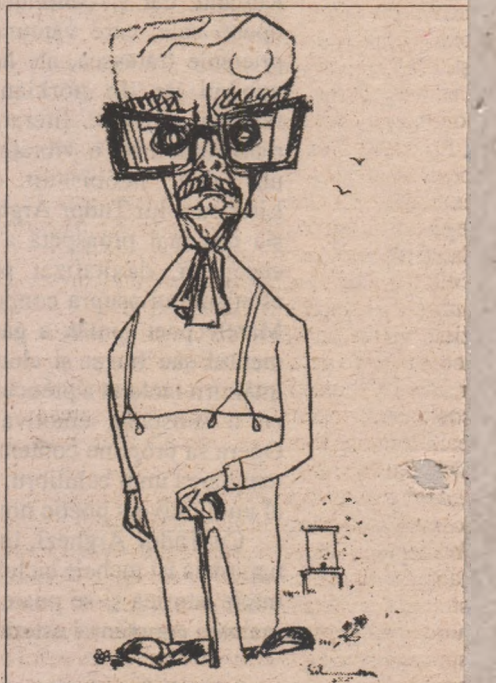
Afișele... Ce afișe frumoase sint astăzi străzi... Am aflat că și graficienii sint onorați artiști.

L-am căutat pe Aurel Jiquide, un prieten pahare multe. Dar pe bietul Aurel l-am pară în 1945 la "Barbierul", în șoseaua Filantrop și era amățit, iar în 1956, l-am reîntîlnit tot așa. Un mare artist. Cel mai onest, cel mai desinteresat. Dar ce poți vorbi cu "cetățeanul tu mental"?... Nimic nu mi-a spus. Vorbea cu tine vecinii de masă, ca și cum i-ar fi cunoscut: - și tu ceva!, mi-a spus el. - Păi dacă vorbe numai tu...

Martie 1957

Arghezi

În copilărie, cînd eram la colegiul Sf. Sava, colegul meu de clasă Eliazar Theodorescu

Tudor Arghezi văzut de Silvan

ori la el acasă, în Bulevardul ce se nci, Elisabeta.

am cunoscut pe domnul *Theodol colegului meu*. Era un om cald, oțel de gîndesc copiii. I-am recitat pe ologul lui Polidor, din "Ecuba", în i mi-a dăruit o tartă cu fructe. *Eram Argezi*, ei nu știau. El m-a învățat *ec insomniile, bînd lapte rece*.

avea un fel de boală pe care fran-mesc "*fugue*", și care consista în subit al domiciliului, sub influența sîi morbide, ca în histerie sau epilep-asta se vindecă și Elizar s-a vindecat ată bine, pînă la Paris, unde s-a a mai vrut să știe de Argezi. În băiatului său, Argezi m-a iubit nd el a scris un articol, despre cartea *rata*", în "*Cronicarul*" (An. I. No. 3 10), Argezi a strecurat și lacrima lui îndurerat, începîndu-și "Biletul Li-«I-am cerut prietenului meu Dianu, r evanghelist al scripturilor actuale, ună cu vechiul nostru, al ambilor, ăiatul meu mai mare, foile de corec-nanului său»

nea aceasta reciprocă, sporită din și de sincera mea admirație pentru ului, care depășește la Argezi chiar lui poetică, a durat pînă în anii celui a război mondial. Argezi lucra la Bogdan Pitești, în timpul primului acă ar fi fost judecat Marghiloman, lecat și scriitorul. S-a ales numai cu *le la Văcărești*. Sub dictatura lui An-mijlocul veacului, Argezi a cerut acă să reapară "*Bilete de Papagal*", și sub starea de asediu. Autorizația de mine, și i-aș fi dat-o, după ce am a cadrul unei Comisii, cu consilierii Ńincu, Nedelcu, Vidrescu, cu colo-rați D. Athanasiu și Manoliu, dar Mihail Sadoveanu, toți membri ai n reușit, pentru că s-a opus Mi-scu, pe atunci prim-ministru. Lui r fi prins tare rău succesul la care a omentul acela.

ce că Argezi nu m-a mai iubit, după ptat să i se publice articolul "Ba- n izbutit, fiindcă, în alianță cu Ger-am făcut politica secretului inimii Argezi este, pe drept, patriarhal ănești. El e un mare scriitor. Des- t de greșeala care a ponosit pe Li- u, la ziarul hitlerist "Viața". Însă, cu un lung trecut, Argezi poate fi etul Românesc", revista *brătilenis- t*, unde el a publicat, e drept, poezii și niște traduceri admirabile din dar și panegiricul lui Brătianu, care ni se pare, cu: "românește, crești-ește, fîți spun sărut mîna" (Citez din r Sergiu Dan îmi spune că Argezi n articol laudativ despre *Moța și onarii căzuți în războiul civil* din știu. Multe am uitat. Creierul ace- un ciur, în care torni mereu pe sus, ontenit, pe jos! În orice caz, volu- Argezi l-a dedicat industriașului ce care-l considera ca pe un "poet", xploatării. *Vreau să spun că opera e perfectă, dar cetățeanul Argezi e a și spectrul solar, Argezi poartă ulorile, și numai prin învățare el drept că se învârtește bine...*

ătat, la Mărtișor, în cartierul Belu- colo decît pe Baruțu, frate mai mic r, din altă căsătorie, și i-am incre- soare pentru Argezi. Nu-i ceream eam doar să-l revăd. Nu mi-a s" "ala care"...

Argezi locuiește rar la Mărtișor, o locuință în zona lacurilor din *eniul lui* este deplin onorat, astăzi. an mi-a povestit că Argezi iese stonul, la plimbare, și abordează unoscute, cu care discută. Unuia, spus: "A venit la mine unu' care am pus pe cap cununile. I le-oi fi el pretinde că vine de la pîrnaie și

că n-are încălțări, și să-i dau eu încălțări, că umblă desculț.

-Ei, desigur, i-ați dat!, a spus necunoscutul.

-Da, l-am dat în p. m. ...

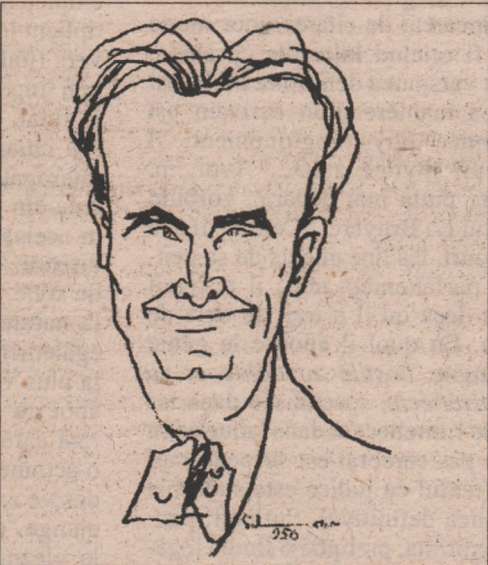
-Iată cum se exprimă Victor Hugo-ul poeziei românești!, încheie Sergiu Dan.

Nu știu care a fost scriitorul care i-a cerut "încălțări". M-am gîndit că poate o fi fost Petru Manoliu, cu toate că îl cunosc ca foarte puțin elastic la astfel de meschinătăți. Dar indiferent cine a fost acela, în mod sigur, el n-a cunoscut pe Argezi, și astfel a greșit adresa. Se văd multe prin gaura cheii, iar Saint-Simon nu s-a jenat să-și privească contemporanii și pe acolo. *Oamenii vor fabrica totdeauna reputații exagerate*, dar tot oamenii au grija de a le corecta, pînă la o cînstită asemănare cu modelul. În toate bibliotecile va figura cu cînstite opera lui Argezi, și el va crește postum, ca și Caragiale, ca și Creangă și Eminescu, va crește enorm. Apoi brusc se va opri și va traversa o perioadă de eclipsă, pînă ce se va uita *micimea de suflet a cetățeanului*, a omului. Am fi niște ființe impecabile, dacă *n-am fi lacomi și vanitosi*. *Mihail Sadoveanu a fost o inimă generoasă*, și a făcut multe pentru scriitori. T. Argezi n-a făcut nimic dezinteresat. Cine își mai amintește azi, că Milton, poetul orb ca Homer, a admirat cruzimile lui Cromwell?

Mai 1957

Camil Petrescu

Camil Petrescu a fost o inteligență rece și artistă. L-am cunoscut în anii mei de la "Rampa". El aprecia mult pe tinerii scriitori care

Camil Petrescu văzut de Silvan

aveau ocazia să scrie despre el. Se credea per-secutat. Existau coterii literare, cenacluri pe la Lovinescu, pe la Dragomirescu, chiar și la "Gîndirea" lui Crainic. Patimă era pretutindeni, fiindcă scriitorii duceau o existență grea. Camil Petrescu a avut o conștiință lucidă a valorii sale și n-a vrut să intre în *presă decît cu un picior*. Scria o critică de teatru, la un ziar *economic*, "Argus", al lui Gafencu. Orice pianist muritor de foame se angaja să cînte seral, într-o cafe-nea, sau într-un restaurant, iar orice scriitor, într-o redacție de ziar. Din demnitate și din lene, Camil Petrescu n-a comis greșeala asta, pentru piine, și l-am admirat: el făcea exact ceea ce eu nu fusesem capabil să fac, și-l admi-ram ca pe orice leneș triumfător!

Ca mulți critici, el suportă greu o critică asupra lui. Articolele lui sunt pline de *auto-măgulire*, împotriva prostiei omenești care e interesată.

Într-o seară, ieșind de la redacție, am intrat la restaurantul "Eliseu", ca să cinez și l-am gă-sit pe Camil Petrescu, la o masă cu Ion Vinea. Este știut că oamenii foarte deștepti spun fel de fel de nerozii, printre altele. Vinea susținea, pe bună dreptate, că Stendhal este un romancier mai mare decît Proust, iar Camil Petrescu, care avea convingeri contrare, era furios. Am picat prost, la masa lor, dar pus, de Camil, între cio-can și nicovală, am spus că Stendhal e un rom-ancier *autentic*, în timp ce Proust este un fel

de *memorialist*. Tocmai mi se aduseseră macaroanele. Camil Petrescu m-a brutali-zat de maniera cea mai ridicolă: "Înce-pînd de azi, nu mai colaborezi la "Cetatea Literară"..."

"Cetatea Literară" era o mică publica-ție, care apărea cînd apărea, și unde Camil *își pleda propriile interese*. Exemplul cu piesa lui "Mioara" este jenant pînă la co-pilărie, ca să nu zic mai mult. Colaborările la revistă nu se plăteau, și numai de drag-ul lui Camil publicasem ceva acolo, un manuscris absolut insignifiant. Cînd am auzit că "m-a dat afară", am izbucnit exact ca în "Scrisoarea pierdută": "Cum se poa-te fraților!.. un cetățean!.. un onorabil!.. un membru!.. (Rideam mult la anii aceia).

Camil s-a dus acasă și m-a încondeiat în "Memorii". (un "Jurnal").

Peste cîteva zile, am reîntîlnit pe Ca-mil, în Calea Victoriei. L-am luat de braț, ca să-i pot vorbi la ureche (se știe că el era surd) și i-am explicat ridicolul comparației între Stendhal și Proust. Mi se părea stupid să rup relațiile sociale cu un om pe care-l stimam, pentru un caraghioslic de restaurant.

Camil însă a înțeles altceva: că eram incon-solabil de a nu mai scrie gratis la o revistă con-fidențială!

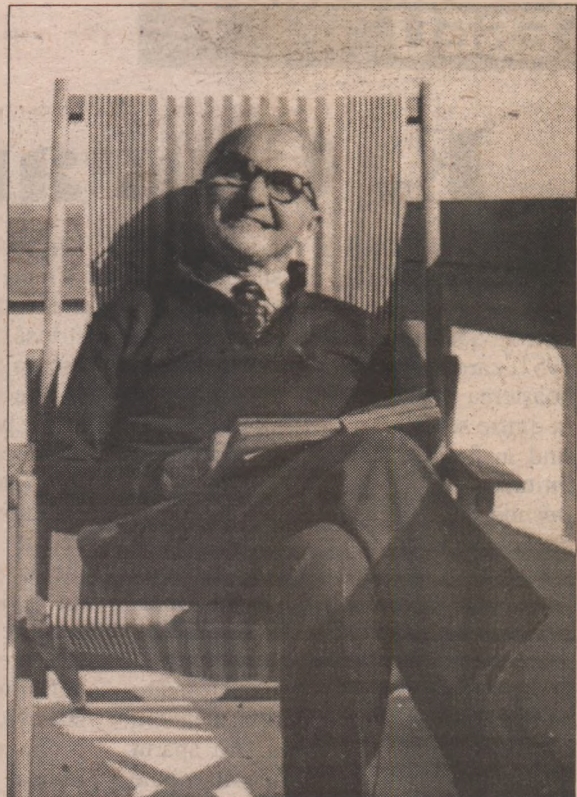
Mă gîndesc azi la aceste nimicuri. Nu-mi plac oamenii *mofturoși*. Pe Camil l-am citit tot-deauna cu interes, dar nu l-am mai frecventat. În vara anului 1956, l-am reîntîlnit pe Camil, pe Calea Dorobanți. El era în culmea gloriei lui, iar eu nu mai eram nimic. M-a invitat la el, acasă. I-am răspuns evaziv, și nu m-am dus. De ce nu m-am dus?

În fine, în 1957, Camil murise.

Apoi, după cîteva luni, citesc cîteva pagini postume ale lui Camil. Din lectura asta, am înțeles că omul apare fără mască, fără grimasă, și cu preocupări mărunte. Dacă nici într-un jurn-al intim, el nu e decis a fi sincer, de ce l-o mai fi scris? Camil avea ore cînd devenea o proască de invidie, și cînd nu mai era *onest*.

Mortul scoate acum mîna din mormînt și aruncă cu pietre după cei vii. Așa, am putut citi, în "Viața Romînească" (No. 12, 1957) versi-unea lui despre discuția cu Vinea și cu el la "Eliseu", Aflu așa că mi-a suspendat opinia. Încinam înspre "Contemporanul", la care scri-am, cu Vinea și cu alții. Evident, preferam o revistă cu idei, cum a fost "Contemporanul", și nu o *auto-reclamă*, cum era "Cetatea Literară", dar în cugetul meu n-am avut astfel de socoteli. Socotitorul meschin era bunul nostru prieten Camil. Și ce scrie el? Că mi-a dat bani! Din ce? El se plînge, chiar în "Jurnal", că n-are bani! Eu, cel puțin, munceam și aveam un salariu. Scria că mi-a publicat versurile, romanul... Care? Unde? Dintre noi doi, eu eram cel care *ar fi putut da ceva*. El își închipuie, probabil, că ceea ce am încasat, împreună cu Sergiu Dan, de la "Universul Literar", pentru schița de roman al vieții lui *Anton Pan*, era din buzunarul lui!.. Camil era salariat la "Universul Literar"... Alte insinuații pe care nu le mai calific, provin din *căptuseala inferioară* care dubla pe acest om su-perior. *Iritabil și pătimaș* a fost totdeauna dragul nostru Camil, dar cum era *scînteietor de inteli-gent*, se trecea peste mici defecte. Nu însemnea-ză că, dacă a murit, cîștigă ceva în crezămînt...

Bineînțeles, am și astăzi un sentiment de simpatie pentru acest scriitor atît de copilăros. Cînd nu-l tulburau oamenii, Camil Petrescu, în fața hîrtiei albe, a fost o conștiință gînditoare și o sursă de lumină rece, de un farmec inepui-zabil. Opera lui îi seamănă bine. Simțul ridicol-ului el nu l-a avut, și am avut prilejul să citesc articole în care Camil Petrescu dădea lecții de strategie africană generalului fascist Balbo, în timpul războiului italo-ethiopian. Să ridice pia-tra numai acela care n-a avut și scăderi!.. Su-fletul lui era o *harfă eoliană*, care murmura la cel mai slab zefir. Cînta uneori dezacordat, dar el n-a fost niciodată nici *banal*, nici *vulgar*, nici *trivial*. Dacă am face abstracție de interesul lui de a promova scriitorii tineri, l-aș rezuma pe Camil într-o singură exclamație: "Ce faci, Doamne? Ai grijă de copiii!..

Balzac a scris: "On ne nous croit pas ce que nous sommes, mais ce qu' on nous fait"...

Tot despre Camil

Pe vremea aceea, aveam cartușe în gură, și tînăr fiind, n-am întrebuintat muniția asta tot-deauna rezonabil. Un exemplu de risipă a mu-niției este articolul meu intitulat "Societatea admiratorilor lui Camil Petrescu", publicat în pagina a două a "Curentului", în timpul răz-boiului.

Faptul brut este acesta: Camil Petrescu a fondat o asociație a celor care îl admirau. În să-răcia de subiecte vesele, din anii aceia, mi s-a părut ceva deosebit. Cum și era, de altfel! Noi am avut și scriitori mai mari decît Camil, dar nici unul, nici Sadoveanu, nici Argezi, nici H. Papadat-Bengescu n-au avut această cutezanță. Am scris, deci, că fiecare dintre noi este mai mult sau mai puțin bănuie de a-l admira pe Ca-mil Petrescu. E foarte bine că s-a înființat soție-tatea asta, care-va-să-zică, pentru a se ști precis că admiratori sunt numai membrii asociației, dintre care eu nu fac parte! Eram răutăcios, și nedrept, pentru că îl admiram, dar ridicolul lua-se proporții. Admiratorii puteau, de aici înainte, să-l admire pe Camil, științific și reglementar, în condițiile statutului, sub prezidenția ad-miratorului, și după scrutinul adunării generale.

Acest articol a supărat pe Camil peste mă-sură. El a suportat greu ironiile mele, hai să zic, discutabile. Iar cel care a suferit mai mult, am fost tot eu. Să jertfești o prietenie veche, pen-tru o glumă, asta nu e o treabă înțeleaptă. "So-cietatea admiratorilor lui Camil" era penibil de ridicolă.

Cum spun, întîlnind pe Camil, în 1956, i-am spus că am regretat articolul. I-am arătat fătîș că procedasem ineleagant față de el.

Un om superior îți face totdeauna surprize. Răspunsul lui Camil m-a uluit:

- Asta regreți tu? A fost un articol excelent! Am ris și eu! Păi chiar așa și era! Desigur că ridicol! Dar n-o înființasem eu! Venea din par-tea unor naivi, printre care și destui răuvoitori, care au încercat să mă facă de ris. Articolul tău m-a ajutat să pun piciorul în prag și să curm cu comedia asta!... (La vîrsta asta, vedea și el că greșise).

Am avut mulțumirea că măturasem tot gu-noiul dintre noi.

Mulți l-au atacat pe Camil, în presă, și prin viu grai. Dar de ce? Pentru că nici el n-a cruțat pe nimeni, iar Victor Eftimiu a îndurat, de la Camil, usturătoare diatribe nejustificate. Cînd lovești, trebuie să te aștepti să fii lovit. Atît de mărunte sînt aceste fapte ale vieții, atît de inu-tile și devastatoare... Iată cum marile aspecte ale vieții ne scap examenului. Mărunțisuri!..

În fața morții însă, devenim atît de senti-mentali! Dacă omul a murit, hait, s-a isprăvit, mortul are dreptate! Toți sîntem oameni, și din cauza asta trăim în iluzia că de abia posteritatea ne va restaura adevărata fizionomie. Posterita-tea va avea problemele ei. Socialismul a făcut un lucru mare, și de o gravă seriozitate, cînd a stîrpit defăimările care măcinau viețile crea-torilor de artă. Astăzi, polemicele au dispărut, fiindcă toți au piinea. Certurile erau un reflex al mizeriei materiale.

E. Cioran și aventura stilului

S-A VORBIT foarte puțin în publicistica noastră și se știe foarte puțin despre apariția unei reviste internaționale la Paris, în 1951, care are importanța ei pentru cunoașterea și chiar pentru evoluția noastră dintre scriitorii noștri stabiliți de curând în Franța. Revista, un trimestrial intitulat *La Revue de culture européenne*, poate trece la activul său colaborări ale unor nume celebre, esești, gânditori și scriitori mai degrabă de "dreapta", precum Karl Jaspers, Georges Duhamel, Salvador de Madariaga, Ernst Jünger, G. Papini, Henri Corbin, Daniel Rops ș.a., iar dintre români: Mircea Eliade, Vintilă Horia, Claudiu Isopescu și... Emil Cioran. Au apărut aici și articole despre Eminescu, uitate în ciuda interesului pe care ele îl prezintă încă (*Giraudoux et Eminescu*, de Marcello Camilucci, sau *La pensée religieuse d'un Musset moldave: Mihail Eminescu*, de F. Taillez), și traduceri din lirica sa, a lui Arghezi etc. Există informația - pe care n-am cum s-o verificăm acum - că revista (zece caiete apărute între 1951-1954), europeană și "comunitară" *avant la lettre* după un program ușor de descifrat în substanța ei, ar fi fost subvenționată de francezi pentru a crea premisele culturale ale apariției unui pol european de putere într-o lume postbelică, dominată supărător de americani.

Important este că aici, în fasc. 4 pe 1953, găsim eseul lui Cioran *Le style comme aventure*, reluat ulterior, în 1956, în volumul *La tentation d'exister*. Prima apariție, din revistă, are un text substanțial diferit de cel definitiv, din volum, și ne oferă șansa - rară după câte știu - de a putea confrunța două versiuni succesive ale aceluiași text al unui autor care nu numai că teoretizează adesea pe marginea stilului, dar își și păstrează cu oarecare gelozie "secretele" devenirii acestuia. Comparația este instructivă, atât la nivelul topicii, al sintaxei sau chiar al lexicului, cât și la acela al economiei textului, al strategiei prezentării unei idei sau unei argumentări care revine în noua formă asupra unei clarități uneori supărătoare, sau unui exces demonstrativ, în favoarea unei anumite încifrări, considerată a fi mai expresivă și chiar mai

luminoasă. Lectura paralelă arată de la primele fraze această preocupare permanentă pentru o expresie cât mai strânsă, cu un impact cât mai puternic asupra cititorului. Eseul începe abrupt și direct: "Les sophistes, rompus à un art de penser uniquement verbal, s'employèrent les premiers à réfléchir sur les mots, sur leur valeur, leur propriété ou impropreté, sur le rôle qui leur revenait dans la conduite du raisonnement; le pas capital vers la découverte du style, conçu comme but en soi, comme fin intrinsèque, était fait". Reluarea aceleiași fraze, în versiunea definitivă, îi oferă o topică mai persuasivă, elimină alternativele inutile, propune un cuvânt mai propriu (am indicat în cursive segmentele modificate): "*Rompus à un art de penser purement verbal*, les sophistes s'employèrent les premiers à réfléchir sur les mots, sur leur valeur et leur propriété, sur la fonction qui leur revenait dans la conduite du raisonnement: le pas capital vers la découverte du style, conçu comme but en soi, comme fin intrinsèque, était franchi".

Exemplele de ceea ce am numit căutarea unui cuvânt mai propriu sau mai expresiv continuă: "*vis-à-vis de son propre esprit*" devine "à l'égard de son propre esprit", "une métamorphose concertée" este ponderat în "une métamorphose voulue"; altele, fraza este restrânsă pentru a căpăta mai multă forță: "une activité aussi raffinée, aussi délibérée..." devine în volum doar "une activité aussi délibérée..."

Dincolo de micile corecturi precum cele văzute, există în prima versiune și pasaje întregi mai extinse, mai vorbare, inutile explicative: "La réalité, il ne s'en soucie guère: il sait qu'elle dépend des signes qui l'expriment et dont il importe d'être maître. *Il y parvient. Son esprit, attaché aux mots, se délie de ses racines*". Textul cursiv lipsește din volum, precum atâtea altele, judecate fără îndoială pletorice sau inutile, urmând "gustului" său "pentru scurtături, pentru formele condensate" pe care îl notează undeva, în *Caiete*. Fraza următoare, luată, ca și exemplele anterioare, din primele două pagini ale formei inițiale, este probabil considerată ca prea explicită: "L'artiste conscient,

lui, suit une démarche analogue. Son esprit s'affranchit également de ses racines. A l'inverse des artistes naïfs, de ceux qui sont encore nature, il va du mot au vécu: *l'expression* constitue la seule expérience originelle dont il soit capable". Cioran o reduce în volum la esența ei: "L'artiste va, lui aussi, du mot au vécu: *l'expression* constitue la seule..." (cursivele sînt ale autorului) etc.

Pasajul introductiv al eseului se termină cu constatarea, care reapare și în alte contexte, că "în viața spiritului există un moment în care stilul, erijându-se în principiu autonom, devine destin". În forma inițială, tranziția spre discuția stilului ca expresie a fiziologiei autorului este făcută prin intermediul unui pasaj circumstanțial, urmînd o progresie logică: "Comme le style ne comporte pas de règles, il est malaisé de déterminer en équilibre il consiste. De plus, pour le juger, chaque époque possède ses critères. Est-il constitué par la précision, l'abondance ou la désinvolture? Qu'y a-t-il de commun entre celui d'un Saint-Simon, d'un Voltaire, d'un Chateaubriand ou d'un Valéry? Chaque écrivain possède son rythme propre; ce rythme détermine l'irréductibilité de sa manière. C'est que la manière d'un écrivain n'est pas sans avoir des rapports avec sa physiologie". Acest lung pasaj, explicativ și el și inutil încărcat de citarea unor nume care pot fi oricînd înlocuite cu altele, devine în versiunea definitivă mult mai scurt: "La manière d'un écrivain est conditionnée physiologiquement; il possède un rythme à lui..." (vol., p. 121). Sau, puțin mai departe, vorbind de stilul lui La Bruyère: "Comme il a le souffle court, les linéaments de sa pensée sont parfaitement nets; il resterait plutôt en deçà qu'il n'irait au-delà de sa nature. En quoi il épouse le génie d'une langue hostile au délire et au lyrisme irréflecti, spécialisée dans les soupirs de l'intellect et dans laquelle ce qui n'est pas cérébral est suspect, naïf ou nul" (textul cu italice este suprimat în versiunea definitivă). Sufletul, pentru a se exprima, pretinde o limbă legată de instinct, spune Cioran, "non désincarnée par l'intellect" precizează el în prima versiune, în timp ce în carte el renunță la precizare: "non désincarnée".

IMPORTANTE sînt mai ales pasajele unde nu este vorba de simple suprimări ale unei pletoare verbale, ci unde autorul (un "leneș", cum se caracterizează singur de atâtea ori) prelucrează textul, care apare superior în ordine expresivă datorită unui complex de factori. El începe de pildă un paragraf, în revistă, cu o constatare provocatoare, spectaculoasă, pentru a ajunge la subiectul discuției: "On n'arrive à la subtilité qu'au prix de la vigueur. Tel est le cas du français. En revanche, pour un esprit débridé, amoureux de désordre, porté vers l'excès ou l'équivoque par inaptitude à la clarté, quelle leçon de discipline il représente, quel moyen de torture, quel ascétisme! Après avoir pratiqué d'autres langues, simples et relâchées, vraies sources d'impropriétés délicieuses... on subit l'épreuve du français comme une camisole de force" etc. În carte, Cioran renunță la fraza introductivă, care trădează inutil finalul demon-

strației, și reface declarația confesivă, transferînd modul impersonal asupra unui agent precis, pe care îl cunoaște bine, respectiv *străinul* care adoptă franceza: "Après avoir fréquenté des idiomes dont la plasticité lui donnait l'illusion d'un pouvoir sans limites, l'étranger débridé, amoureux d'improvisation et de désordre, porté vers l'excès ou l'équivoque par inaptitude à la clarté, s'il aborde le français avec timidité, n'y voit pas moins un instrument de salut, une ascèse et une thérapeutique" (p. 123).

Nu este însă o regulă și, uneori, textul revizuit adaugă în loc să suprimă. Puțin mai înainte, pomînd de la lungile perioade ale frazei lui Saint-Simon, Cioran explică în versiunea din revistă: "Son souffle, la cadence de sa respiration, son halètement lui imposa ce mouvement fluide et ample qui force la solidité et la barrière des mots. Il y avait chez lui un côté *orgue* si différent de ces accents de flûte qui, d'ordinaire, caractérisent le français. D'où ces phrases qui empiètent les unes sur les autres, qui multiplient les détours, répugnent à s'achever, ont peur du point." În carte, această descriere exclude precauțiile ("d'ordinaire") dar se lungeste și se detaliază: "...accents de flûte qui caractérisent le français. D'où ces périodes qui, redoutant le point, empiètent les unes sur les autres, multiplient les détours, répugnent à s'achever" (italicele sînt ale autorului). Cele mai importante modificări intervin însă în final, unde dispar vreo două pagini sau chiar mai mult, care urmau după interogația care închide textul în varianta din volum, unde stilul este definit în același timp și ca mască, și ca mărturisire: "Si l'imposture est inséparable du style, elle n'en épuise cependant pas la nature. Une part de réalité y entre également, sans quoi il représenterait la plus vaine des activités"... Continuă apoi cu pagini despre activitatea literară care, "cultivată în sine, reprezintă o acțiune de falsificare, o înșelăciune", despre credința sa că nici un scriitor nu ajunge "en tant qu'existence" nici pînă la glezna unui mistic, și așa mai departe pînă la fraza finală, care nu este - dintr-un punct de vedere - decît negația a tot ceea ce se construiește pînă atunci: "Car ce n'est pas le Verbe, c'est le Silence qui est notre plus grande aventure". Nici o mirare că autorul a renunțat la această parte a eseului său.

Sigur că aceste semnalări nu pot înlocui nici studiul efectiv al "devenirii" stilului lui Cioran, nici necesara ediție critică; ele pot doar să confirme, cu modestia și cu forța documentului, o altă notă din *Caiete*: "Felul meu de a scrie suferă din cauza ramășițelor de stil filosofic. Iar ceea ce face cam dificilă citirea cărților mele e suprimarea frazelor intermediare, explicative, aparent inutile dar în fond necesare, căci ușurează sarcina cititorului. Scriind însă fiecare din textele mele de cîte trei-patru ori, am suprimat cu îndrăjire aceste fraze parazite dar utile. Poate n-ar trebui publicată decît prima versiune, adică aceea în care îți explici ție însuși ceea ce vrei să demonstrezi, să dovedești, ceea ce crezi că ai descoperit" (citez în traducerea lui Emanoil Marcu și Vlad Russo, de la Humanitas, II, 75).

Mircea Anghelescu

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

Spectacolul istoriei

ARHANGHELSK
ROBERT HARRIS

VATERLAND
(PATRIA)
ROBERT HARRIS

Doă ficțiuni istorice ale romancierului britanic de mare succes Robert Harris:
Arhanghelsk și Vaterland

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe postale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presel Libere 1, 79734 București;
tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

ÎN CÂNTECUL PSALMILOR

Privighetoarea
Mă va smulge
Din fructul zemos
Al Deliormanului
Când uşile argintate
Ale cerului
Se vor fi deschis
Vor dăinui în vreme
Perii satului meu
Să mângâie
Suspiniul pământului
Să scrii pasăre tu
Pe o pisanie
Aici venea cu el
Să-şi înnobileze sufletul
Cu pulberea grâielor
În cântecul Psalmilor
Un copac golit
Va pleca
Pe-un nour

ICOANA PĂINII

Dimineţile de rug
Ale câmpiei două mii...
Să fie spinii
Lui Iisus
Pe frunte păgână?
Domnul primeneşte
Razele soarelui
Freamătă sângele
Ţăranului ce-a fost
Şi el odată răstignit
Pe-o cruce de asfalt
Zvârlit pe cerul
Cu stele de neon
A plâns ca pruncul
Pentru un ram
Din arborele pâinii
Trecându-şi visul
Prin noaptea
Sfântului Bartolomeu
Ţăranul s-a întors
Sub cerul de foc
Şă toarne
În ramă solară
Icoana pâinii

NEMURIREA SOARELUI

În mine credinţa
Nemuririi soarelui
Din oameni
În acel decembrie uitat
Păsările de pradă
Aşezate-n sarcofag
Peste o lume
A nins cu alb
Noul val
Al constelaţiei
Şarpelui
A tras prima salvă
În sângele meu
Cât de fragilă
Am devenit
Mi-au spus astrele
Pasul meu se-ndreaptă
Încet spre eternitate
N-am să văd soarele
Li pindu-se
De oameni

RUGI SUPRAPUSE

De ce nu-mi laşi gândurile
Împrejmuite memorie?
De ce-mi răscoleşti pământul
De sub picioare?
Cu tine m-am născut
Într-o zi
Scăldându-se sevele
Aceluiaşi arbore
Am aşezat în Carul Mare

Stele la clocit
Împreună ne-am umilit
Am şlefuit jivine
Dându-le profile
Trupurilor lihnite
Le-am creat
Cursuri de vieţi
Cu ambele maluri
Lasă-mi gândurile
În mine memorie
Ca-ntr-o biserică
Rugi suprapuse
Vor stinge şi vor aprinde
Lumina pentru noi
Ca prima oară

ÎNĂLŢIMEA FIRULUI IERBII

Oameni fără genele
Verzi ale frunzelor
Oameni fără paradisul
Luminii răsfrânte
Înlăuntrul sufletului
Fără memoria cântecului
De leagăn
Oameni cu auz de cucută
Care-şi mint stelele
Negociază zările
Nu au dimineaţa iubirii
Visul nemărginirii
Forţa uitării, resemnării
Alintul somnului etern
Pentru ei plâng doar norii
Ştiu că înălţimea
Firului de iarbă
Le va adăposti
Oasele, gloantele

CRUCEA SPICULUI DE GRĂU

În aerul fierbinte
Al verii, când soarele
Urca pe piscul cerului
Dumnezeu a coborât
De pe crucea
Spicului de grâu
Lutul meu
Frăgezindu-l cu rouă
Am sorbit cu sete
Prima lumină
Mireasma pământului
De pe cărările satului
Mi-a fost azima
Şi aerul de unde zboară
Vulturii
De-acolo Preţul
Luminei şi umbrei
Spicului de grâu
În viaţă am împărţit
Bucuria şi moartea
Ţăranei
Cu Dumnezeu

ABSENŢA

Aş dormi în petalele soarelui
Sângele tău mă inundă

Aş aşeza pe un soclu privighetoarea
În cântecul ei să te îmbrac

Aş rătăci prin cămarile
Tăcerilor tale
Absenţa are ecou

Ochiul îţi caută surusul
Între noi, aer opac

În palme pline cu plumb
Vântul amăgeşte cu adieri

Pupilele se întâlnesc în vitrine
Nu se mai recunosc

În pustiul din noi
A nins pentru prima oară.

PRADO

ELEMENTUL vizigot, cel maur, latin, plus grecii şi fenicienii alcătuiesc substanţa iberică al cărei spirit străluceşte mai ales în pictură. El Greco... Velasquez... Goya...

Acestui spirit i se adaugă lumina pământului ars de soare, firea aprigă a locului, fervoarea catolică. Să ne mai mirăm că aici a fost înălţat *Escorialul* credinţei absolute şi că, drept urmare, apără la un moment dat şi *Inchiziţia*?... Dar celălalt adaos, *civil*, - *Cavalerul tristei figuri*, personajul tragi-comic al originii complexe?...

În drum spre muzeul *Prado*, barocul madrilen al edificiilor vechi îmi dă senzaţia unei apăsări estetice grele pe metru pătrat. Pot să spun că încep să respir mai uşor abia cînd întilnesc vreunul din blocurile americanizate din centru. Unul are faţada imensă de sticlă peste care curge silenţios o pînză uriaşă de apă prelingindu-se peste siliul scinteind în soarele verii...

Stau sub tunelul de apă ce se *îndoie* pe dedesubt, reciclindu-se, urcînd din nou spre ultimul etaj al blocului, de unde începe iarăşi să cadă la loc peste suprafaţa de sticlă fulgerînd în soare. Cîţva timp, mă adăpostesc în acest tunel răcoros, umed de scurgerea neconţinută a cascadei de apă, gîndindu-mă că jocul spectaculos al apei veşnic reinnoite, tîlăzînd în plan vertical, nu putea fi născocit decît în capitala Imperiului în care soarele nu apunea niciodată şi că patima ţinutului glorios al tuturor cuceririlor geografice, artistice, a fost şi a rămas *Oceanul*...

După *Ermitage*, *Tate Gallery*, *Uffizi* (exceptînd *Luvrul*, ca arhitectură) muzeul naţional spaniol *Prado* în care mă pregătesc să intru înţia oară are pentru mine ceva - foarte curios! - *bucureştean*.

Senzaţie pe care nu o poţi încerca nicidecum la Sankt Petersburg, Londra, Paris, Florenţa... Clasicismul clădirii în care pătrund, proporţiile calme, primitoare, fără măreţia, masivitatea celorlalte, mă fac să mă gîndesc la monumentele de acelaşi stil tipice capitalei noastre dintre cele două războaie mondiale. Poate că, la mijloc, era şi spiritul latin. Oricum, intrau firesc în edificiul spaniol ca la mine acasă. Aveam gata întipărite în minte cîteva din tablourile importante ale picturii iberice. Prima pînză la care m-am oprit şi m-am uitat îndelung a fost *Beţivii* lui Velasquez (*Los borachos*).

În fine, vedeam în direct scena... Pictura lui Velasquez clară, realistă, obiectivă, dezbărată de *întunericala* antecesorilor mistici... Forţa acestui tablou contemplat de atîtea ori în reproduceri, acum mi se impunea cum o realitate copleşitoare. Nici urmă din personajele alaiurilor slavice, nimic din spiritualitatea sacră de care erau cuprinşi împătimitii vitei de vie. Înaintea mea aveam o ceată obişnuită de *beţivani* exultînd de plăcerile viciului atît de uman. Erau nişte mahalagii madrileni. Era o cronică a lor cotidiană în toată splendoarea şi vivacitatea luminii. Era o veselie, un chef şi - un dor de viaţă şi de cîntări populare fără de moarte. Nu exagerez. Dar, la *Prado*, în ziua aceea, îmi amintisem că făcea să răsune periferia română: *La circiuma din şosea*.... Darul lui Velasquez de a

prinde fenomenul existenţial, fără nici o intenţie de a-l transfigura, smuls din durata zilnică, cel mai bine se vede în celălalt tablou faimos: *Meninele*, - *Las Meninas*... Infanta dona Margarita ne priveşte cu mîndrie, inconjurată de cameristele sale într-unul din saloanele *Alcazarului*. Eroul, discret, este însuşi pictorul lucrînd la un tablou. Astfel, el *se iscăleşte* în cadrul creat. E poate cea dintîi născocire, imaginea, invenţia optică immortalizîndu-l pe autorul în plină acţiune... Lumina generoasă a Spaniei umple salonul *Infantei* îmbrăcată în roşu şi argintiu. Rochie din care se reflectă în jur jerba de culori nuanţate pînă la incandescent... Cum exclama un mare critic: *o perfecţiune ce exclude orice comentariu*.

Este artistul desăvîrşit ce a ridicat spaţialitatea luminii pe treapta absolută a viziunii. Care a înlăturat umbra, ambiguitatea, tenebrozitatea, obscurul, din conştiinţa hispanică mistică optînd pentru natura solară şi echilibrată. Invers decît la El Greco, unde personajele par supuse unei acţiuni de absorbţie, ca de o lege a gravitaţiei întoarsă de la pămînt către cer... Domenico Theotocopulos, grecul cu martirii săi supti, traşi în sus de forţa celestă şi nu doar din pricina unui defect ocular...

Treimea spaniolă de aur se încheie la *Prado* cu pictorul singular, abia intrat în primele decade ale secolului al nouăsprezecelea, artistul deschizînd seria modernă a "deficitarilor nervos", Francisco Goya...

El reintroduce obscuritatea, ambiguitatea, asimetria, datele existenţei eliminate de Velasquez. Goya pare a pregăti omenirea pentru ce avea să vină, în secolul în care abia pătrunseser şi în următorul, al douăzecilea... E de ajuns să priveşti bărbatul despuiat, a cărui ţeastă se pierde într-o umbră ca a unei eclipse. Sau femeia de lingă el, mai jos, la fel de umbră din *Fragmentul frescei* de pe cupola bisericii San Antonio de la Florida... Nu pot să-mi iau ochii de pe tabloul *Ţapul* (*Le grand Bouc*) stînd omeneste pe şezut, ale cărui coarne sînt împodobite cu ramuri verzi, cu cele două copite ridicate ca o binecuvîntare către ceata de femei inconjurîndu-l ca pe un simbol al fecundităţii.. O mamă tînără îşi întinde spre el pruncul cu adoraţie. Ţapul îl atinge cu laba stîngă, binecuvîntîndu-l cu o expresie vicleană. Alta, o femeie bătrînă îi arată un copil scheletic... Gri, negru, cărămiziu: pămîntul Spaniei. La Goya paroxismul vieţii ajunge pînă la desfigurare, pînă la apariţia urîtului, a hidosului, frumuseţea nefiind decît ceva efemer... Asemeni fetei blonde visătoare, aproape adormită peste cartea întinsă pe genunchi.

În caietul vechi de însemnări, descopăr o notaţie subliniată: *Cu scîrbă şi necesitate*. Pare o definiţie. O dedicaţie. Nu mai ştiu... Să fie vreun citat?... Dar, nu. E clar că-mi aparţine, însemnarea venind imediat după altă notaţie: *Goya, reporter al sec. XX*. Acum pricep. Îl asemuisem pe spaniol cu un reporter modern din Indonezia, Asia de sud-est, Africa ugandeză... *Vezi plutonul!* - mai notam, recomandîndu-mi mie-insumi... Uitasem. Era vorba de acelaşi şi acelaşi tablou care pe mine mă obseda: partizanii împuşcaţi de plutonul francez, îngrămădiţi, zbierînd de groază pe cînd îşi aruncă desperaţi braţele-n sus.

Nu vreau să mă mai nasc vreodată

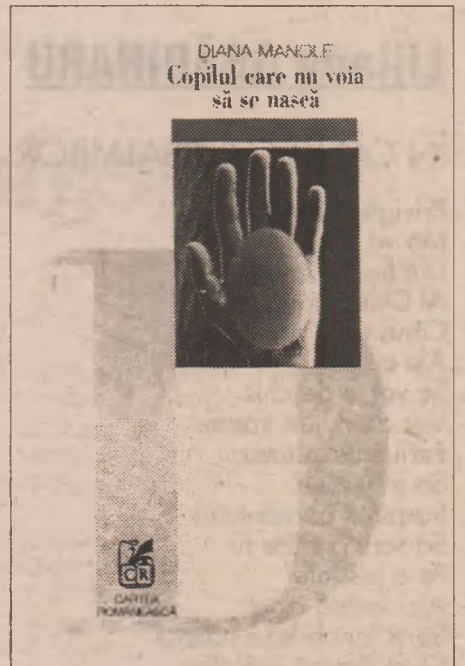
PE Diana Manole o cunosc de mult. De când pașii ni se intersectau pe holurile Universității din București. Am reîntilnit-o mai apoi ca studentă la secția regie-teatru a Universității de Artă Teatrală și Cinematografică din Capitală. I-am văzut două examene și câteva reușite filme-documentare realizate pentru Televiziunea română. I-am mai descoperit și o altă dimensiune, aceea de poetă, lucidă, tranșantă, ușor cinică. Nu știu de ce am amînat aproape un an întîlnirea cu Diana Manole într-o nouă postură: aceea de dramaturg. Întîrzierea nu poate fi decît regretabilă în ceea ce mă privește. Volumul ei de teatru, care conține o singură piesă ce îi dă și titlul - *Copilul care nu voia să se nască* - publicat de Editura Cartea Românească în urma unui concurs național menit să marcheze debuturi dramaturgice (și bănuiesc că nu numai) este cu adevărat promițător. Nu știu, din păcate, dacă s-a bucurat de primirea călduroasă pe care o merită. Pare că trăiește într-o "solitudine esențială" - cum o numește Marguerite Duras, aceea a scrisului, o vocație pe care și-o asumă cu modestie și discreție.

Piesa Dianei Manole este o parabolă fin dezvoltată, scrisă cu un condei matur, cu replică, o parabolă care se construiește armonios, fără ostentație, într-un limbaj teatral ce nu se cramponează, prin subiect, de nici-un fel de frontiere. Subiectul este nașterea, un moment unic, sublim ș.a.m.d. Atunci cînd îl amplasezi într-o maternitate autohtonă, el își pier-

de ceva din teoretizarea idilică și capătă o concretețe palpabil de crudă, de traumatizantă. Clișeele mentale ale societății se regăsesc și aici unde individualitatea și personalitatea sînt izgonite. Totul este uniformizat. Gestantele, mamele și prunciilor lor înregimentați devin categorii, obiecte, etichetate într-un fel sau altul: lăptărese, mulgătoare, născătoare sau bebeluși, prematuri, avortați. Acestea sînt personajele din piesa *Copilul care nu vrea să se nască*, o piesă scurtă, în două acte și un epilog. Nașterea este departe de a fi un miracol. Încercarea a fi de specială a unei experiențe umane fundamentale este redusă la șabloane: se reproduce sau nu specia, apariția copilului a fost sau nu dorită de unul sau altul din cei doi membri ai cuplului - sau de amîndoi, s-a vrut musai un băiat purtător de nume și exemplele ar putea continua după formule recognoscibile. Lucrurile se petrec în maternitate ca și într-o fabrică unde se meșteresc șaibe: rece, sec, robotizat. Emoția este un personaj incomod, de care trebuie scăpat. Poate de aici ideea autoarei de a-și ridica textul pe o structură repetitivă, ciclică: aceeași succesiune a intrării personajelor, aceeași ordine în luarea cuvîntului, aceleași bocete sau cîntecele. Planul "steril" al realității este mereu alternat cu cel al ficțiunii. Dialogul banal și plat, oricum greu înfiripat între lăptărese, mulgătoare, cezariene și născătoare este dublat de conversația mai mult zglobie, dar și mult mai cinică, dintre bebeluși, avortați și prematuri. Aici intervine și spiritul lu-

dic, inocent-crud al vocii celor născuți, cu probleme sau nu, precum și al celor lepădați. Imaginați-vă cum Diana Manole i-a așezat pe toți în jurul unei mese, le-a pus cărțile de joc în mînă cu o miză preschimbată: banul, atît de devalorizat, nu mai este interesant. Miza grea sînt "zilele" (adică viața) sau "minciuna", "iscușinta de a tăcea"... Copii bătrîni de mici. Viața în sine pare un soi de închisoare în care intri de cînd te naști. Fiorul poetic al autoarei se furișează cel mai clar în acest plan. De asemenea, o influență folclorică, o atmosferă de basm popular se amestecă în aluatul scriiturii într-un mod benefic, lăsîndu-l să coacă într-un spirit universal, însă.

Dimensiunea filosofico-religioasă este cultivată cu mult tact. Două personaje - Mama și Copilul - devin o voce leit-motiv în piesă, două personaje biblice și istorice: Fecioara Maria care se chinuie să-l nască încă o dată pe Isus. Nu în iesle, ci într-o maternitate dintr-o lume care nu dă doi bani pe viață. Unicitatea înseamnă irepetabilitate. Copilul nenumit Isus reface mental destinul răstignitului și-l povestește celorlalți, în timpul jocului de cărți. Nimeni nu-l înțelege, nimeni nu-i descifrează plînsul și nu i-l poate alina. Cineva de acolo, de sus, are milă, fiind singurul care poate decodifica mesajul Copilului. EL ușurează chinul celor doi: mama naște, în sfîrșit, un... NIMIC. Isus sau Nimicul par a fi la fel de blamați într-o lume din care miracolul a dispărut. Scene ce amintesc de Biblie sînt prelucrate într-un

limbaj popular, care simplifică și păstrează, în același timp, esența lucrurilor.

Undeva, în *Caietele sale*, Cioran scrie: "Să nu încerce nimeni să descifreze «sensul» Istoriei dacă nu percepe această fatalitate care-i împinge pe oameni să acționeze împotriva intereselor lor. Totul se petrece ca și cum instinctul de conservare n-ar interveni decît în fața amenințării unei morți imediate și ar înceta în fața perspectivei unui mare dezastru" (din *Caietele lui Cioran* de Livius Ciocărlie, ed. "Scrisul românesc"). Cam despre asta vorbește, în limbaj dramaturgic, și Diana Manole în *Copilul care nu vrea să se nască*. Sînt curioasă să văd, poate nu într-un viitor prea îndepărtat, cum va arăta această piesă pe scenă, eventual în regia autoarei.

Marina Constantinescu

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

A APĂRUT anul trecut, la Editura Meridiane, o carte impresionantă ca volum, de aproape cinci sute de pagini, format 17/24, închinată lui Paul Klee. Unică pînă acum în literatura noastră și, probabil, ea va rămîne așa încă multă vreme de acum încolo, singulară chiar și în literatura de specialitate din lume, cartea închinată celebrului artist german de la începutul secolului poartă semnătura D-nei Yvonne Hasan. Cine nu dispune de prea multe informații pentru identificarea autoarei, pentru că D-na Yvonne Hasan nu este o prezență ofensivă în viața noastră publică, e bine să știe că domnia sa este, în mod sigur, cercetătorul cel mai potrivit pentru un asemenea gen de investigație. Artist plastic de un extrem rafinement, atît în pictură, cît și în seria de obiecte realizate din materiale textile, profesor, vreme îndelungată, de istoria artei universale în cadrul Academiei de Arte Frumoase București, aparținînd, prin opțiunile teoretice, dar și prin practica propriu-zisă, valului avangardist de dinaintea celui de-al doilea război mondial, D-na Yvonne Hasan are, în relația directă cu subiectul Paul Klee, câteva avantaje greu de regăsit laolaltă. Mai întîi, bogata activitate de profesor și de istoric al artei universale îi asigură o exactă cunoaștere a dinamicii fenomenului artistic, a discursivității lui exterioare și a logicii sale interne, în al doilea rînd, practica artistică îi facilitează accesul, din chiar interiorul expresiei, la metabolismul creației și la subtila procesualitate a acestuia, după cum, în final, familiarizarea cu spațiul avangardei, cu acel spațiu al libertății pe care toate experimentele artistice îl presupun ca o condiție esențială, i-a permis o apropiere dezinhibată, fără protocoale academice și fără ipocrizii doctorale. Dacă Yvonne Hasan are în mod cert aceste avantaje, nu trebuie neglijat nici celălalt

Paul Klee și pictura modernă

aspect, care-l privește exclusiv pe Klee, și anume faptul că acest mare artist al secolului XX nu este din cale afară de docil și nu se supune cercetării și cunoașterii cu blajînăteala unui pictor de aparat. Poate că nici un alt artist, de la Leonardo și pînă astăzi, nu și-a pus atîtea probleme, nu a lansat atîtea întrebări, nu s-a adîncit în duhul creator al naturii și în lumea celulară, infinitezimală, a semnului primar care fundamentează cele mai elaborate limbaje, așa cum a făcut-o Paul Klee. Cu forța lui senzorială ieșită din comun și cu o enormă percepție a concretului, care făceau posibile, ca în gîndirea de tip magic sau ca în universul copilăriei, absorbția obiectului determinat în abstracțiunea categoriei și rezumarea metonimică a legității cosmice în anodin și în accidental, dar și cu puterea lui de abstractizare, de a sesiza conexiuni și de a-și teoretiza în mod sistematic observațiile directe, el nu are cum să fie un obiect de studiu ușor de abordat și, mai apoi, lesne de dus pînă la capăt. Performanța D-nei Yvonne Hasan, dincolo de cunoașterea extinsă și profundă a lui Paul Klee, se manifestă, de la bun început, în chiar metoda ei de investigație. Știind foarte bine cît de sălbatic este acest teritoriu, cîte capcane, gata să se declanșeze, pîdesc la fiecare pas și cît de mari sînt riscurile rătăcirii pentru turistul inocent, domnia sa și-a construit, poate, singura strategie cu șanse de izbîndă, anume atacul simultan pe mai multe fronturi, dar fără ca obiectul investigației să fie vreo clipă scăpat din vedere. Deși, în subtitlul cărții, există precizarea că avem de-a face cu un „studiu despre textele lui teoretice”, în substanța cărții sînt prezente, atîta cît este posibil în cadrul unui asemenea proiect, toate dimensiunile relevante ale artistului. Filosofia lui, gîndirea lui teoretică, cercetarea continuă asupra semnului,

limbajului și forme plastice sînt permanent confruntate între ele și determinate să se argumenteze, să se dezvăluie și să se susțină reciproc. Aceste componente ale artistului seamănă perfect, atît în cartea D-nei Hasan, dar și în manifestarea lor vie, cu statutul puterilor într-o societate democratică - simultan separate și interdependente, adică apte mereu de acțiune independentă și neviciată, dar în așa fel dozate încît echilibrul este mereu stabil și nu creează premise pentru abuz. Dintr-o astfel de privire cumulativă - istorică, filosofică, teoretică și practică - Paul Klee iese permanent divers și unitar, supus valorilor simple și lansat amețitor către marile principii, în interiorul narativității celui mai genuin și levitînd în abstracțiunea cea mai înaltă. Chipul interior și mișcarea exterioară, pe care Yvonne Hasan le urmărește cu același interes, compun, cumva, portretul unui tip de artist pe care Klee îl reprezintă maximal, dar în contururile căruia intră multe fi-

guri ale artei moderne. Iar acest portret nu este nicidecum al unui personaj simplu, răzvrătit umoral și demolator din frustrare, crud din neputință și nihilist din oboseală, așa cum nu o dată a fost denunțat artistul ultimului secol, ci al unei mari conștiințe artistice, al unei sensibilități înalte, al unei rigori la limita pozitivismului și al unei puteri de devoțiune aproape mistice. Urmărită pas cu pas, în sine, în contextul imediat și în istorie, fără nici un fel de emfază și cu toate instrumentele unei narativități de care nu este străină și o pedagogie exact înțeleasă, personalitatea lui Paul Klee se decupează, din cartea D-nei Hasan, ca o realitate vie și deloc înspăimîntătoare. Acest artist paradigmatic pentru spiritul și aspirațiile veacului nostru apare aici monumetal fără patetism, adînc fără a stîrni angoase și exemplar fără să compromită, precum devastatoarele incendii, șansele celorlalți: ale celor mai mult sau mai puțin apropiați în spațiu și în timp. ■

MUZICĂ

ÎN STUDIUL de concerte din str. G-ral Berthelot, luna octombrie se anunță bogată în evenimente muzicale. Pe afișe figurează numele unor vedete internaționale: soprana Nelly Miricioiu, violonistul Eugen Sârbu, pianistul Nelson Goerner, dirijorul Jin Wang. La pupitrul formațiilor muzicale ale Societății Române de Radiodifuziune - Orchestra Națională, Orchestra de cameră, vor fi prezente baghete românești și străine de prestigiu: Horia Andreescu, Ludovic Bacs, Corneliu Dumbrăveanu, Misha Katz, Paul Popescu, Cornel Trailescu, Vlad Conta.

Programul stagiunii este unul deosebit de complex, cuprinzînd capodopere din epoci și cu orientări stilistice diferite, de la Bach la Gershwin, de la Handel la Capoianu. *Concertul inaugural a avut loc luni, 2 octombrie, în Studioul "Mihail Jora" al Societății Române de Radiodifuziune.* Acest concert extraordinar este inclus în Stagiunea de Concerte a Uniunii Europene de Radio și a fost transmis în direct prin satelit. Programul a fost susținut de muzica românească: *George Enescu - "Isis" - Poem vocal-sinfonic pentru cor de femei și orchestră; Pascal Bentoiu - Concert pentru violoncel și orchestră; George Enescu - Simfonia a IV-a (proiect orchestrat de Pascal Bentoiu).* A participat Orchestra Națională Radio. Dirijor Corneliu Dumbrăveanu, solist Marin Cazacu și Corul Radio, dirijor Dan Mihai Goia.

Regina Maria și Art Nouveau

NEPOATĂ a reginei Victoria și a țarului Alexandru al II-lea, Maria (1875-1938) devine în 1893, alături de principele Ferdinand, moștenitoarea tronului României. Prin frumusețe, inteligență și vivacitate, ea este un personaj fascinant, la cumpăna secolelor XIX-XX, nu numai în societatea românească și nu numai din punct de vedere istoric.

Înclinația spre artă și temperamentul nonconformist au condus-o spre înțelegerea deplină și profundă a curentului artistic al generației sale – Art Nouveau și au făcut din ea un personaj de Belle Époque, în tinerețe. Activitatea neobosită și laborioasă din timpul războiului, implicarea sa în reconstrucția țării întregite și lobby-ul organizat în cancelariile occidentale în favoarea României, în anii '20, i-au marcat maturitatea ca personalitate istorică de prim rang. Înlăturată din arena politică și chiar publică în ultimii ani ai vieții, regina consimte la un autoexil petrecut între reședințele de la Balcic și Bran; însă în conștiința poporului imaginea ei rămăsese foarte puternică și respectată.

Puterea comunistă începe prin a-i discredita memoria, accentuând la extrem latura frivolă a personalității sale, și sfârșește prin a așterne o liniște deplină, impusă, menită să ducă la uitare.

Reconsiderarea istorică posibilă după 1990 a dovedit că regina Maria n-a fost uitată. Spre deosebire de celelalte persoane din familia regală română, Maria a beneficiat de multe evenimente în lumea

cărții, precum și de câteva expoziții organizate de marile muzee ale țării, unele dintre ele foste reședințe regale, dispunând deci de un patrimoniu adecvat. Amintesc doar pe acelea care au marcat 60 de ani de la moartea ei, în 1998: *Fotografie și document*, găzduită de Muzeul Național de Artă al României, *Maria – Regina României*, de la Muzeul Național de Istorie a României și *Regina*

Maria, organizată de Muzeul Național Cotroceni împreună cu simpozionul omonim. Mai mult sau mai puțin, toate acestea au remarcat personalitatea istorică a reginei. Despre latura ei artistică s-au făcut doar câteva mențiuni. Din acest motiv, expoziția *Regina Maria și curentul Art Nouveau*, organizată și deschisă la Muzeul Național Peleş la jumătatea lunii septembrie clarifică preocupările ei artistice și oferă o idee despre rolul de promotoare a noului stil.

Expoziția este amenajată în castelul Peleş, în câteva spații cochete dedicate de curând expunerilor temporare. Ea se deschide cu panouri explicând contactul Mariei cu noul curent artistic, relația cu Școala de la Darmstadt înființată de cumnatul ei, Marele Duce de Hessa, precum și primele inițiative de impunere a stilului în decorația de interior și "designul" de mobilier. De fapt, Maria și-a manifestat înclinațiile artistice de la început, chiar prin crearea schițelor pentru costumele ce urmau a fi purtate la balurile (mascate) ale epocii și în aranjamentele florale. Discursul expozițional, complet, include tipuri de obiecte reprezentative pentru gustul și creația reginei: acuarele, manuscrise și documente pictate de ea, piese de mobilier și de decorație interioară concepute și ornamentate de ea sau comandate ca atare și în general toate acele mici lucruri (de uz personal) care poartă amprenta Mariei. Organizatorii expoziției au dorit recompunerea personalității artistice a reginei prin obiectele de care s-a înconjurat. În această ordine

de idei, evenimentul expozițional de la Peleş pare a fi continuarea unei expoziții *Art Nouveau* organizată mai demult, în 1992, la Cotroceni, și are legături tot cu o expoziție a Cotroceniului, însă mai nouă - 1998-1999, *Istorismul și Regalitatea*.

În cazul în care nu ne mai amintim această succesiune expozițională din ultimii 10 ani, putem regăsi o parte din puternica personalitate a reginei Maria în reședințele pe care le-a locuit și, într-o anumită măsură, le-a conceput: Peleşor, Bran, Cotroceni.

Plimbându-mă, după vernisaj, pe una din terasele castelului, m-am oprit în fața statuii regelui Carol I și am auzit o tânără pereche discutând: bărbatul "prezenta" soției sale pe rege ca pe un spirit cazon, rece, "care a rămas toată viața un posac". Am privit în jur și-am văzut o splendidă grădină în stil italian, mi-am readus în memorie fotografiile de epocă și-am văzut că pe vremea regelui Carol toată grădina și în castel era plin de flori și, de asemenea, mi-am dat seama că tot etajul al doilea și mansarda Peleşului erau decorate după concepția modernă a "artei 1900", cu acordul regelui. Și-atunci m-am întrebat de ce imaginea lui Carol "prusacul" e atât de puternică și astăzi. Să fi fost regele atât de sever cu contemporanii lui încăt acest sentiment să se transmită peste zeci de ani sau e doar un clișeu imaginar deocamdată acceptat?

Carmen Tănăsioiu

DANS

Reîntâlnire cu Gelu Barbu

Maestre Gelu Barbu, nu ne-am văzut de doi ani. Cu ce ocazie sunteți din nou în țară?

Nu am putut veni de doi ani întrucât am avut un program încărcat, dar pot spune că atunci când revin aici mă simt la mine acasă și sunt fericit. Sunt pentru o lună în România pentru a-mi revede familia. Dar motivul cel mai important al vizitei mele a fost un eveniment al totului special în viața mea. Primăria municipiului Lugoj, orașul natal al copilăriei, mi-a conferit pe 14 august titlul de Cetățean de onoare al Lugojului, alături de Maestrul Mihai Brediceanu și Mitropolitul N. Corneanu al Banatului.

Cum ați receptat acest moment și ce semnificații a avut el pentru dumneavoastră?

Îți mărturisesc că a fost extrem de emoționant și, așa spune, că pentru mine a reprezentat unul dintre cele mai frumoase momente din viața mea. În primul rând, pentru că de Lugoj mă leagă amintirile copilăriei, ale căminului părintesc în care am simțit o armonie și căldură deosebite. Tatăl meu a fost compozitorul Filaret Barbu și s-a inspirat din motive muzicale românești. Pe scena Teatrului Municipal Traian Grozăvescu mi-am început cariera la o vârstă fragedă, la 8 ani. Aici am avut primii prieteni. Pe unii dintre ei i-am întâlnit acum, după atâția ani, la ceremonie și am fost teribil de mișcat. Ne-am împărtășit emoții și impresii, am povestit și ne-am bucurat împreună.

Distincția v-a fost acordată "pentru recunoașterea rolului jucat în viața spirituală și arta universală; pentru promovarea internațională a valorilor culturii lugojene și românești". Ce proiecte ați realizat în ultimul timp și ce vă propuneți pentru viitor?

Am montat cu compania mea de dans din Insulele Canare *Simfonia fantastică* de

Berlioz într-un stil contemporan și, în același timp, am făcut coregrafia clasică a baletului *Baiadera* de Minkus, inspirată după cea a lui Marius Petipa. Eu conduc o școală de dans și mă străduiesc să formez generații de viitori balerini profesioniști. De asemenea, sunt Președinte de onoare ale unor stage-uri internaționale de balet care se organizează în fiecare an, vara, în iulie, la Lisabona, în Portugalia și în decembrie, la mine, în Insulele Canare. Anul acesta am venit în România direct de la Lisabona, unde m-am reîntâlnit cu colega mea Magdalena Popa. În decembrie i-am invitat în Canare, ca profesori de balet, pe buna mea prietenă Ileana Iliescu, directoarea companiei de Balet a Operei Naționale, o veche colaboratoare a mea la aceste stage-uri și pe Sergiu Ștefanski, actualul profesor titular al Companiei naționale de balet din Toronto.

Cum a fost întâlnirea cu Magdalena Popa?

O consider o întâlnire emoțională pe plan artistic după 40 de ani. Ne-am mai văzut în acest timp, dar niciodată n-am participat împreună, ca profesori de clasă, în același stagiu. Ne-am reamintit de dansul nostru din tinerețe, improvizând acum în fața elevilor diverse momente coregrafice. Magdalena a rămas aceeași ființă modestă și timidă de altă dată, cu dorința vie de a se reîntâlni cu publicul românesc. Ea este percepută în mediile artistice din Portugalia ca o figură de excepție. S-au păstrat vii aparițiile ei în spectacole ca *Giselle* și *Lacul lebedelor*. Știu este faptul că la Paris i s-a decernat Medalia de aur pentru interpretarea rolului Giselle, fiind considerată ca una dintre cele mai bune artiste pentru acest rol; din lume, la acea dată. Cu ocazia acestei revederi ne-am împărtășit unul altuia bucuriile, păcatele și succesele vieții noastre.

Ce ați făcut în acest sejur în București?

Sunt foarte trist de pierderea bunei mele prietene de o viață Andriana Fianu. Regret că nu am fost prezent la înmormântarea ei. Prin telefon însă i-am mărturisit, cu puțin timp înainte de a se prăpădi, că în autobiografia mea, care va apărea în Spania, ea va ocupa un loc important. Această carte va fi prefațată de distinsul critic literar Nicolae Manolescu și de președintele guvernului canarian Jeronimo Saavedra.

Ca, de obicei, am revăzut-o pe fosta mea parteneră Simona Ștefănescu și i-am reîntâlnit pe marea doamnă a baletului românesc, Irinel Liciu și pe soțul ei, poetul și omul de cultură Șt. Augustin Doinaș cu care ne-am reamintit de prietenia noastră veche.

Ileana Iliescu m-a invitat la Opera Națională ca să repet coregrafia mea la baletul *Daphnis și Chloé*, care se va relua în luna noiembrie.

Cum regăsiți capitala și România?

De multe ori discut în contradictoriu cu unele persoane negativiste din diaspora, care nu sunt capabile să descopere nimic pozitiv în România în acești 10 ani de după Revoluție. Eu am revenit în țară pentru a șaptea oară din 1991 și mărturisesc că Bucureștiul s-a modificat mult. Cel mai important fapt este că tineretul are o concepție mult mai deschisă spre europenitate. Bineînțeles că există și o generație mai în vârstă care, din păcate, nu poate fi schimbată cu ușurință, dar acesta nu este un caz specific românesc, ci se regăsește mai în toate țările din estul Europei aflate în tranziție. Speranța noastră rămâne însă tineretul. Cred că problema cea mai mare

Magdalena Popa și Gelu Barbu – Lisabona, august 2000

este marcată de inflație și corupție. Pentru momentul actual avem nevoie de capete luminate din domeniul economic care nu trebuie să fie politicieni de o anumită orientare. Redresarea și educarea trebuie să se facă începând de la cele mai înalte nivele ale politicienilor, parlamentarilor, miniștrilor etc.

Sunt optimist pentru noua decadă care ne așteaptă și sunt absolut sigur că acest popor (să nu uităm de procentajul mare de copii supradotați) își va impune prin demnitate și efort de creativitate intrarea în organismele europene care sunt atât de exigente.

Mihai Alexandru Canciovici

TELE-

COMANDO

prime

Gafe de incultură

NU ESTE ZI să nu luăm act, la oricare din televiziunile noastre, de producerea măcar a unei gafe de incultură. Autori le sunt fie invitații împodobiți cu titluri, fie chiar gazdele, redactorii, moderatori sau cum s-or mai fi numind. Doamna ministru Norica Nicolai, de pildă, ne vorbea nu demult despre "mentalitatea lui Zdreanță" a unora, adică a acelor indivizi care vor egalitate dar numai cu cei mari. Fapt este însă că nu Zdreanță, "cel cu ochii de faianță", simpaticul patruped arghezian, cultiva detestabila mentalitate ci Samson, dulăul de curte din fabula lui Grigore Alexandrescu. O fi învățat-o d-na ministru la școală, dar a uitat. Alt-cineva, un domn corpulent și cu barbă, foarte volubil, de la Prima, crede că romanul lui Mateiu Caragiale *Craii de Curtea Veche* este o carte despre regi, despre curțile regale unde femeile aveau un cuvânt greu de spus. Ne pare rău, dar nu este! Producătoare de buclucuri sunt și sintagmele latinești celebre pe care le folosesc unii hodoronc-tronc, după cum "sună". Astfel, despre cineva care a făcut nu știu ce ispravă, oaspetele unei emisiuni sociale ne spunea, mărînimos, că ar merita să i se acorde o *nota bene*. Adică o notă bună! Iar dl Geo Călugăru, de la partidul "Generația 2000", ne anunță că dl Virgil Păunescu a fost demis *sine die*. Cum așa?

Întrebarea e dacă gafele de incultură de la televiziune n-ar putea fi totuși stopate sau măcar amendate pe loc, cu toată delicatetea, de interlocutorii celor care le emit. Dar cine s-o facă? Eventual zglobiul domn Marius Vintilă de la PROTV care ne vorbea zilele trecute despre "păsările *insis*". Păcat de dicția sa fără cusur! (G.D.)

Constelații

CUM mi s-a stricat telecomanda, am început să studiez cu mai multă atenție programele tv. Cu ocazia aceasta am descoperit în TV

mania că la toate filmele prezentate există și o judecată de valoare finală pe bază de steluțe. Steluțele se adună doar în trei compartimente: umor, sex, violență. Să vedem cum arată constelațiile săptămânii trecute (29 sept. -5 oct.) în câteva dintre filmele descrise în *TV mania*, pe care, poate, vi le amintiți. Vineri: *Tipu de la cablu*, cu Jim Carrey, (comedie), a avut, pare-se, umor de două stele, sex deloc și violență de o stea. Sâmbătă, *Jocul* (cu Michael Douglas, thriller), n-a avut defel umor, sex puțin și modest, de o stea, ceea ce e trist pentru pretențiile lui Michael Douglas, în schimb violența a fost ceva mai de calitate, de două stele. Aceeași distribuție și în *Răsărit de soare*, tot un thriller, cu Sean Connery. Violența din *L.A. Confidential*, un film cu Kevin Spacey, pe care eu aș fi apreciat-o mai generos, nu primește mai mult de două stele etc. Se pare că filmul de acțiune *Karate Kid* care s-a transmis luni, 2 octombrie, n-a avut, vai, nici umor, nici sex, nici violență. A avut, e de presupus, acțiune, dar pentru asta nu se primesc steluțe. În fine, ce m-a mirat din cale-afară a fost prezentarea celebrului film al lui Visconti, *Moartea la Veneția*, după Thomas Mann, cu Dirk Bogarde în rolul scriitorului Gustav von Aschenbach. Cine nu știe despre ce e vorba și se uită pe clasamentul stelar poate să-și închipuie că e un film cu sex și violență și, desigur, amatorii genului vor fi crunt dezamăgiți. Sau poate prezentatorii și-au închipuit că un film care are cuvântul *moarte* în titlu nu poate fi decât violent. Mania de a judeca filmele atât de stupid schematic, vorba reclamei, se ia. Fără umor și cu violență de două stele. (I.P.)

Solidarizarea în infrațiune

CĂ *Tele 7 abc* este un post inept și atât, că *Antena 1* a reușit să îmbine magistral, cum ar fi spus, cu mai bine de zece ani în urmă, patronul ei spiritual de la Ghencea, vulgaritățile de Ferentari cu patriotismul lui Postelnicu și cu spaima de civilizație a unui adolescent alăptat și crescut în vizuina unei lupoaice și că *postul național* face eforturi enorme de a fi ca amîndouă, dar nu-i reușește nici măcar această eșuare în mimetism, este un fapt notoriu, de care nu se mai miră și nu se mai

OCHEAN de Paul Miron

Pe furis

TINERII din corpul de gardă, după evenimentele din ultimele ore erau năcuți. Vorbeau între ei foarte corect, dar câteodată îi năbuși *giuvaer*, un cuvânt cu mai multe înțelesuri. Cucerii de atmosfera pseudofantastică a textului, ajunseseră la concluzia că trăiau într-un ținut special, în care șeful cel mare va trebui să coboare pînă la țărmul romantic, la oracolul dincolo de mal. Îmbarcați pe corabia fanteziei strălucitoare, citeau cu glas puternic ultimele vești dintr-o gazetă, adusă de o fată foarte frumoasă cu șapcă de poștaș.

În zadar strigă cel mai mic să se facă liniște: "Taceți odată din gura! Va învîrțiți ca trîntorul la poarta furnicii." Mai întii se desprinsă un bărbat cu chelie din rînd și-și aduse aminte de vrăbioiul găsit pe strada școlii mort. Ne întîlnirăm iarăși în cancelaria Mănăstirii Agapia: eu, cei doi padurari, oaspeți deja întîlniți, trei reprezentanți ai parlamentului și ai industriei textile. Conferința fu transmisă și de televiziune. La sfîrșit, secretarul sindicatelor defetist începu să se încălzească, cunoscîndu-ne mai bine. Prestigiul fratelui meu, numele bun care mi l-am făcut după 20 de ani de muncă grea în oraș, influență pe judecători. Ne chivernisiră cu cită o jumătate de an pușcărie, dar pedeapsa fu suspendată.

A trecut un an de atunci. Și astăzi, într-o zi ploioasă de aprilie, călătorirăm și noi - eu, Liviu pilotul și Gică steward clasa I. Mă detașasem de acest sport, îmi plăcea să mă uit însă la transmisiunile de jocuri și lupte. "Ce spune junele apărător al Tradiției, e adevărat", completă un anonim simandicos din fundul sălii. Judecătorul prim se burzului: "Pierdem timpul pentru un fleac." Atît îi trebuia apărătorului legii. Harța ținu două ceasuri bune.

O doamnă tînără mă rugă să-i dau cartela mea ca să telefoneze. Mă executai și prietenul meu, avocatul, mă interpela: "O cunoști? Cum poți să dai unei necunoscute cartela ta? Mai era valabilă?" - "Nu." - "Atunci, m-ai convins că ești un naiv." - "Cine rîde la urmă, rîde mai bine."

îndoiește nimeni. Ceea ce nu se știa, însă, ori, poate, nu voia nimeni să observe sau, observînd, nu voia, din pudoare, să accepte, este faptul că *PRO TV* a reușit, în toate privințele, să le ajungă în urmă și să le depășească suveran pe celelalte: prin Vacanța mare este incomparabil mai trivial decît toate Mirelele și toată tociupaladimea la un loc, prin Florin Călinescu nu poate fi egalat nici dacă îl înmulțim pe Tucă cu Diaconescu și adunăm apoi produsul cu Păunescu înmulțit, la rîndul lui, cu Cristoiu, după cum, în ceea ce privește populismul și dansul erotic din jurul Puterii, el și-a luat un mare avans și față de *televiziunea publică*. Dar unde *PRO TV*, cel care ațita vreme s-a chinuit să-și arate fardul european și machiajul bine realizat după modelul reclamelor americane, a dat definitiv cu oșteana gard, a fost îndepărtatul Sydney, orașul atît de străin nouă din punct de vedere geografic și, după cum s-a putut observa, mai ales din punct de vedere moral. După ce Andreea Răducan a fost depistată pozitiv la testul antidoping, și în mod evident lucrurile așa au stat, ridicînd la patru numărul cazurilor de dopaj din lotul nostru, alături de cei doi plāvani de la haltere și de Doina Melinte, în loc să ridice public problema gravă a compatibilității noastre cu rigorile lumii civilizate și cu normele sportivității asumate explicit și implicit de către orice participant, *PRO TV*-ul a avut o reacție la limita barbariei. Sfidînd cel mai elementar profesionalism și înotînd cot la cot, în rigolele aceleiași frustrări populisto-patriotarde, cu atleții în rezervă de la România Mare, crainicii, prezentatorii și o parte din șefii postului au realizat unul dintre cele mai grotești spectacole din ultima vreme. Și Marius Vintilă, această marionetă imobilă, creată de un designer prost, evident, într-o zi și mai proastă, a cărui forță cerebrală este direct proporțională, ca la Samson, cu lungimea părului, și unul Gheorghe, dizolvat în oglindă și, mai apoi, prelins din narcisism pe dușumea, ca un pîrîiaș de parafină, și voluptuosul și liberalul răspopit Cristian Tabără, delirînd toți la un loc și fiecare în parte, ca la o comandă implacabilă a lui Vadim, au supus regulile Jocurilor Olimpice unui plebiscit ad hoc și au mobilizat poporul, exact ca în anii '50, pentru solidarizarea în stradă cu revoluția core-

eană sau cu cine știe ce altă problemă din marea iconografie a minciunii. Manipulînd cinic spiritul gregar al unor mase de oameni pentru care singura trăire afirmativă este cea de pe stadion, specialiștii în exclamații, interjecții și în diverse alte vocative din *Țara de toamnă* a *PRO TV*-ului au creat deliberat următoarele diversuni: 1. au cerut publicului să aleagă între *spiritul și regulamentele Olimpiadei*, ca și cum ele ar funcționa separat, și 2. au privit sancțiunea infracțiunii ca pe un atentat odios la *copăilărie* (antiromânesc, fără îndoială). Ceea ce n-au amintit justițiarilor amatori de la *PRO TV* este faptul simplu că Andreea Răducan nu a participat la Sydney în calitate ei de *copil* (copiii sînt la grădiniță, la școală, cu părinții în parc sau în alte locuri banale), ci în calitate ei de sportiv de performanță care își asumă toate obligațiile și are toate drepturile care derivă din acest statut. Așa cum nu în calitate de copil ea ar fi primit 30000\$, un Ford și 500 de metri de teren constructibil (lăsăm la o parte faptul că, în ipostaza de victimă, va primi și mai mult), ci în calitate sa de sportiv de performanță, tot în calitate de sportiv, și nu de copil, a fost sancționată pentru dopaj. Și trebuie spus răspicat că ea este la fel de vinovată ca și medicul și ca toți ceilalți, inclusiv Iosif Țiriac, care au plecat la Sydney, pentru că la acest nivel al responsabilității prezumția de inocență nu este decît o biată efuziune lirică. Solidarizîndu-se într-un mod incalificabil cu infracțiunea și instigînd public la același tip de solidarizare, *PRO TV*-ul ar trebui să facă obiectul unei cercetări conforme cu prevederile codului penal pentru aceste fapte. Nu mai vorbesc de sancțiunea morală pe care un asemenea comportament vulgar și ipocrit ar merita-o. Cum putem noi, oare, aspira credibil la valorile lumii civilizate, cu regulile ei severe și cu obligații de multe ori incomode, dacă nu sîntem în stare să respectăm un simplu regulament sportiv sau, dacă l-am încălcat, să suportăm cu demnitate consecințele propriilor fapte? Poate răspunde la această întrebare vreun medic „voluntar”, care a intrat în pîinea voluntariatului pe cînd era doar un biet *sublocotenent* și iese acum, spășit pentru că nu știe compoziția Nurofenului, ditamai *generalul de brigadă*. Cel puțin de aici, din fața ecranului, așa se vede! (P.Ș.)

POLIROM

NOUȚĂȚI
octombrie 2000

Vladimir Tismăneanu
Încet, spre Europa
În dialog cu Mircea Mihăieș

Andra Șerbănescu
Cum se scrie un text

Hans-Georg Gadamer
Actualitatea frumosului

Max Weinreich
Universitățile lui Hitler
Contribuția intelectualilor la
crimele Germaniei împotriva evreilor

Camelia Beciu
Politica discursivă
Practici politice într-o campanie electorală

În pregătire:

Mircea Mihăieș
Andrei Pippidi

Masca de fier
Despre statui și morminte. Pentru o teorie a istoriei simbolice

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

CARTEA
AMERICANĂ

prezentată de
**Andreea
Deciu**

PORNIND
DE LA VALÉRY

de Liviu
Ciocârlie

VIITORUL AMINTIRILOR

LA începutul scrisorilor către prietenul său Simon, G.M. Cantacuzino rezumă în doar câteva cuvinte acel mister tulburător al memoriei care a inspirat unele dintre cele mai valoroase opere literare, dacă ar fi să ne gândim numai la Proust: "Noi avem mai multe amintiri decât credem. Nu le simțim însă prezența decât atât cât tre-

Andre Aciman, *False Papers*. Essays on Exile and Memory, Farrar, Straus and Giroux, New York 2000, 182 pag.

buiesc liniarei scurgeri a vieții care e înainte de toate obișnuită și automatism vegetativ. De aceea călătoriile, bolile sau orice evenimente care creează discontinuitate în desfășurarea devenirii sunt un stimulent al memoriei prin redarea unui mai acut simț al timpului. Acest prezent care mereu ne scapă se dilată deodată în momentele luminoase care aruncă raze în cele mai neașteptate regiuni din lumea fără hotare a memoriei. Aceste momente ne dau intuiția necercetatei noastre bogății, lăsând după ele nostalgia unui paradis pierdut, iar viața cea de toate zilele încearcă să ne convingă că uitarea este cuminenție." Dar pentru vizători din familia spirituală a lui Cantacuzino sau Proust, paradisul nu e niciodată cu adevărat pierdut, ci dimpotrivă, perpetuat la nesfârșit prin eforturile recuperatoare ale memoriei. Andre Aciman, autorul unei antologii de texte consacrate exilului pe care am prezentat-o cu câteva săptămâni în urmă, e un fel de G.M. Cantacuzino al Americii; și folosesc cu bunăștiință analogia. Ca și autorul *Scrisorilor*, Aciman trăiește într-un timp abstract, un fel de viitor perfect: nu un timp al amintirilor, ci al

anticipării actului de rememorare. Prezent și trecut se estompează deopotrivă în acest viitor de două ori mai intangibil și idilizat decât simpla amintire: o dată pentru că el nu există decât ca speranță și așteptare, și încă o dată îndepărtat în măsura în care nu el în sine e cel dorit, ci absența pe care o va constata și comemora de îndată ce va sosi.

Poate că o asemenea prezentare e prea abstractă și paradoxală ca să fie explicită. Aciman e un virtuos al paradoxului, scrisul lui se află mereu la limita periculoasă dintre elegiac discret, reflecție subtilă și manierism de suprafață, sau chiar kitsch. Nu știu exact în ce măsură limita aceasta e căutată, pentru că Aciman mizează aproape total pe efectele stilistice și retorice ale nostalgiei, topos atât de generos și riscant deopotrivă, prin caducitate. Născut la Alexandria, în Egipt, într-o familie de evrei, Aciman a emigrat ca adolescent împreună cu mama și fratele său, mai întâi în Italia, apoi în Franța, unde îi aștepta tatăl, pentru a ajunge în cele din urmă, ca alții alți exilați, la New York. În toate cărțile pe care le-a scris până acum, exilul și nostalgia sînt promovate de la rangul de obsesie plîngărească la acela de motiv existențial. Întimplarea a făcut să-l vadă la o conferință, în 1997, la San Francisco, unde susținea o prelegere pe tema timpului rememorații la Proust. I-am uitat însă repede numele, pentru că prelecțiunea lui nu m-a impresionat. Am concediat-o imediat ca fiind dulceagă, îndreptându-mi integral atenția către o prezentare mult mai teoretică și mai riguroasă, a rusoaicei Svetlana Boym. Citind *False Papers* am încercat permanent sentimentul acela de déjà vu, care poate fi în egală măsură agreabil (ca o întîlnire întîmplătoare cu un vechi amic) și agasant (prin simpla reiterare). Deși volumul conține un capitol dedicat vizitei la casa memorială a lui Marcel Proust și e împănă de trimiteri la *În căutarea timpului pierdut*, nu menționează nimeni din literatura franceză mi-a împropătat memoria, ci mai curînd cadența frazei lui Aciman. Însă dulcегăria de care l-am acuzat la San Francis-

co mi s-a părut a fi de astă dată elegantă cursivitate, ritmicitate poetică, chiar o infuzie suavă de elegiac, rezultată nu din selecția lexicală ori din figuralul discursului, ci datorită *unei anumite mod de gândire*. Un mod de gândire pe care mă aventurez să-l numesc nostalgic. Aciman însuși îl numește "palintropic", marcă a eternei reîntoarceri.

Aciman e un Ulise al vremii noastre, istovit de călătoriile sale pe multe și ciudate meleaguri, toate întreprinse cu un singur scop: acela de a ajunge din nou acasă, de a regăsi un topos al familiarității și firescului conținut simbolic în Alexandria copilăriei. Fiecare nou oraș vizitat îi amintește de o stradă sau de un scuar din Alexandria; clădirile, parcurile, fîntinile publice, chiar și trecătorii - totul funcționează ca un supratrop mnemonic, înnodînd și reînnodînd firul secret care îl leagă de locul copilăriei sale. Parisul, pe care Aciman îl adoră, nu e Parisul real, ci un oraș fictiv pe care copilul Andre și-l închipuise citindu-i pe Stendhal și Proust. Roma este un fel de tărîm al suspinelor, un spațiu al evocării și dorinței: cînd e la Roma, Aciman suspină după Paris, cînd e la Paris de asemenea suspină, pentru că știe că va pleca la un moment dat înapoi spre Roma. Iar New York-ul e prin definiție o vale a suspinelor, căci de îndată ce ajunge pe malul râului Hudson îi lipsesc laolaltă Sena, Tibrul și Mediterana. Dar, spre deosebire de Ulisele antic care își regăsește în final Penelopa, Aciman nu-și dorește cu adevărat să se întoarcă. Nu un punct fix de destinație îl trage îndărăt în timp și în spațiu, ci însăși plăcerea voiajului, un fel de escapism mai sofisticat, care îi permite să alunece din tîmpare realității, aneanti-zînd-o prin permanentă reflecție în oglinzile paralele ale trecutului și viitorului. Lui Aciman îi pîrște pierderea, o provoacă și o savurează, căci, paradoxal, numai astfel izbuteste să amîne sine die alun-garea din paradisul la care se referă G.M. Cantacuzino.

Ca privire aruncată mereu înapoi, către un trecut păstrat viu și totodată cos-

Diplome și învățămînt

"NU EZIT niciodată s-o afirm, diploma este dușmanul mortal al culturii. Cu cât diplomele au devenit mai importante în viață (...), cu atât randamentul învățămîntului a scăzut" (I, 1075).

Punct de vedere conservator (calificativ care nu vrea să spună că-l resping). Concepe cultura și învățămîntul la modul intensiv. Pe de altă parte, necesitatea de a obține o diplomă a adus în școli și a dat un oarecare acces la cultură unui număr mult mai mare de tineri decât pe vremea cînd, după ce te închisese în mănăstiri, cultura te scosese în universități intensive, de tip medieval, apoi în licee de elită. Cele din urmă făceau joncțiunea cu modul extensiv pentru că în asemenea licee nu studiai fiindcă aveai vocație, ci fiindcă aparțineai unui anume grup social.

Astăzi, cînd ne plîngem că se pierde interesul pentru cultură constatăm, de fapt, că a început, dialectic, adică prin evoluție și nu printr-un gest conservator, mișcarea de întoarcere în "mănăstiri". Din ce în ce, nu vor mai citi cărți decât cei care au "chemare" pentru ele, ca pentru săritura în înălțime sau pentru basket ball. Poate că degradarea în continuare a învățămîntului, la care - în pofida ștaifului "curricular" - asistăm, contribuie la acest proces și-l face, coroborat cu diplomele tot mai pragmatic diversificate, să fie rapid. Dacă nivelul persistă sau chiar crește în unele domenii, nu e de dragul diplomelor cît al prosperității pe care - avocat, notar, economist, informatician - ți-o promit.

Cine vrea diplome din mîndria de a le avea, le vrea europene sau americane. Unii le obțin pe merit, alții prin tragere de sfori, iar alții prin meritul personal al tragerii de sfori. Pe aceștia, Marcel Tolcea îi numește, cu deosebit respect, *bursologi*.

Ca să nu întind gluma prea departe, vor burse ai noștri tineri și ca să aibă parte de un învățămînt competitiv și formativ. La noi se împotrivesc două neajunsuri, ambele dependente de câte o mentalitate autohtonă și legate între ele printr-un pod comercial.

Spre deosebire de alte vremuri, cine nu are diplomă universitară se simte umilit. Preferă să taie frunze la câini cu ea în buzunar decât să-și caute și să se pregătească pentru o meserie pe potrivă îndemănarilor și a capacității minții lui. De aici, marele succes al învățămîntului privat. Dacă n-ai minte destulă, sau n-ai destulă răvnă, are tata bani. Dacă nu-i are, treaba lui: să facă

rost! Nevoia e stringentă pentru taxe, pentru baruri, pentru (de marcă, neapărat de marcă) blugi.

A doua carență; învățămîntul nostru nu e piramidal. Cît timp am predat în Franța, amfiteatrele gemeau de studenți din anul întâi. Printre ei, o majoritate de iremediabil ignoranți. Ce spun eu ignoranți? Nuli! În schimb, începînd din anul al treilea pleaua dispăruse, iar cei rămași, puțini, erau bine formați. La noi, se perpetuează obiceiul: dintre câți tineri intră într-o facultate, cam tot atîția ies, cu patalama. Dacă au "studiat" la privați, este din cauză că funcționează pe principiul S.R.L.: nu calitatea mărții este în chestiune, ci devizele obținute prin vânzarea ei. Toți participanții - părinți, studenți, "întreprinzători" - își fac aceeași socoteală: dacă s-au dat dolari, să se știe pentru ce. Iar marfa e, de obicei, nu știința de carte cît *diploma*. La ce va fi servind? Vreau să spun, la ce va servi cînd vom fi devenit o lume normală în care își are acoperire în realitate conținutul oricărui document. Va mai trece multă apă rece prin robinetele noastre pînă atunci.

Mai intervine și "omenirea" românească, în universitățile de stat: dacă nu-l trec în prima sesiune, nici în a doua, la reexaminare tot îl trec. Că e om și el! Nu vreau să insist asupra faptului că, omenia fiind totuși în scădere, motivația indulgenței tinde să fie tot de ordin comercial: dacă așa mă plătește statul, trebuie ca și eu, profesor, să mă descurc cumva.

În '90, mă încerca o temere: îndată ce tinerii vor băga de seamă cît de fertile rezultate - acestea, într-adevăr piramidale - daduse decretul stăpînirii cum că - am, n-am treabă - vom fi zilnic prezenți la facultate, unde vom discuta despre ultimul serial și, în general vorbind, vom umple săptămîna cu patruzeci și opt de ore de "activități" de tipul muncii patriotice, a mînuirii armei în vederea participării la razboiul întregului popor, a prezenței entuziaste la aeroport sau pe traseu, ori a "materialelor" despre noi și noi metode de ridicare a nivelului ideologic al respectivului curs, tinerii - deci - vor spune: afară cu voi! Nu s-a întîmplat așa: am negociat în spiritul epocii de tranziție și ne-am înțeles. De la socialismul științific la filozofia culturii n-a fost decât un pas.

*
* *

Unde dai și unde crapă, sună cunoscuta vorbă. Propun o modificare: de unde pomești și unde ajungi! ■

metizat de o memorie idilică, nostalgia unor Cantacuzino sau Aciman este o formă de respingere a morții; un mecanism de protecție a sinelui împotriva trecerii timpului, a conștientizării precarității ființei. Îndrăgostit de trecut, nostalgicul Andre Aciman ignoră propria sa trecere, ca un Narcis care refuză să își vadă ridurile, fermecat de amintirea chipului său tinăr. Pe de altă parte, însă, la un nivel mult mai profund, nostalgia lui Aciman

este provocată tocmai de o înțelegere adîncă a inevitabilității morții. Nostalgicul deplînge ce nu va mai avea niciodată, nu suspină după absențe trecătoare. Pînă la urmă, nostalgicul este un ins care a avut revelația morții, a plecării finale, și o trăiește multiplicată în cotidian, prin regretul după episoade consumate în trecut, locuri cîndva cunoscute și iubite. Existența nostalgicului e o acumulare de despărțiri și depărtări, toate trecute în contul plecării

absolute, moartea. Pentru că a înțeles, cu o acuitate pe care starea aceasta de veșnică suferință și dor o face posibilă, că într-o bună zi îi se va despărți de întreaga lume, nostalgicul este, încă din timpul vieții, o ființă *în doliu*, care își supraviețuiește îngrijorată deteriorările identitare, alunecările în afara matricei unui sine statornic. Simplul act de a fi în viață nu face decât să contribuie la eroziunea sa identitară. ■

Nora IUGA

Fasanenstrasse 23. O vară

TREBUIE să înveți cum să locuiești la Berlin. Trebuie să-ți formezi reflexe rapide, sigure. Nicaieri pe unde am umblat nu am fost mai des lovită pe stradă ca aici. Fiecare lovitură e o trezire la realitate. Mulți nu te văd, trec prin tine. Ești pentru ei, fără îndoială, mai puțin decât un stilp sau un copac. Pe ăștia îi ocolesc. Siguranța de a exista numai pentru tine. Incapacitatea de a înțelege ce simte celălalt, de a trăi și realitatea lui în același timp cu a ta. Jignirea făcută cu can-doare. Pe cine să invinovătești?

În U7 doi băieți așezați față în față. Alături de unul din ei o doamnă în vîrstă.

- *Wie fühlst du dich?*

- *Ich habe einen starren Kühlschrank neben mir. Der macht mich nicht heiß*¹⁾.

Cum de nu-mi amintesc să fi auzit asemenea dialoguri în metroul din București, or fi avînd românii mai puțin umor sau nu și-au tocit încă umilinta?

Pină acum am crezut că Alba-Neagra e un joc de noroc autentic țigănesc. Mă liniștesc. Se joacă și pe Ku'damm și adună mulți amatori în jur. Mă întreb dacă nu a fost importat dintr-o țară "civilizată" ca și cutiile de carton transformate în culcușuri primitoare sau moartea dulce a cerșetorului înghețat într-un vis de Crăciun ca fetița cu chibrituri, sau ciinii, nu cei vagabonzi ca la noi, ciinii de rasă, ciinii cu stăpîn care sfîșie copiii; oare păianjenul a pătruns prin fereastra deschisă sau era deja înăuntru?

Îmi cer scuze. Între timp ciinii au început să poarte botniță.

Începe să se întunece, pe mese luminările pilpii mai vizibil. În pahare mai e vin. Ce lungă poate fi o oră de fericire. Timpul se dilată cînd pui multe în el.

- Ești un om fără vîrstă, îi spun.

- Sint un om de modă veche, îmi spune.

- Înțeleg. De asta pot vorbi cu tine cum vorbesc cu mine. De ce a omorît-o Rascolnikov pe bătrîna cămătăreasă?

- Nu știu.

- Nici eu.

Îl privesc lung și simt că în el iubesc toți oamenii.

La muzeul egiptean am privit în neștire chipurile faraonilor, pînă mă hipnotizam. Îmi recunoșteam în ei sprîncenele, ochii, buza de sus ușor împinsă înainte, toracele îngust, gleznele subțiri, degetele de la picioare lungi. Mă apucă iar obsesia aceea de prost gust că demult, foarte demult, eu... Cînd am luat autobuzul să mă întorc acasă, la fiecare stație toți oamenii care urcau în autobuz aveau chipurile egiptenilor, mă identificam cu ei, făceam parte din aceeași familie. După patru minute au început să urce nemți. Una din farsele timpului sau ale sugestiei sau ale instinctului?

Dumnezeule, celebritatea e unori imposibil de suportat. A venit o ziaristă să-mi ia un interviu pentru un post de radio din România. Rîia autohtonă a venit după mine la Berlin. Mi-a adus și o floare și, după o înregistrare de 10 min., mi-a vorbit patru ore fără oprire. Despre Clinton, despre NPD, despre Tomado, despre cinematograful panora-

mic de la Zoo, despre victimele vertijului, despre 7 Hügel, despre dinozaurii de butaforie care-și ridică picioarele și despre furnicile gigantice care îți zboară deasupra capului, despre magazinul rusesc unde se vinde vin de Chișinău, despre China Restaurant, despre Die grosse Mauer, despre India Restaurant, despre Donnerkebab, despre resurecția extremismului, despre marile invenții ale viitorului care se trag exclusiv din industria de război, despre roșiile turcești, despre țigările Winchester, despre avantajele tapetului asupra vopselei, despre alegerile din România, despre excepționala strategie a PDSR-ului, despre oportunitatea venirii lui Iliescu la președinție, despre Iliescu, Iliescu, Iliescu, Iliescu. Tot ce a spus după aceea s-a oprit în acest nume. Mă ridic de pe scaun, deșert scrumiera, rămîn în picioare. Continuă fără ca eu să mai aud nimic. Mă duc în camera cealaltă. Mă întind pe pat. În sfîrșit se ridică. "V-am făcut capul calendar", îmi spune. Tac. Repetă. "V-am făcut capul calendar". Tac. Pleacă. Simt că mă sufoc, am nevoie de o gură de aer. O sun pe Pipi. Plîng cu sughițuri în aparat. Deșert din mine toată repulsia mea față de ziaristi, acești roboți care înregistrează tot conform unor comenzi prestabilite și nu mai au nimic al lor, nimic care să-i oprească pentru o clipă să-și asculte interiorul, nimic omenesc. Mă relaxez. Îți mulțumesc Pipi că m-ai învățat cum se poate ieși dintr-o criză. Te-am ascultat și am umplut foaia de hîrtie cu voma asta scîrboasă.

Oare cite migrații ale Asiei spre Europa cunoaște istoria. Este un rău necesar? Primenește omenirea? La Berlin, la fiecare al zecelea neamț întîlnești un turc sau un arab sau un chinez sau un rus. Cred că acest fenomen nu e observat decât de străini. Berlinezii i-au primit în aerul lor, nu îi mai resping ca pe o impuritate. Niciodată nu mi-am închipuit că poporul german e tolerant. Cartiere întregi de Ausländer care îți cer să le dai o bucăică din binele tău, din hainele tale, din mîncarea ta, îți cer să-i lași să semene cu tine. Și tu accepți. Din ce se naște toleranța, din bogăție sau din interes?

Intru într-un magazin turcesc și-mi cumpăr un ibric. Aș fi vrut unul de aramă. Țsta e din inox. Toată lumea se pervertește. Unde mai găsesc nisipul acela fierbinte în care se coace cafeaua turcească? Trăiesc cu iluzia că în România, poate în Mangalia, unde acum zece ani mai umblau femei tinere, mlădioase, cu feregea și șalvari. Îmi fac o cafea turcească aici în miezul Berlinului. Mă sugestionez. Să fie oare și ăsta un fel de rafinament?

Observ prin toate muzeele pe unde cutreier copiii aduși de părinți să vadă lucruri pe care nu le înțeleg. Închipuți-vă un băiețel de trei ani în fața unui portret de Picasso și mama explicîndu-i că e frumos. Și pe mine mă duceau părinții la aceeași vîrstă la concertele și cel mai mult îmi plăcea Stravinsky. Cine dozează elementele în creuzetul acela mic? Ce combinații, ce aliaje se întîmplă cînd îi vine plumbului timpul să se transforme în aur? De unde să știu eu dacă tot ce-i în mine mai bun și mai nebun nu-mi vine de la Stravinsky?

Pipi mi-a spus azi noapte pe la ora 12 la telefon un banc auzit la servici. Mi-l notez aici ca să nu-l uit. Într-un bufet intră un bărbat și cere trei beri, ciocnește cu două din ele și pe urmă le bea pe toate. Chelnărul îl întreabă mirat, de ce face asta. Beau cu frații mei. Povestea se repetă săptămîni în șir. Într-o zi omul nostru apare la ora obișnuită, dar nu cere decât două beri. Chelnărul întreabă: Pentru Dumnezeu, i s-a întîmplat ceva fratelui dumneavoastră? Nu, răspunde clientul, nu lui, mie. M-am lăsat de băut.

Din nord vine ingerul, din sud vine taurul. Din atîtea pietre care trec dincolo de paradis această păstaie fină căzută în părul meu, două aripioare verzi unite între ele printr-o sămîntă. Aspirația arțarului, visul lui Faust de a vedea soarele cu ochii dintii. Pe masa mea acest semn palid între frunză și pasăre și niciodată om, om întreg. Numai mișcări comandate, numai reflexe ale supunerii față de un organism limitat; numai dragostea singurului gest de revoltă împotriva cămășii de forță. Să te miști tot timpul într-un teritoriu mult mai îngust decât spațiul creierului. Poate că mișcarea e îngrădire. Ea ajunge totdeauna la un zid. Ea te face să-ți recunoști impotența. Nur der Tod kennt die Unsterblichkeit.²⁾ Mobilitatea e finită. Să ajungi la orgasm fără nici o mișcare, mi-a spus Pipi, încăpătînarea unui instinct care își amintește. Starea de grație, l'eternel retour, tiranica nostalgie de a fi dincolo de ziduri.

Cunoști senzualitatea pămîntului?

Sint uimită, foarte mulți bărbați la Berlin mi-au spus că le place să gătească. Și Oskar și Gerhard, și Olivier și Ernest Wichver și Herr Schuda. Ce mult mi-ar fi plăcut să am un asemenea bărbat!

Ce fac acum miinile lui pe care și le iubește atît, în care are atîta încredere? Miini pe butonul aragazului, miini sub jetul de apă al chivetei, miini pipăind carnea de sticlă a paharului, miini simțînd senzualitatea caldă a pinzei sub fierul de călcat, miini vesele, orgolioase, obosite, miini care te fac să te simți stăpîn, învingător. Miini care impulsionează tacul de biliard, conducînd bila prin toate meandrele perfide ale hazardului. Ținînd-o în lesa voinței lor ca pe un ciine neastîmpărat, miini care conduc întîmplarea. "Da, tacul e o prelungire a gîndului meu imperativ." Oare crede ce spune?

- Spune-mi, ești fericit cu viața ta?

- Nu.

- Dar tu?

- Da.

Azi mi-a căzut legătura de pe ochi și am văzut realitatea: copilul de treisprezece ani umflîndu-se, aspirînd tot aerul ca o imensă roată de autocamion, trecînd peste micile viețuitoare pașnice din cameră, dărîmînd pereții, ieșînd afară, după ce a înghițit casa cu grădina și pu-belele de gunoi, să înghită mai departe întreg cartierul cu scursorile lui, să ronțăie stelele și să le scuipe în neant ca pe niște coji de semințe. Copilul de treisprezece ani venit din România în Ger-

mania. Un monstru mic cu ochi și sprîncene frumoase, cu o gură ca un vulcan în erupție... din care ies în trombă discursuri politice, comentarii sportive, anticipări futurologice și analize sociologice despre mesajul obscenității în marile centre urbane. Într-un cuvînt tot ce este important să reușești în viață. Copilul de treisprezece ani venit din România în Germania, înghite Germania, roade măruntel toate granițele care îi stau în cale, răscolește zonele erogene ale Europei, își contemplă opera pe hartă și vede acolo o pulă în erecție.

Să fi îmbătrînit eu atît de tare? Să fie asta libertatea cea adevărată? Libertatea fără chiloți care izbăvește omenirea de morbul ipocriziei. Nenorocită convenție înlocuită mereu cu altă convenție. Barem dacă ar avea stil!

Sint străzi cu automate înțepenite în care bomboanele argintii par alicele cu care bunicul meu Heinrich Schmith împușca rațe sălbatice. Mă opresc în fața acestui gemuleț, îmi regăsesc oglinda pierdută. Îmi face cu ochiul din care se scurge un fir de rugină.

O nouă dimineată în Berlin. Cer în-nourat. Unde mă duce ziua de azi, spre ce întîmplare? Fumez Camel, țigările pe care le fuma mama cînd era tinără și locuia pe Tautzienstrasse. Mă parfumez cu colonie Tosca 4711, cum făcea și ea la sfîrșitul anilor '30 cînd se pregătea războiul, cînd acel *Fünfhjahresplan*³⁾ împărțea totul în rații și germanii sperau. Fără să vreau fac tot ce făcea mama cînd trecea acum șazezice de ani pe aceleași străzi, prin același aer... simt cum mi se afundă pantofii în urmele ei. Oare cît mi-a mai rămas să-i retrăiesc viața?

- Și părinții tăi, îl întreb.

- M-am născut într-un sat de pe lângă Hanovra. Tata era timplar. Mama prinsese ceva meserie de la el și-l ajuta. Erau corecți, cinstiți conștiincioși. Ce făcea tata era de primă mînă. Cred că și azi aș ține cu plăcere în casă un scrin lucrat de el. Își îndeplineau toate îndatoririle. Mie și surorii mele...

- E mai mică decât tine.

- Da... nu ne-a lipsit nimic niciodată. Dar mi-au rămas străini.

- Semenii cu mama, nu?

- Da, de unde știi?

- Știu.

- Mi se părea normal, nu resimțeam lipsa tandreței, pentru că nu știam ce e aia tandrețe. Nici acum nu-i pot acuza, dar îmi sint indiferenți. Mi-e totuna dacă există sau nu. Și față de sora mea simt același lucru.

- Bine, dar mai tîrziu, o femeie, poate un copil, nu?

- Nu.

- Nu se poate să nu știi ce este tandrețe; hai să zicem că n-ai trăit-o, dar trebuie măcar să ți-o fii imaginat, dacă-mi vorbești despre ea.

- Poate.

De ce torc pisicile sub mîngiere: E ora lor de rugăciune.

Să fie tandrețea o marfă scumpă în Germania?

Cînd ies în oraș parcă ies la cumpărături. Am o lăcomie grozavă să iau cu

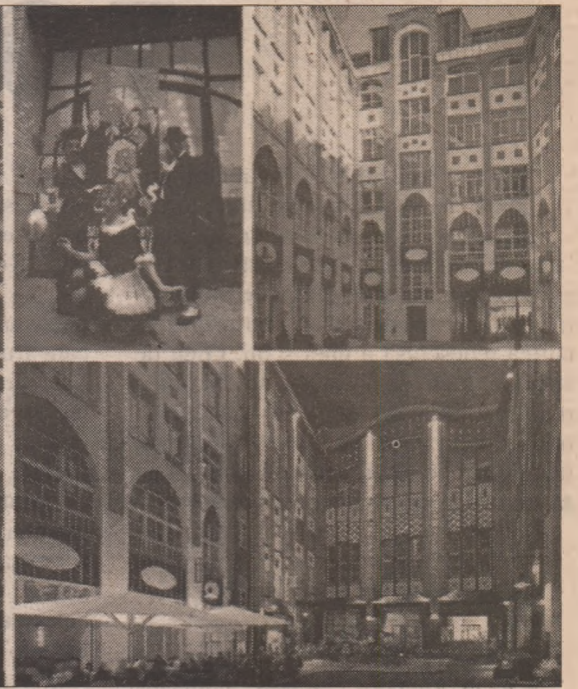
la Berlin

mine tot ce văd; străzi, case, oameni. Peste trei săptămîni mă întorc la București. Sufletul o să-mi atîrne mai greu decît bagajele. Iau autobuzul 129 spre Hermannplatz. Un drum de mai bine de 30 minute. Văd după case și oameni cum se schimbă orașul. Mă uit cînd pe fereastra din dreapta, cînd pe cea din stînga. Capul meu e ca un pendul. Face în mod reflex mișcarea pe care o fac spectatorii la meciurile de tenis.

În stînga mea curge riul Spree. E verde, verde, mărginit de sălcii. Numai la Villach am mai văzut așa o apă verde cînd am vizitat casa și laboratorul în care Paracelsus căuta piatra filosofală. Și atunci pe malul Dravei m-a impresionat acest verde intens, ireal, ca și lumina pe terasa unde am băut acum cîteva seri un vin. "Cum ai vrea să fie lumina în atîta frunziș", mi-a spus. Cum aș vrea să fie apa sub sălcii? Uneori mă prefac că nu înțeleg cele mai elementare lucruri ca să nu alterez senzația de irealitate. După podul Hiroschimasteg - un pod roșu, clădiri roșii, parcă încep un capitol nou în cartea orașului. Trecerea se face lent, abia perceptibil. Gedenkstätte Deutscher Widerstand - un monument în amintirea nopții generalilor, cînd marele complot împotriva lui Hitler a eșuat. Cum ar fi arătat istoria dacă reușea?

Casele încep să devină multicolore, galbene, roșii, verzi, albastre, culori prea vii, stridente, dar atît de vesele, parcă sînt construcțiile pe care le făceam în copilărie din cuburi de lemn. În autobuz încep să urce femei cu tenul brun, cu ochi negri, femei cu basmale și cu rochii lungi pînă la gleznă, femei cu cărucioare de copii. Parcă nicăieri nu am văzut atîția copii. Rasa brună are instinct de cuceritor. Cucereste prin perpetuare. O turcoaică tînără își ia copilul din cărucior, îl ține la piept, își scoate din bluză sînul lunguieț ca un uger de capră și-l îndeasă în gura copilului. E o scenă de văzut. Îmi aminteste de România, în metrou, de ce oare acolo tot cele oacheșe își alăptează copiii cu dezinvoltură? Și în picioare, lîngă scaunul ei un tînăr albinos cu un ciine negru cu botniță îi zîmbește gales. Tandrete?

Casele rămîn mari, dar încep să se întunece, o puzderie de Grafitti le tatuează fațadele - uite blocuri, par blocuri muncitorești, atît de cunoscute mie, dar cîtă deosebire. Ce n-aș da să locuiesc într-un asemenea bloc, eu care stau în cartierul Titan. Cobor în Hermannplatz și o iau pe Karl Marx Straße. Intru într-un oraș turcesc. Magazine micuțe înțesate de tot felul de kitschuri, Asiengeschenke, Orient-Shop, statuete de gips reprezentînd-o pe Venus din Milo alături de un porc mistreț, flori de plastic, brățări, șiraguri de mărgele de sticlă de toate culorile, parcă-s la bazarul din Mangalia, vitrine cu manechine îmbracate în costume de blugi cu basmale pe cap, mirese cu basmale pe cap. Pe stradă fețe triste, apăsate de griji. Negrii cu cămăși inflorate, indience frumoase în sariuri cafenii, turci stînd la taifas în fața prăvălioarelor, bărbați cu pantaloni reiați de catifea sau în ginși. Aici nu se ride ca pe Ku'damm. Nu sînt terase cu umbreluțe, nici turiști cu aparate de fotografiat. Pare trist, dar nu e chiar așa. Magazinele sînt pline. Femeile fru-

moase. Fiecare cu partea lui de fericire. Fuldastrasse, Pannierstrasse, Sonnenallee, o stradă interminabilă care a fost împărțită între est și vest. Îmi amintesc de romanul lui Thomas Brüssig *Am kurzen Ende der Sonnenallee*, după care s-a făcut și un film de succes. Opresc o bătrînă. Are o față de cretă și ochi albaștri, lacrimoși, împinge un cărucior plin cu sacoșe de plastic. O întreb unde e stația autobuzului 129. Îmi arată cu o mînă tremurătoare într-o direcție oarecare. Mă gîndesc că a fost tînără și frumoasă în timpul războiului, s-o fi întilnit și ea *vor der Kaserne* cu un soldat; oare dacă am să mai revin în Berlin, umbra ei subțire se va mai proiecta pe vreuna din străzile acestui oraș? *Ich habe heut' gut eingekauft.*⁴⁾

❖
- Nu-i așa că iubești oamenii, dar nu vrei să-i ai în preajmă?

- Da.

- *Paß auf ich durchschaue dich!*⁵⁾ Ai avut vreodată decepții?

- Nu pentru că am păstrat întotdeauna distanța necesară.

- Nici eu nu am decepții și știi de ce? Eu nu cer de la nimeni nimic. Nu mă aștept la nimic. Înțeleg totul.

- Este cam același lucru. Și eu înțeleg, dar înțelegerea și iertarea sînt lucruri diferite.

❖
Ies după lăsarea întinericului în Berlin. Mă îndrept spre Zoo, ajung la Erotik Museum. Vreau să văd femei frumoase și mai ales picante, pentru că aici femeile sînt ori grase, ori seamănă cu bărbații. De fapt vreau să văd curve. Deocamdată nimic. Stau pe loc, aștept, mă uit în dreapta, mă uit în stînga, mă fac cîtiva pași pînă la S-Bahnhof. În sfîrșit la intrare e una care la fel ca mine așteaptă, se uită în dreapta, se uită în stînga. E înaltuță și foarte zveltă, din pantalonii mulați pe pulpe i se profilează arciura nervoasă a mușchilor. Are un chip frumos, nu foarte provocator ca acelea pe care le-am văzut într-o seară cînd eram cu Ernest Wichner în Savigny Platz. Le am și acum în față, una blondă cu sîni foarte mari ieșindu-i cu impertinență din decolteu, avea ceva de rusoaică, cealaltă arătîndu-și coapsele brune pînă la chilot. Vine un arab, vorbește ceva cu el. Mi-e rușine să mă apropii. Intru la S-Bahn, mă mai plimb pe acolo, ies pe unde am intrat. Acum vorbește cu un bărbat foarte slab, îmbrăcat în negru cu o clăie de păr care îi cade pe ochi. Iar plec, după cîteva minute revin; acum e cu unul ciupit de vărsat și tatuat pe brațe. Mă plictisesc. Traversez și ajung în fața intrării la Zoo. Acolo văd un grup de bărbați. Unul mai în vîrstă și pricăjit stă pe bordura trotuarului înconjurat de vreo zece doze de bere și de un maldăr de ziare. Trei inși tineri, atletici, stau în picioare și unul

din ei îi spune: "*Wenn du's morgen nicht bringst, dann...*"⁶⁾ mai departe nu mai înțeleg pentru că vorbesc în jargonul berlinez; iar nimic interesant. Ce începe însă să mă captiveze e propria mea stare. Mă invîrt pe acolo într-o așteptare din ce în ce mai febrilă. Parcă aș căuta ceva anume. Simt că aș vrea să apară și în același timp mă tem că aștept zadarnic; la fel ca ele cînd își așteaptă clienții. Deodată aud în spatele meu un fluierat din acela admirativ ca în filmele americane și cînd întorc capul, un negru. Îmi face semne cu mîna. O iau la picior. E cazul să mă întorc acasă. Nu fac cincizeci de pași și în fața mea se oprește un bărbat la vreo șaptezeci de ani, în baston, și-mi spune jalnic: "*Ich bin auch alleine...*"⁷⁾, îi răspund din mers: "*Das ist ihre Sache*"⁸⁾. Traversez pe Ku'damm la colț. În față la Wertheim se apropie de mine un bărbat fără vîrstă cu niște ochi galbeni, languroși. Îmi spune: "*Gehn wir nicht...*"⁹⁾. Sînt nedumerită, nu înțeleg sfîrșitul frazei. Continuă. "*Ich glaube wir haben uns schon mal gesehen!*"¹⁰⁾. Grabesc pasul. Îmi bate inima de frică dar și, trebuie să recunosc, de o secretă, inexplicabilă bucurie. Aventura. Totdeauna mi-am dorit, nu, de fapt, nu, era doar un impuls venit din subconștient, să fiu măcar pentru o noapte femeie de stradă într-un oraș străin. Și iar aud în spate pașii grăbiți urmărindu-mă. "*Darf ich ihnen nicht etwas anbieten?*" "*Nein danke!*"¹¹⁾. În sfîrșit singură, lăsată în pace. Nevermore.

Trec pe lîngă tînărul muzicant de stradă care cîntă la vioară sfîșietor de sentimental *Barcarola* de Offenbach. Dau colțul pe Fasanenstraße, ajung acasă.

❖
Sînt locuri în care te oprești printr-o întimplare și nu le mai uiți niciodată. Parcă îți promit că ai să le mai revezi. Locuri apropiate organic de tine care probabil că nici nu ar fi existat dacă nu le-ai fi așezat tu însuși acolo. Amănunte. Gesturi. Urma unui ruj de buze pe marginea unei cești de cafea. Un pătrat de carton pe care scrie "Engelhardt Pilsener. Ein schöner Schluck Berlin", un cîntec italianesc de prin anii '70 intrîndu-ți în fiecare seară la aceeași oră prin fereastra deschisă. O frizerie, o barcă, un tichet expirat. Fizionomia unui oraș pe care ți l-ai însușit, pe care ți l-ai construit, pe care îl porți înlăuntrul tău, crește acolo și tu știi că atunci cînd îți va umple tot spațiul va trebui să-l pui la loc de unde l-ai luat.

Mă plimb cu Catrinel pe Fasanenstraße, de la Literaturhaus în direcția opusă Ku'dammului. Case frumoase, liniștite, case în care pînă și durerea se petrece în surdina. Ne așezăm la o măsută în fața unei cafenele care începe să se individualizeze doar prin prezența noastră. Catrinel e frumoasă în această

dimineață de sfîrșit de iulie. Poartă o rochie dintr-o stofă plină, moale, de culoarea pămîntului. Are un fel de a întoarce lucrurile pe latura lor comică. E reconfortantă. Vorbim despre România. Scoate dintr-un buzunar un politician mic, din celălalt alt politician mic, din poșetă altul - și toți sînt atît de caraghioși, de importanți în pantalonășii lor scurți... rîdem și rîdem. Platim. Simțim pielea caldă a străzilor, ne cheamă să intrăm în intimitatea lor. Mergem și mergem. Vile cochete, grădini. Și Catrinel vrea neapărat pe Güntzelstraße. Întrebăm vreo trei trecători. Unul ne spune la dreapta, unul la stînga și unul gerade aus. Catrinel vrea neapărat pe Güntzelstraße. Ajungem în sfîrșit. O stradă ca oricare alta. În colț o cafenea. Catrinel se oprește o clipă. Pe fruntea ei trece un norișor alb, aproape ștengăresc. O întreb, mergem mai departe? Nu.

❖
Cobor să-mi iau ultimii bani pe luna august. Bursa mi se termină curînd. Intru în cele două birouri de la etajele de sub palierul unde locuiesc. Ambele încăperi au o mobilă asemănătoare cu cea din camera mea. Acum sînt goale. Herr Wiesner și Herr Wichner sînt amîndoi în concediu. Birourile goale păstrează ceva din prezența lor, chiar pernele scaunelor sînt ușor lăsate, de parcă abia s-au ridicat de pe ele. Plutește aici încă dezordinea unei zile de muncă - un aer de intimitate și lumina verde ireală care irizează ferestrele. O întreb pe doamna Goltze de cînd există Literaturhaus. Îmi spune că din 1986. Nu-mi dau seama, e mult, e puțin. Herr Wichner a venit aici abia după doi ani, în 1988. Îmi vine să rid. Poate a venit aici ca peste doisprezece ani să-mi traducă mie poeziile. Ce făceam eu în 1988? Mă duceam pe strada Iorga, la serviciul Pașapoarte, ca să-i înduplec pe cei de acolo să-mi aprobe o plecare de o săptămînă la un congres în Austria la care eram invitată. Și nu i-am înduplecat. Vreme de șase ani tot bătusem la porțile lor și nu i-am înduplecat. Ce fericită sînt acum și ce bine că există Fasanenstraße 23 și o Literaturhaus Berlin.

(Fragmente de jurnal)

¹⁾ - Cum te simți?

- Am un frigider lîngă mine. Nu mă încălzește!

²⁾ Numai moartea cunoaște nemurirea.

³⁾ Cincinal.

⁴⁾ Azi am tîrguit bine.

⁵⁾ Ai grijă, te citesc!

⁶⁾ Dacă nu aduci mîine, ai...

⁷⁾ Și eu sînt singur...

⁸⁾ E treaba dumitale.

⁹⁾ Nu vrei să...

¹⁰⁾ Cred că ne-am mai văzut.

¹¹⁾ Pot să vă ofer ceva? Nu, mulțumesc!

TOAMNA LITERARĂ

EVENIMENT pregătit minuțios încă din iunie-iulie, toamna literară franceză, aceea "rentrée" mult mediatizată este la fel de zgomotoasă, de abundentă, de multiformă ca și o trupă de școlari pătrunzând în curtea redeschisă a unei școli. Greu de stăpinit, greu de înfățișat un fenomen multiplu, aflat în perpetuă mutație și oferind noi puncte de interes atât pentru marele public cât și pentru cititorul atent să surprindă cele mai subtile nuanțe.

Efectul-pîlnie al politicii editoriale

LA O PRIMĂ vedere șochează abundenta de cărți din librării, devenite mai mult ca oricînd adevărate peșteri ale lui Ali-Baba (de unde comorile se scot foarte simplu, tapînd codul cărții de credit pe aparatul de la casă...); o adevărată inflație de romane și eseuri, un număr incredibil de titluri pentru anul 2000 (557, din care 347 franțuzești și restul străine) comparativ cu doar 326 în 1993, an considerat o adevărată "recesiune" pe piața cărții.

Dar ce înseamnă de fapt aceste cifre? Încercînd să dea un răspuns pertinent, Patrick Kéchichian (LE MONDE, 09/09/2000) face o anchetă pe cont propriu și ajunge la o concluzie care nu mai miră pe nimeni, rezultatul fiind de mult previzibil: dintre sutele de cărți care dau acea impresie de prea-plin, doar cîteva vor trece în partea din față a scenei, în lumina reflectoarelor, restul pîrînd a fi dinainte destinate să servească drept fundal pentru primele, pe care le așteaptă premiile literare din noiembrie.

Așa au stat lucrurile dintotdeauna. Editorii sînt conștienți că dacă publică, de exemplu, zece romane într-un sezon, în cel mai bun caz unul sau două ajung la o vizibilitate suficientă. Iar această vizibilitate se obține prin conjugarea mai multor factori (librăria; critica; menționarea cărții în lista premiilor; opinia publică) care au, fiecare în parte un rol bine determinat și împreună servesc drept trambulină pentru best-seller. Celelalte opt sau nouă titluri sînt publicate, vai, în pierdere, fără speranța de a ajunge vreodată la o recunoaștere publică evidentă. Doar pentru a-l face fericit pe autor...

Acest "efect-pîlnie" al politicii editoriale, cum îl numește Kéchichian, face ca, din numărul mare de cărți ce intră pe partea de sus a instrumentului, puține să ajungă la bază, acolo unde se află cititorul. Sistemul are atât părți bune cât și inconveniente: nemaifiind dezorientat de abundenta ofertei, cititorul se va conforma alegerii făcute pentru el undeva, în amonte. Tentația unui titlu însoțit de tam-tam este mult prea mare în comparație cu cărțile de pe margine, considerate "dificile" sau "exigente".

Considerațiile de mai sus nu dau, totuși, un răspuns mulțumitor la întrebarea ce rămîne larg deschisă: lasînd la o parte politicile editoriale, alianțele ce se fac și se desfac în imediata apropiere a premiilor literare, ignorînd can-can-urile extraliterare și succesele de moment, concurența web-ului și a televiziunii (pînă și Bernard Pivot își ia rămas bun de la cărți, anunțîndu-și intenția de a sista "Bouillon de culture" în iunie 2001!) cu literatura cum rămîne?

Literatura adevărată, literatura de valoare, pe ce parte a pîlniei editoriale

apare? Este, oare, și ea efectul unei trieri quasi-arbitrare? Este oare punctul final al unei serii nedeterminate de tatonări? Rod al hazardului? "Inginerie" estetică și editorială de primă mînă? Sau poate un pic din toate aceste variante, pe care truda creatorului, le unește cu un liant puternic, pur și simplu pentru că are ceva de zis și știe că undeva, într-un colț al planetei, cineva are urechi să-l asculte.

Dintre îmbietoarele titluri pe care toamna literară franceză le oferă cititorilor francofoni sau francofili, ne vom opri în cele ce urmează la cîteva dintre cele mai remarcate apariții, lasînd cititorului plăcerea, sau povara, de a face alegerea, în afara cărărilor bătătorite ale premiilor literare.

Didier van Cauwelaert: un scriitor născut, nu făcut

DEȘI tînăr, Didier van Cauwelaert are deja un palmares literar impresionant (zece romane, importante premii literare, printre care și un Goncourt; piese de teatru și un Prix du Théâtre de l'Académie Française). Romanul *L'éducation d'une fée*, publicat în această vară la editorul lui constant, Albin Michel, pare să confirme ideea seriilor norocoase și, de ce nu, ideea că un scriitor de succes poate fi și un scriitor de valoare, ce știe să seducă cititori extrem de diferiți,

aducînd la același numitor pretențioși critici și amatori de cărți "populare".

Autorul își construiește povestea gradat, făcînd să intre alternativ în scenă doi naratori: cel principal, Nicolas Rokel, creator de jucării, este căsătorit de patru ani cu Ingrid și-l adoră pe Raoul, copilul acesteia din prima căsătorie. Dar după un timp fericirea conjugală se zdrențuiește și Ingrid, cercetător în domeniul omitologiei, dă semne că ar vrea să plece din cuib, semne ce-l neliniștesc profund pe Nicolas și mai ales pe picușorul de opt ani, care a găsit în tatăl adoptiv un partener plin de înțelegere și de generozitate.

În plan secundar apare ca narator o tînără de o frumusețe neliniștitoare, deși brăzdată de cicatrici, casieră la supermarketul unde Nicolas își face cumpărăturile și răspunzînd la un nume bărbătesc: César. De fapt, se numește Sezar Kassim, și este o refugiată irakiană de origine kurdă, venită la Paris după numeroase peripeții și drame, pentru un doctorat axat pe opera lui André Gide. În așteptarea unui răspuns de la rectoratul Sorbonei, tînăra refugiată își cîștigă existența rezistînd hărțuirii sexuale

a unui macho de cartier și supravegherii sistematice a doi tineri arabi care o vor musulmana convinsă. Pentru asta Muss și Rachid nu ezită să-și încerce bîtele de base ball pe coastele ei fragile.

În momentul în care Ingrid își face bagajele pentru a pleca într-o direcție necunoscută nici o barcă de salvare nu apare la orizont, iar fericirea căminului este serios compromisă: Nicolas o va pierde pe femeia vieții lui, iar Raoul își va pierde statutul de singur copil din părinți nedivorțați din clasă. Ce-i de făcut? Dacă tatăl se resemnează să accepte situația, puștiul de opt ani, puțin cam scund pentru vîrsta lui se hotărăște să treacă la acțiune.

O întîlnește din întîmplare într-o cabană de pe domeniul familial pe César/Sezar, adusă acolo de Nicolas; o crede zîna pentru că e mică și "poartă pe obraji semnele zînelor". Fără prea multe menajamente o pune la treabă, adică la îndeplinirea trei dorințe, cu alte cuvinte o educă pentru a-i "reactiva bateriile" ei de zîna amnezică. Duios amestec de Nintendo și povești de acum o mie de ani în imaginarul unui pici care nu vrea să-și piardă coconul lui de liniște, pacea și siguranța unui cămin unde mama nu-l mai iubește pe tata!

Înconjurată de ulmi și de fagi în cabana părăsită, César/Sezar chiar se crede o zîna, pentru că de cînd se află în Franța sînt primele zile lipsite de orice tensiuni. Picușorul îi aduce de mîncare zilnic, ba chiar îi aranjează un rendez-vous galant cu tatăl lui, "ca să fie scor egal cu mama", în eventualitatea că Ingrid ar avea pe cineva.

Dar totul este bine cînd se sfîrșește cu bine: mama se întoarce, mai iubitoare și conciliantă ca oricînd (nu era decît un chist, dovedit necanceros după operație!), rectoratul Sorbonei trimite scrisoarea mult visată de viitoarea doctorandă care trebuie să renunțe la statutul ei de zîna, iar Raoul constată cu mîndrie nedisimulată că a crescut cu 0,5 centimetri în ultimele opt zile. Așa-i cînd crezi în zîne...

Umorul ce abundă în povestea aceasta și tristă și veselă, cu mici insule de melodramă dar și cu mari dureri ale societății franceze de azi (violența; lipsa de comunicare dintre generații; criza cuplului, ros de plictis și infidelitate; dezrădăcinarea și fanatismul tinerilor cetățeni francezi de origine arabă) fac din *L'éducation d'une fée* un adevărat manual de învățatură pentru viață, pentru oricine vrea să înțeleagă că nu întotdeauna lucrurile vizibile sunt și cele mai palpabile.

Didier van Cauwelaert are știința de a compune din personaje puține (dar emblematic!) un joc miraculos, în care bagheta și rolul de zîna pot fi atribuite oricărui dintre cei trei protagoniști, fiecare meritîndu-l cu prisosință: Nicolas, creatorul de jucării, de iluzii și de lumi noi (nu degeaba unul dintre marile lui succese, vîndut în milioane de exemplare copiilor din lumea întreagă se numește "Je crée le monde"); Raoul, puștiul complexat de talia lui prea mică, ce vrea în același timp să crească (fizic) dar să rămînă copil, sub acoperișul ambilor părinți; Sezar, fata cu nume de băiat și cu îndeletnicirea cea mai banală din lume.

În cele din urmă tînăra kurdă primește rolul, chiar dacă nu seamănă cu zînele din basme. Contrastul dintre suferințele prin care a trecut și delicatetea ei, dintre condiția modestă și aspirațiile intelectuale, motivate de altfel, fac din

Sezar un al treilea chip al acestui mit. Cel mai veridic, pentru că e și cel mai trist.

L'éducation d'une fée nu poate să nu-și încînte cititorul iar autorul romanului se dovedește un regizor înnăscut, gata oricînd să aducă în scenă farsele și jocurile copilăriei, să vadă și să ne arate partea nevăzută a zilelor: să instaureze o stare de grație.

"Et si c'était vrai" sau cum să fabrici un succes

APĂRUT în colecția "best-sellers" a Editurii Laffont, acest prim roman al lui Marc Levy, arhitect de profesie, pare a fi răspunsul cel mai complet la întrebarea "Cum să fabrici un succes?"

Simplu! Se iau diverse clișee ce abundă în imaginarul sfîrșitului de mileniu (paranormalul cu diversele lui manifestări, cum ar fi acele "out of body experiences"; starea de comă profundă, o dilemă nerezolvată încă a medicinei; iubirea dintre un muritor și un spectru; accidente de automobil; poliștul american, viteaz și eficient în tot ce face) se amestecă, se împachetează totul într-un text de aproape trei sute de pagini, bine scris, ieșit parcă dintr-o mașină de făcut film de la Hollywood, se omează cu un munte de melodramă, confetti și apusuri de soare și, hop la!, "capodopera"-i gata!

Încercînd să demontăm mecanismul acestui roman, nu putem contesta construcția a intrigii, a personajelor, o vizibilă știință de a "acroșa" cititorul prin toate trucurile literare (circularitatea, suspens-ul etc.) ce fac parte din tehnica pe care, vrînd-nevrînd, un autor trebuie să și-o însușească, fie și într-una din acele "școli de scris" aflate de prezente dincolo de Ocean.

Lauren Kline, tînăra doctoriță stagiară la San Francisco Hospital are un accident de mașină în vara anului 1996. Toate încercările profesorului Fernstein, un as al chirurgiei și ale colegilor de a o salva eșuează și pacienta rămîne într-o stare de comă profundă, în terapie intensivă, respirînd totuși independent de aparate.

Cîteva luni mai tîrziu, în iarna aceluiași an, un arhitect recent instalat într-un apartament rămas liber are o surpriză de proporții: o tînără femeie se ascunde în dulapul lui din baie! Crezînd mai întîi într-o farsă a partenerului său, mai apoi banuind o fugă dintr-un ospiciu, Arthur sfîrșește prin a asculta povestea tinerei, cu atât mai mult cu cît el este singura persoană care o poate auzi, vedea sau atinge.

Frumoasa vizitatoare nocturnă nu este altceva decît o proiecție în afara corpului a sus-numitei Lauren, o descătușare a spiritului ei din trup, materializată, inexplicabil, doar pentru un singur om: Arthur. De aici, într-un prim timp, tot felul de efecte comice cu care cinematograful american ne-a obișnuit de ceva timp încoace și care dau un aer de "déjà vu" pasajelor în chestiune: zăpăcitul arhitect își pierde mult din credibi-

litate vorbind foarte des singur, când de fapt Lauren este alături de el.

O poveste de dragoste se țese încet între cei doi, un fel de parteneriat, de solidaritate, de întrepătrundere între două lumi ce n-ar trebui să aibă nici un punct de contact. Arthur, se dedică trup și suflet frumoasei care-l vizitează trecând prin pereți, iar Lauren nu poate crede că există senzații corporale, că se poate face chiar dragoste atunci când ești în afara trupului tău.

În tot acest timp, medicii și aparatele lor constată că nimic rău nu a survenit în starea de "legumă" a pacientei lor. Din motive financiare o sfătuiesc pe mama acesteia să ceară euthanasia pentru fiica ei, manieră onorabilă de a încheia situația și de a elibera un costisitor pat de spital.

Singura salvare pe care o concepe Arthur pentru a nu o pierde definitiv pe Lauren este răpirea corpului, pe care îl duce într-o ambulanță furată în vechea casă a familiei lui, la Carmel. În materie de "fantome" par acum a fi doi, pentru că întoarcerea în casa copilăriei nu se petrece fără a trezi amintiri dure-roase (prezența, boala și apoi moartea mamei, tandra Lili).

Poliția, alertată de dispariție și supereficiență, ca întotdeauna în ficțiuni de succes, apare, în persoana inspectorului Pilguez, care descoperă misterul, ba chiar și crede în el. Readucerea corpului lui Lauren la spital se face fără urmări penale pentru Arthur, dar și cu promisiunea doamnei Kline de a renunța la euthanasie. După o altă perioadă de conviețuire, inevitabilul happy-end se produce: la spital, Lauren se trezește și văzându-l pe Arthur lângă ea îl întreabă: "Cine sînteți? De ce veniți în fiecare zi aici?"

Rămîne ca Arthur să-i dea aceeași replică pe care el a auzit-o în seara descoperirii ei în baie, începînd să-i spună o poveste greu de înțeles, imposibil de admis, dar pe care ea trebuie să o asculte pentru că e "singura persoană ce poate împărtăși secretul acesta". De unde, incontornabil, un efect de circularitate, de poveste care începe din nou, de data aceasta sub cele mai bune auspicii pentru că, la urma urmei, ce poate fi mai înduioșător și mai ușor de digerat decît clișeul "iubirea care învinge moartea"?

Romanul de debut al lui Marc Levy este un succes nu numai francez, ci și mondial. Steven Spielberg a cumpărat deja drepturile de adaptare pentru ecran și, dacă mai așteptăm un pic, nici nu va mai fi nevoie să citim cartea... Oricum, efectul ar fi același. Sau poate că Spielberg va reuși să atenueze ori să elimine gustul de fruct artificial al acestui best-seller?

Centenar Saint-Exupéry: *Mémoires de la rose*

UN MARE nume al literaturii franceze, Antoine de Saint-Exupéry, de la a cărui naștere s-au împlinit anul acesta o sută de ani, este evocat într-o carte - document despre care s-a mai scris în

aceste pagini - de femeia care l-a cunoscut cel mai bine: Consuelo, soția sa.

Mémoires de la rose (Plon) este un manuscris cu o istorie ciudată, cu o traiectorie în zig-zag, plimbat în bagajele autoarei de o parte și de alta a Atlanticului, lăsat "la păstrare" încă douăzeci de ani după moartea acesteia (1979) și publicat în acest an rotund când răsune-tul lui - în contextul comemorării scriitorului - este și mai mare.

Consuelo de Saint-Exupéry a fost o femeie plină de farmec și temperament, de origine sud-americană, vorbitoare a unei limbi spaniole plină de culoare și a

Consuelo și Antoine de Saint-Exupéry la începutul anilor '30

unei franceze ce mai schiopăta din când în când (după cum remarcau malițios aristocrației membri ai familiei de Saint-Exupéry).

Pe viitorul creator al *Micului Prinț*, căruia i-a inspirat personajul Trandafirului, l-a cunoscut în anii '30 în Argentina, când Tonio, cum avea ea să-i spună, era pilot la Aeropostale; logodna și apoi căsătoria celor doi au început la fel de neconvențional cum urma să le fie zbuciumata viață comună, pînă la dispariția lui Antoine, în iulie 1944.

Plină de vioiciune, cartea aceasta de memorii se citește cu interes de la un capăt la altul, chiar dacă autoarea nu a fost o profesionistă a scrisului, sau poate tocmai de aceea. Consuelo are bunul simț de a ști că importanța ei este direct proporțională cu numărul de ani din viață pe care i-a împărțit cu un soț celebru; de aceea memoriile ei se limitează strict la perioada cît au fost împreună, din momentul cînd s-au cunoscut pînă în 1944, cînd Antoine este dat "dispărut la datorie".

Ea se dovedește a fi un cronicar lucid reușind să se detașeze de eventualele resentimente provocate de escapadele terestre ale zburătorului ei soț; în schimb, atunci cînd se oprește asupra vieții literare pariziene a anilor '30 (unde i se spunea "l'Espagnole" și nu prea era tolerată), pana lui Consuelo împoașcă venin, în special împotriva lui Gide, care nu o placea.

Cartea aceasta de memorii explică tardiv strania situație existențială a lui Saint-Ex, pentru care singurele scăpări din infernul personal erau zborul și

Ce se întîmplă cu bursele din Italia?

LA 10 septembrie 1998 apărea Hotărârea nr. 578 a Guvernului României prin care se instituiau 20 de burse de cercetare în Italia. Purtau numele lui «Vasile Pârvan» la Roma și «Nicolae Iorga» la Veneția, adică ale întemeietorilor celor două centre culturale românești din Italia. Se voia învierea unei tradiții glorioase, fosta Școală Română din Italia, care dăduse atâtea glorii culturii române în anii interbelici. Se realiza și cea mai vie dorință a lui Marian Papahagi, director în acel moment al Academiei Române de la Roma, care, el înainte de toate, el mai mult decît toți (noi n-am făcut altceva decît să-i susținem eforturile) are meritul de a fi determinat pînă la urmă factorii de decizie să decidă. În decembrie 1998, într-un București strălucind sub un ploi cum n-am mai întîlnit, o Comisie, din care făceam și noi parte, cei care trebuia să-i primim pe bursieri în Italia (Marian Papahagi, ca președinte), am ales cei 20 de tineri. Și la 20 ianuarie 1999, bursierii vin în Italia. La Roma însă nu-i mai întîmpină cel care, în fapt, avusese meritul esențial în aducerea lor. Marian Papahagi trecuse cu câteva zile mai înainte în neființă. Fără el bursierii s-au descurcat greu. Noi i-am ajutat cum am putut și unora n-am putut. S-au descurcat însă pînă la urmă, unii cu strălucire, grație propriei lor capacități și voințe. O privire aruncată de oricine prin ultimul număr din Anuarul Institutului de la Veneția te convinge imediat de valoarea unor tineri care cred în ei și în capacitatea lor. Academia de la Roma pregătește și ea o revistă, realizată tot cu ajutorul bursierilor. Al unor bursieri care, iată, acum au părăsit Roma și Veneția. Noi le-am oferit un atestat de membri asociați ai Academiei de la Roma și ai Institutului de la Veneția. La Veneția le-am oferit și un medalion din bronz Nicolae Iorga, operă a maestrului Kruch. Și un număr din Anuar, la a cărui publicare ei contribuieră esențial. Firește, odată cu întregul nostru gând de recunoștință și cu urarea noastră de drum bun în viață. Tristețea celor care rămăneau fără bursierii lor, - formam împreună o familie - era compensată sau se dorea a fi de venirea altor bursieri, poate tot atât de buni ca ei sau și mai buni. În același timp mai era compensată de bucuria că am crescut, iată, în Italia, tinere vlăstare ale culturii române de azi și mai ales de mâine.

Ce s-a ales pînă acum din aceste două speranțe compensatorii? Tocmai am aflat neoficial că a doua serie de bursieri nu va mai veni. Nu va mai veni în acest an și, după cum ne cunoaștem bine noi, românii, nu va mai veni deloc. Suntem poporul începuturilor, nu al continuărilor, al entuziasmelor inițiale ale permanenței de efort. De ce nu vor mai veni? În vară, directorul general al Direcției de relații internaționale a MAE, dl Mihai Corca (între altele al patrulea director general în doi ani și jumătate?) se arată foarte optimist. Ce s-o fi întîmplat oare? Știu că din doi ani bursa se redusese la un an, într-o nouă inițiativă de proiect de Hotărâre de Guvern. Era bine și așa. Dar... Tradiția, reînvierea ei, competitivitatea într-o societate globalizată... rămân "parole" frumoase. Pînă una alta peste țară vin alegerile. Peste noi, la un centru cultural cum este cel din Veneția, vine doar dezamăgirea. Ne-am străduit de la bun început să îmbogățim profilul acestuia. Nu doar un centru cultural am crezut că e bine să fie la Veneția. Ci și unul didactic. De aceea chemarea bursierilor, a studenților de la diferite universități din țară din două în două săptămîni, unii înlocuindu-se pe alții, de aceea crearea unei catedre de limba română încadrată Universității Ca' Foscari, pentru studenții italieni. Totodată un centru de cercetare. De aceea editarea unui Anuar de contribuții științifice. Fără bursieri, acum, se stinge ceva. Bucuria creației. A unei creații de specialiști pentru mâine.

Dar... are cineva nevoie de acești specialiști? Tocmai avem vești de la exbursierii noștri. Rudolf Dinu, care a răscolit în Italia toate arhivele posibile pentru cunoașterea relațiilor româno-italiene la sfîrșit de veac XIX și început de XX, trebuia să participe la un concurs pentru ocuparea unui post de asistent. Postul nu se mai scoate la concurs sau e ținut pînă cînd un favorit local are șanse. Marin Șerban, care zi de zi a cercetat la Veneția manuscrisele de la Marciana și de la Frari, pentru a aduce știri despre români în acele veacuri tăcute, XII, XIII, XIV, și care la București lucrează la Arhivele Naționale, avea cînd a plecat un salariu de 1.500.000 lei. Acum, după doi ani de specializare italiană, are... 1.100.000. Excelentul antropolog care este Ileana Benga de la Cluj este pe cale să-și piardă slujba pe care a avut-o anterior. Pentru ce pregătim specialiști peste hotare cu banii contribuabilului român? Pentru a nu-i folosi sau pentru a-i îndemna să ia drumul diasporei intelectuale române. Îi spunea Titu Maiorescu reginei Elisabeta în 1915, cînd aceasta se arăta îngrijorată de soarta poporului român inconjurat din toate părțile de grozăviile războiului: "Maiestate trebuie să fim optimiști pentru că atunci cînd a fost nevoie poporul român a știut totdeauna să fie la înălțime. A găsit totdeauna oamenii potriviți care să-l îndrume". În anul 2000 optimismul acesta nu mai există. Și dacă soarele ne va lumina din nou, unde vom găsi oamenii potriviți care să-l introducă în casele și sufletele noastre? De unde să-i luăm dacă nu-i pregătim? Privesc la camerele din Palatul Correr, pînă de curînd ocupate de bursieri, la sala lor de seminarii... Și prefer să mă duc în biserica Santa Fosca de viza-vi. Să înalț o rugă ortodoxă într-un lăcaș catolic. Și să mai sper?

Ion Bulei

scrisul, ambele nocturne. Iar Consuelo înțelege, în ciuda tinereții și a inevitabilei posesivități feminine, că singurele piste alese de celebrul ei soț în căutarea de sine sînt onestitatea, camaraderia, eroismul dus pînă la sacrificiu. E adevărat, viața lor nu a fost decît un lung șir de despărțiri și de împăcări, de crize și lovitură de teatru, de strigate și plecări neașteptate. Dar - pare a spune Consuelo și cu voce tare, și printre rînduri - a meritat să fie așa, a meritat să accepte rolul acelei emblematice Rose, adorată dar și uitată de Micul Prinț printre stele.

Nu mai este mult pînă cînd juriile premiilor literare se vor întruni pentru a delibera. Deocamdată, în lumina ca de miere a sfîrșitului de septembrie, vitrinele librăriilor pariziene au un aer de sărbătoare, iar cărțile, ornate cu banderole roșii reprezintă o tentație în plus în special în perimetrul plin de zumzet al Sorbonei.

Ștînd printre platani, tinerii citesc, iar toamna calendaristică și toamna literară se suprapun miraculos.

Elena-Brîndușa Steiciuc

Revista revuistelor

Calități de ministru al Culturii

În afara de ADEVĂRUL și ROMÂNIA LIBERA, care au angajat, pentru paginile de cultură, critici specializați sau scriitori care fac gazetărie culturală, scurtele prezentări de carte din celelalte cotidiane de tiraj sint incredințate unor "buni la toate" care nu au timp și nici dorința să citească. Deci procedează așa: copiază din prefață sau de pe coperta a IV-a câteva propoziții, adaugă un citat și, după o răsfoire superficială, citeva prostii din capul lor, reproduc coperta și prezentarea e gata. Iată, de pildă, cum e recenzat în CURENTUL din 26 septembrie volumul apărut la Editura Compania, ce conține textul din 1927 al Marthei Bibescu *Un sacrificiu regal, Ferdinand al României*, urmat de o selecție de *Cuvântări și documente ale Regelui Ferdinand*. Jumătate e copiată cuvânt cu cuvânt din *Nota asupra ediției*. Urmează un citat de pe prima pagină a cărții și apoi, prostiile. Zice anonimul ignorant: "Autoarea mărturisește că avea doar patru ani când a auzit rostindu-se pentru prima oară numele acestuia și descrie apoi contextul în care Ferdinand, fiul cel mai mic al prințului Leopold de Hohenzollern a ajuns rege al României la numai 20 de ani" (s.n.). Dacă ar fi trecut de prima pagină, recenzentul ar fi aflat, pe a doua, că Ferdinand de Hohenzollern - Sigmaringen s-a născut în 1865, iar câteva pagini mai încolo și-ar fi completat cultura generală cu informația - știută azi de orice școlar - că a depus jurământul de rege imediat după moartea lui Carol I, în toamna 1914, deci la "numai" 49 de ani. Putem să înțelegem că ziaristul care se ocupă de cărți la *Curentul* și-a făcut școala pe vremea comunismului, când perioada regalității era "sărită" din manualul de istorie a României, dar ar fi avut timp berechet în ultimul deceniu să se pună la "curent". Sau, măcar să fi citit cartea despre care scrie - ediție bine făcută, cu discursurile și documentele date, și din care, dacă ar fi vrut, ar fi avut ce învăța. ● Din suplimentul *Bucureștii culturale* al revistei 22 nr. 30, aflăm că pentru uimitorul Nicolae Țone, directorul Institutului pentru Cercetarea Avangardei Românești și Europene și al Editurii Vinea, nimic nu e imposibil. Proiectele lui culturale, ce par nebunești în condițiile noastre, sint *înfăptuite* cu o pasiune, o energie și o abilitate managerială pe care dacă vreunul din cei ce s-au perindat la conducerea Ministerului Culturii le-ar fi avut, cu totul altfel ar fi stat azi situația și am fi oftat mai puțin. Într-un interviu luat de Diana Zaharia, aflăm ce-a mai făcut N. Țone în ultimul timp: are gata de tipar o ediție de *Opere complete Ion Vinea*, în 12 volume, a căutat (călătorind în acest scop pe banii lui și în străinătate) oameni care l-au cunoscut pe Vinea iar cartea cu dialoguri și mărturii va apărea anul viitor, a adunat noi documente pentru arhiva Institutului - un material imens, care va fi pus în curând la dispoziția cercetătorilor: "Într-o lună-două vom pune la dispoziția publicului arhivele noastre. Institutul nostru are un sediu, o editură proprie - și va funcționa ca atare pe str. Mitrop. Antim Ivireanu nr. 45, într-un program săptămânal, trei sau patru zile pe săptămână, 4-6 ore. Cine va vrea să cerceteze, respectând normele oricărei alte instituții sau biblioteci românești sau occidentale, va avea acces aici, va fi încurajat. Cei pasionați de avangarda românească pot folosi timpul foarte eficient. În loc să

meargă în zece locuri, la *Biblioteca Academiei*, la *Muzeul Literaturii*, la diverse persoane particulare, găsesc toată documentația aici." Și mai ce?: "Facem ediții critice bilingve: Vinea, Tristan Tzara. Am încheiat contract cu celebra editură *Flammarion* de la Paris, în valoare de 42.000 franci, pentru a publica toată opera lui Tzara. Vor fi cca 10 volume de versuri pe 1000 de pagini"... Tot în direcția valorificării, vor fi republicate, prin facsimilare, toate revistele de avangardă și toate volumele (cca 80) avangardiștilor români, accesibile și pe Internet. ● Dar cel mai uluitor proiect al lui N. Țone e unul arhitectonic: "Dorim să construim o clădire specială în București în care să funcționeze acest institut de avangardă. Clădirea am vrea să fie concepută pornind de la o schiță a lui Marcel Iancu, *Volume arhitectonice*, din 1924. Am luat deocamdată legătura cu vicepreședintele *Uniunii Arhitecților*, Augustin Ioan, care ne-a incredințat de tot sprijinul său. Ne-am consultat cu domnia sa și urmează să găsim modalitatea de colaborare". Clădirea e gândită ca un complex multifuncțional: tipografie, săli de expoziție, săli moderne de lectură, spații de cazare pentru cercetători și două-trei nivele pentru arhivă unde, pe lângă manuscrise se va găsi și tot ce s-a scris în lume despre avangardă: "Va fi o clădire excepțională ca arhitectură, în care se va putea desfășura o intensă activitate științifică și va deveni în același timp un centru de interacțiune europeană. Dacă fiecare țară va avea aici compartimentul său și reprezentanții ei - vor lucra cel puțin 40-50 de persoane -, atunci va deveni și un punct turistic de maximă importanță." Pare o utopie? Ei bine, nu! Locul a fost deja găsit, cit despre fonduri, și în această privință N. Țone a trecut la fapte: "Am făcut un calcul simplu și, din discuțiile de până acum, suntem încurajați. Va fi o clădire construită în întregime de țările Europei. Dacă fiecare țară europeană participă cu 20-40.000 euro la acest proiect - sunt peste 40 de țări -, se string peste 2 milioane dolari. Va fi o «Casă a Europei» specializată pe un domeniu aparte, aici, în inima Bucureștiului." Ca orice proiect serios, construcția Institutului pentru Cercetarea Avangardei are un termen: 2005.

Fuzionarzi cu partidul și la bucată

Un parlamentar de România Mare a cerut Senatului reconsiderarea activității lui Nicolae Ceaușescu, scrie ZIUA, care dă și numele autorului acestei propuneri. Noi preferăm să-l trecem sub tăcere. Potrivit acestuia, după nivelul economic "ridicat" din 1989, ar fi urmat bunăstarea și siguranța, dacă - evident! - Ceaușescu ar fi rămas la putere. Unul asemenea gânditor e de prisos să-i spuie că se înșală, fiindcă, în prealabil, ar trebui ca el să aibă proprietatea termenului de "nivel economic ridicat". ● Un alt parlamentar, de astă dată țărănist, a ținut să observe, la o zi după aceea, că în procesul de la Târgoviște, Elena Ceaușescu nu i s-a dat dreptul la ultimul cuvânt. Și numele acestui parlamentar, citat de mai multe cotidiane, îl trecem sub tăcere. Țărănistul era indignat că până în prezent nimeni n-a semnalat această flagrantă greșală. A semnalat-o el. Care ar fi soluția? Rejudecarea procesului? Achitarea Ceaușesților? Sau retragerea la o bine meritată odihnă a venerabilului țărănist băntuit de asemenea preocupări justițiare, excelentă temă de conversație, pe o bancă,

STARTUL CAMPANIEI

CAMPANIA electorală stă să înceapă, oficial. Neoficial ea a început demult, încit partidele și alianțele aflate la start par mai degrabă competitive într-o cursă cu handicap invers, față de cursele de hipodrom. Aici, competitorul cel mai slab se află pe ultimul loc de la bun început, iar cei cu pretenții justificate la primele locuri pleacă din poziții privilegiate. Cine așteaptă minuni, ca în piesa lui Ciprian, *Omul cu mârtoaga*, are dreptul să viseze, cu condiția ca după aceea să nu se supere pe realitatea competiției propriu-zise.

La startul acestei campanii, pe locuri aproape fără șanse se află majoritatea partidelor neparlamentare care și-au păstrat identitatea. Ele n-au găsit calea către simpatia alegătorilor deoarece, se pare, opoziția extraparlamentară nu e în stare să-și construiască o strategie pentru a reveni în Parlament prin propriile sale forțe. Ea suferă de boala foarte răspândită în România, că trebuie să ai pe cineva, dacă vrei să ajungi undeva.

Tot în zona șanselor minime se află și Alianța Națională a lui Virgil Măgureanu și Valeriu Tabără, cu tot cu candidatul surpriză, Marian Munteanu.

Șanse puține de a se întâlni cu viitorul parlament are și Alianța pentru România a dlui Meleşcanu, partid care a ajuns în această poziție deoarece și-a propus mult mai mult decât era în stare și care, atunci când a avut de înfruntat situații de criză, a cedat dinăuntru.

Pe muchie de cuțit, după cum o arată sondajele, sint cel puțin trei partide și o alianță. Cel mai expus pare PNL-ul, care, ținând seamă de marja de eroare a sondajelor (3%), dar și de faptul că omul pe care acest partid l-a propus pentru președinție, Theodor Stolojan, tot pierde puncte în sondaje, se poate trezi sub linia celor cinci procente care asigură intrarea în Parlament. Nici PD-ul nu e mult mai departe de situația incertă a PNL-ului, dar, oricum, acest partid nu trece printr-o foarte îngrijorătoare pierdere de viteză în raport cu

cea pe care a avut-o până de curind. Chiar și UDMR începe să aibă probleme, din cauza luptelor interne care ar putea să nu mai asigure acel vot sigur care a adus până acum în Parlament, această Uniune. În sfârșit, Convenția Democrată 2000, care are nevoie de 10 procente pentru a intra în Parlament, ar putea rămâne pe dinafară.

Cu alte cuvinte, cam tot ce are legătură cu actuala putere, din rindul partidelor parlamentare, se poate trezi sub procentul necesar intrării în Parlament.

La prima vedere PRM-ul și candidatul său la președinție C.V. Tudor, ar putea intra fără probleme în viitorul Parlament, asta dacă am ignora faptul că și partidul și candidatul său sint mai mult sperietori pre-electorale decât intenții serioase de vot ale celor care *amenință* cu această alegere. Ca să intre în Parlament, PRM-ul trebuie să se lupte mai mult cu PDSR-ul, decât cu partidele de la putere. Iar dacă PRM-ul va ignora acest lucru, va pierde voturi, în final, până la a nu mai vedea decât, eventual Senatul, unde candidează C.V. Tudor.

Marele câștigător la start, dintre partide, pare să fie PDSR. Excelent situat în sondajele de opinie, acest partid nu mai are decât de așteptat emoțiile punctajului victoriei sale finale. Astfel că PDSR ar putea face o campanie electorală îngăduitoare, până la un punct, dînd pași înainte adversarilor și jucîndu-se cu certurile dintre ei. Singura problemă de fond cu care s-ar putea confrunta PDSR-ul ar fi să nu intre în contradicție cu sine însuși. Adică să nu încerce să devină un partid care mizează pe moralitate sau pe un liberalism de care va avea nevoie după alegeri.

Cu ani în urmă, PDSR se pregătea să guverneze România decenii la rînd. Acum, probabil că acest partid începe să-și pună serios problema supraviețuirii după alegeri, încit, cu siguranță, oricît de mare îi va fi scorul personal de azi, va căuta să mai asocieze pe cineva la guvernare.

Cristian Teodorescu

în Cișmigiu. ● Tot în ZIUA scrie Ioan Groșan despre președintele fuzionantului cu PDSR partid al dlui Cunesco: "dl Alexandru Athanasu (...) nu mai departe decât în februarie a.c. declara în *Ziua* că «țara noastră are nevoie de alți lideri și în nici un caz de o revenire a lui Iliescu în funcția de președinte. Nu ar face bine acestei țări»... Și, când colo, ce să vezi? Ademenit probabil de cântecul de sirena dolofană al dlui Adrian Năstase (recte al dlui Iliescu) dl Athanasu anunță fuziunea... între PSDR și PDSR. Prin această fuziune, dl Athanasu devine, scurt, un fel de Titeluș Petrescu. Însă spre deosebire de ilustrul său înținat care și-a plătit păcatele murind în închisorile celor cu care a fuzionat, dl Athanasu și le va ispăși în vreun post de senator ori - mai știi? - ministru." Dl Athanasu fuzionează cu partid cu tot, alții, mai modești, precum dl Nicolae Stăiculescu, fost PD, și alții, o fac la bucată, după ce și-au asigurat vreo răsplată certă. Printre aceste răsplăți, un loc pe listele PDSR, provocând burzuliiala celor vechi din partid. ● Despre *fuzionarzii* care îngroașă rîndurile PDSR, dar și despre politica brațelor deschise în întâmpinarea lor practică cu voluptate de partidul dlor Iliescu & Năstase, Cornel Nistorescu afirmă în EVENIMENTUL ZILEI că înseamnă, pentru cei dintâi, părăsirea corăbiei care se scufundă. Iar pentru partidul care îi primește, o garanție în alb că atunci când va da de greu se va trezi abandonat și de tovarășii de drum pe care îi culege din toate fundăturile politice, dar și de pedeseriși dispuși să-și vîndă pielea la prima licitație unde vor găsi cumpărători. ● Cititorii ROMÂNIEI LIBERE au putut afla ce citește printre altele deputatul român pe banii contribuabilului: *Casa lux, Electricianul, Instalatorul, Fermierul,*

Culturism. Pe când și publicații la fel de instructive precum *Playboy*? ● Din gîndirea primarului general al Capitalei, citată de ROMÂNIA LIBERĂ: "Singura condiție pentru a avea cald în case este să se plătească." În seninul și plinului, la prima citire, de bun simț anunț al dlui Basescu ar mai trebui adăugat ceva: "Dacă e de unde". Fiindcă mulți locuitori ai blocurilor din București au de ales între a se hrăni și a se încălzi. Asta după toate ingineriile și metamorfozările pe care ministrul Industriilor, dl Berceanu, coleg de partid cu primarul Basescu, le-a făcut pentru a sparge prețurile de monopol ale regiilor de care depinde căldura din timpul iernii a *vinovaților* care locuiesc la bloc. La Piatra Neamț 850 de familii de asemenea *vinovați* au renunțat la căldură fiindcă știu că n-au de unde plăti. Dar tot colegul de partid al dlui Berceanu, același dl Basescu spune, citat de COTIDIANUL: "Bucureștenii nu vor primi compensații pentru căldură pentru că Guvernul vrea să acopere gaura FNI." Foarte inteligent, dar dl Basescu nu spune că tot un coleg de partid al dsale, dl Alexandru Sassu a cerut guvernului să scoată bani pentru "gaura de la FNI", iar șeful acestui partid, dl Roman, l-a acuzat, fără probe, pe premierul Isărescu de situația de la FNI, argumentând că ar fi tolerat această escrocherie pe vremea când era guvernator al BNR. Ceea ce premierul respinge, cu probe, publicate în COTIDIANUL, CURIERUL NAȚIONAL, ZIUA etc. ● Răspunsul indirect al dlui Roman a fost că deși îl consideră pe dl Ion Iliescu, un om al trecutului, vede în el singurul contracandidat autentic în cursa pentru președinție. Asta ca și cum dl Roman ar fi o prospătură.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 65.000 lei; 6 luni - 130.000 lei;
1 an - 260.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 5.000 lei
La redacție: 4.000 lei